

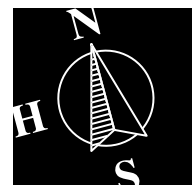
De tuin- en parkaanleg van
Jachthuis St. Hubertus herinrichtingsplan

De tuin- en parkaanleg van
Jachthuis St. Hubertus herinrichtingsplan

Michael van Gessel

7

13

45

55

Inhoudsopgave

H1	Aanleiding & opgave	7
H2	Korte beschrijving bestaande situatie en de historische ontwikkeling	13
H3	Jachthuis St. Hubertus in Het Nationale Park De Hoge Veluwe	45
H4	Planvoorstel en uitwerkingen	55
	Bijlagen	77
	<ul style="list-style-type: none"> • RACM-monumentenbeschrijving St. Hubertus • Historisch onderzoek: 'De Parkaanleg bij Jachthuis St. Hubertus' - Albers Adviezen Historische Parken i.s.m. Lantschap, adviesbureau voor landschap en cultuurhistorie - mei 2008 (losse bijlage)	
	Colofon	97

Jachthuis St. Hubertus

HOOFDSTUK 1 | AANLEIDING EN OPGAVE

1 Aanleiding en opgave

Een uniek Gesamtkunstwerk als Rijksmonument

Het Nationale Park De Hoge Veluwe heeft het voornemen tot herinrichting van de tuin en de directe parkomgeving van het Jachthuis St. Hubertus over te willen gaan. Het Jachthuis is één van de bekendste en, met het Hilversumse Raadhuis van Dudok, ook een van de meest algemeen gewaardeerde gebouwen van Nederland. Het Jachthuis St. Hubertus is als complex aangemerkt als Rijksmonument, inclusief de tuin- en parkaanleg. Hieronder vallen als afzonderlijke bouwwerken naast het Jachthuis St. Hubertus ook het dienstgebouw, het pomphuisje, de brug bij de Scheerspiegel en een huisdiergraf (zie bijlage). Het Jachthuis St. Hubertus is ontworpen door architect H.P. Berlage in opdracht van het echtpaar Krölller-Müller. Berlage was als huisarchitect verbonden aan de firma van de industrieel Anton Krölller. De eerste plattegrond en bijbehorende perspectieftekening van Berlage (uit 1915) tonen

Het echtpaar Krölller Müller

nog het plan voor een landhuis gesitueerd aan de zuidelijke vijver. Een jaar later tekent hij echter een plan waarbij het Jachthuis St. Hubertus op de bestaande locatie, gelegen aan de noordelijke vijver is gesitueerd, dit in verband met de beoogde rugdekking (door middel van de daar aanwezige opgaande beplanting). In een aantal stappen wordt door Berlage in overleg met het echtpaar Krölller-Müller het ontwerp voor het huis aangepast.

Eerste perspectieftekening van Berlage voor het Jachthuis St. Hubertus 1915
bron: KM100.417

Tweede perspectieftekening voor het Jachthuis St. Hubertus 1916 bron: KM 108.325

Derde perspectieftekening voor het Jachthuis St. Hubertus 1916
bron: KM 100.071

Uitgangssituatie 2008 | bron: 'de parkaanleg bij Jachthuis St. Hubertus' Albers Adviezen

Interieur Jachthuis St. Hubertus

Als het jachthuis bijna gereed is stapt Berlage plotseling op als huisarchitect. Het Jachthuis St. Hubertus wordt uiteindelijk afgemaakt door architect Henry van de Velde, die later ook de Watermolen ontwierp. Of de geometrische zijtuinen ook door Berlage zijn ontworpen is niet bekend, er zijn echter wel aanwijzingen voor. De tuinen zijn rond 1919/1920 aangelegd, zo blijkt uit het door Dr. Lucia Albers in opdracht van Het Nationale Park De Hoge Veluwe uitgevoerde historisch onderzoek 'De parkaanleg bij Jachthuis Sint Hubertus' (Albers Adviezen Historische Parken i.s.m. Lantschap, adviesbureau voor landschap en cultuurhistorie - mei 2008). Op een vogelvluchttekening uit 1916 tekent Berlage nog geen geometrische zijtuinen maar een graslandschap dat doorloopt tot aan het Jachthuis met daarin losse, ronde Rododendronperken aan weerszijden van het gebouw (zie blz. 7).

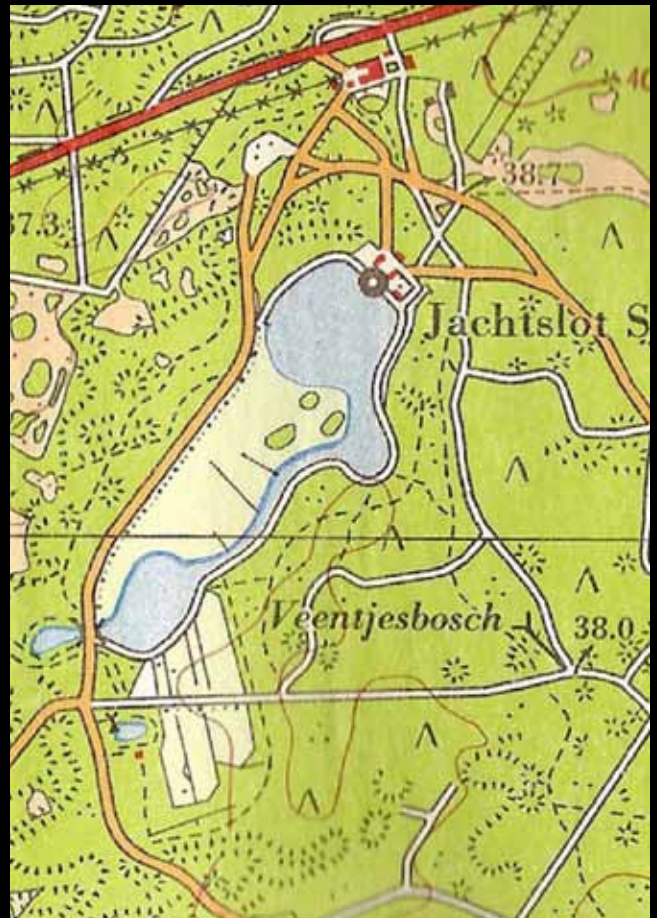
Wel is met zekerheid bekend dat Berlage ook het park en de oude toegangswegen rondom het huis ontwierp: drager van het park is een reeks van vijvers. Dit is bijzonder: van Berlage zijn verder geen ontwerpen van landhuis inclusief tuin- en parkaanleg bekend. Het maakt St. Hubertus in cultuurhistorisch opzicht extra bijzonder. Door Berlage wordt uiteindelijk een waar gesamst-kunstwerk ontworpen: Berlage ontwierp niet alleen het huis maar ook het interieur tot en met het servies en zilveren bestek en de omgeving.

Door Berlage is gepoogd een nauwe samenhang te realiseren tussen de omgeving, het park, de tuinen, het gebouw en het interieur. Het is juist dit aspect dat uniek is en in hoge mate bescherming en accentuering verdient.

Planwijzigingen

In de stap van oorspronkelijk plan richting uitvoering zijn diverse planwijzigingen doorgevoerd, zoals ontwerp wijzigingen aan de Kronkelvijver, aanpassing van de grootte van de Grote vijver door tegenslag met de bodem en wijzigingen in de aanplant. Daarnaast zijn ook later in de loop der jaren – om verschillende redenen – diverse aanpassingen uitgevoerd ten opzichte van het oorspronkelijk gerealiseerde complex. Zo laten de topografische kaarten uit 1954, 1963, 1973 en 1988 (op blz 10) zien dat er voortdurend wijzigingen in het paden- en wegenpatroon plaatsgevonden. In 1947 wordt Mien Ruys gevraagd een oplossing te bedenken voor de oostelijke toegangsweg. Verder ontwierp Ruys een gemengde border, bij de geometrische tuinen, en een border langs de oostelijke oever van de noordelijke vijver. Deze is echter in de loop der jaren in diverse rondes aangepast: van de oorspronkelijk aanleg resteert niets meer. In 1952 maakt Heidemij een ontwerp voor de westelijke toegangsweg naar het Jachthuis St. Hubertus. In 1967 wordt een waterloop gegraven tussen de grote vijver en de

Veranderingen weergeven van 1954 tot 1988 Topgrafische kaarten: 1954, 1963, 1973 en 1988

Slingervijver, het verbindingskanaal, gevolgd door een nieuw wandelpad dwars over de Schapenwei met een brug over de Slingervijver. In 1979 krijgt de onlangs overleden tuinarchitect Blaauboer uit Wageningen opdracht voor een nieuw ontwerp van het park. Dit voorstel wordt slechts ten dele uitgevoerd. Eén van de resultaten is de realisatie van de meditatie tuin ten oosten van de noordelijke vijver in 1981, met daarin een zonnewijzer en het beeld 'de filosoof'.

Opgave

Als gevolg van de diverse hiervoor beschreven planwijzigingen (door herontwerp en ook door beheermaatregelen), is in de loop der tijd de samenhang van het oorspronkelijk ontwerp verloren gegaan. Dit is ten koste gegaan van de kracht van het geheel. 'Veel van de toevoegingen doen afbreuk aan de eenheid', zo stelt Lucia Albers in het door haar uitgevoerde historisch onderzoek. Na jaren van incidentele aanpassingen is het de hoogste tijd voor een krachtige visie op het geheel. De opgave is om te komen tot een overtuigend landschapsontwerp gebaseerd op de grote cultuurhistorische waarden, waarbij ook recht gedaan wordt aan de landschappelijke uitgangssituatie van voor Berlage en aan de huidige situatie en daarmee dus ruimte is voor nieuw inzicht. Aan de basis van de ingrepen staat echter het plan van Berlage: doel is terug te gaan naar de kracht van het oorspronkelijke plan.

Aan H+N+S landschapsarchitecten is gevraagd het plan voor de herinrichting op te stellen. H+N+S heeft hiervoor samenwerking gezocht met tuin- en landschapsarchitect Michael van Gessel, expert op het gebied van historische buitenplaatsen.

Proces en overleg

Het plan is opgesteld als basis voor de realisatie. Het plandocument kan door Het Nationale Park De Hoge Veluwe gebruikt worden als basis voor het aanvragen van een Monumentenvergunning en een aanlegvergunning. Het merendeel van de activiteiten is vergunningplichtig. Een aantal werkzaamheden kan (in het kader van het beheer) overigens vooruitlopend op de formele procedure, en in overleg met de gemeente reeds verricht worden.

Deze werkzaamheden zijn in de winter van 2008/2009 reeds verricht, op basis van het eerder opgestelde Hoofdlijnenplan.

Het voorstel is opgesteld in overleg met vertegenwoordigers van Het Nationale Park De Hoge Veluwe en met vrijwilligers van de Vereniging Vrienden van de Hoge Veluwe. Ten behoeve van de te doorlopen vergunningprocedures is verder in de loop van het ontwerptraject overlegd met Claire Boels van de gemeente Ede, Eric Blok van de Monumentencommissie van de Gemeente Ede en met Mieke van Bers en Catharina van Groningen van de RACM. Op 10 februari 2009 heeft een gezamenlijk bezoek op locatie plaatsgevonden met de vertegenwoordigers van de gemeente Ede, de gemeentelijke Monumentencommissie en de RACM. Verder is het hoofdlijnenplan – de voorloper van het voorliggend definitief plan – op 25 februari 2009 gepresenteerd aan de Begeleidingsgroep St. Hubertus, waarin naast de gemeente, de RACM en Het Nationale Park De Hoge Veluwe onder andere ook de Rijksgebouwendienst is vertegenwoordigd. Op 11 maart heeft een afstemmingsoverleg plaatsgevonden met Yttje Feddes, de rijksadviseur voor het landschap. Zij heeft voor terugkoppeling op het Atelier van de Rijksbouwmeester zorggedragen en een positief advies gegeven.

Gefaseerde uitvoering

Het voorliggende plan is een ambitieus plan. In het plan is vastgelegd welke maatregelen nodig zijn voor een goede en zorgvuldige opknapbeurt van de tuin- en parkaanleg van Jachthuis St. Hubertus. Deze maatregelen hoeven niet allemaal direct uitgevoerd te worden: vanuit financieel opzicht is het raadzaam de uitvoering gefaseerd te laten plaatsvinden. Een groot deel van de uitvoering kan echter wel degelijk plaatsvinden voor eind 2009/begin 2010, zodat de contouren van vernieuwde tuin- en parkaanleg in het jubileumjaar van Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe bewonderd kunnen worden. Een aantal (kostbare) deelactiviteiten volgt op een nader te bepalen later moment.

ijspret bij Jachthuis St. Hubertus

HOOFDSTUK 2 | KORTE BESCHRIJVING BESTAANDE SITUATIE EN DE HISTORISCHE ONTWIKKELING

2 Korte beschrijving bestaande situatie en de historische ontwikkeling

In het voorgaande hoofdstuk is betoogd dat veel van de kracht van het oorspronkelijke ontwerp van Berlage door diverse – kleine en grote - ontwerp- en beheermaatregelen verloren is gegaan. Tuin en park hebben echter nog altijd grote kwaliteiten, het geheel is terecht beschermd. Een rondgang door de tuin- en parkaanleg makend, valt direct op waar in de loop der jaren bepaalde kwaliteiten in de parkaanleg zijn verwaterd of aangetast. Deze rondgang wordt hier in tekst en beeld beschreven.

Rondwandeling

Vanuit de bevindingen van de rondwandeling is de behoefte ontstaan een aantal zaken specifiek na te zoeken: wat was het landschap dat het echtpaar Krölller-Müller en huisarchitect Berlage aantreffen? Hoe zat het oorspronkelijke plan van Berlage nu eigenlijk in elkaar? En wat is er sindsdien precies veranderd (en waarom)? Deze zaken passeren in het tweede deel van dit hoofdstuk de revue. Hierbij is dankbaar gebruik gemaakt van het historisch onderzoek van Lucia Albers: de belangrijkste conclusies en afbeeldingen uit dit rapport zijn in dit plandocument openomen. Het integrale historisch onderzoek is een (losse) bijlage bij dit plandocument.

Rondwandeling

De rondwandeling beschrijft de situatie zoals die is aangetroffen in 2008, bij de start van het project. Ondertussen hebben de eerste werkzaamheden in het kader van groot onderhoud/beheer op basis van het in een eerdere fase opgestelde hoofdlijnenplan reeds plaatsgevonden. De huidige situatie wijkt dus op onderdelen al af van de hieronder beschreven en getoonde 'bestaande situatie'.

1. Parkeerplaats e.o.

De rondwandeling start aan de noordwestzijde van het Jachthuis, bij de parkeerplaats. Voor veel mensen, bezoekers en gasten die met de auto komen, start hier het bezoek aan het Jachthuis.

Parkeerplaats en wandelroute naar het Jachthuis St. Hubertus

In de omgeving van de parkeerplaats springt allereerst de veelheid aan autowegen in het oog. Het maakt dat in de huidige situatie in het noorden van het projectgebied de invloed van de auto groot is. Het vele asfalt bepaalt hier het beeld. Daarnaast geldt dat de oriëntatie hier lastig is door de kluwen aan auto-infrastructuur; de routing is onduidelijk. Als de automobilist even niet oplet en een bordje mist staat deze ineens voor de slagboom bij de dienstingang. Daarbij komt dat voor wandelaars vanaf de parkeerplaats niet in een eigen, aparte route is voorzien. Zij dienen op dit moment over de weg richting het Jachthuis St. Hubertus te lopen. Dit is geen goede binnenkomer.

2. De entrees

De entrees naar het Jachthuis St. Hubertus maken in de huidige situatie een wat sleetse indruk: de beide asfaltpleintjes zijn geen aantrekkelijke verblijfsplekken en roepen - door de maat en materialisering - het op om gebruikt te worden als stallingsplaats voor witte fietsen en auto's (wat vaak gebeurt). Daarnaast zijn de inrichtingselementen versleten (paaltjes, hekjes, e.d.) en is het de vraag of alle bordjes, hekjes enzovoorts bij de entreepleintjes allemaal wel nodig zijn. Misschien kan hier de bezem doorheen. Hoe dan ook: de uitstraling past niet bij die van de toegang naar één van de mooiste architectonische en cultuurhistorische monumenten van Nederland. Hier moet alles top zijn en de beleving ondersteunen! De oprijlanen zelf zijn op zich wel mooi vormgegeven, met bermen opgebouwd uit grasvlakken begeleid door strak geschoren hagen. De brede asfaltloper detoneert echter, zowel qua maat als materiaal. De looper is te breed en sluit daardoor niet mooi aan op de historische poort. Verder is hierdoor de verhouding tussen grasvlakken en de asfaltloper nu niet goed.

Entreepleintjes en entree lanen bij Jachthuis St. Hubertus

Vanuit de westelijke entree is het zicht over het westelijke geometrische tuindeel op de vijver en de Schapenwei geblokkeerd. Pas als de bezoeker het gebouw genaderd is kan deze dit uitzicht genieten over de voor bezoek niet toegankelijke stijltuin heen en dan nog slechts ten dele: het zicht op het water wordt daarbij de bezoeker grotendeels ontnomen doordat de haag boven de bakstenen keermuur uit is gegroeid. Dit laatste speelt overigens ook in de oostelijke stijltuin: ook hier blokkeert de haag het zicht op de vijver, van afstand gezien.

Oostelijke stijltuin:
ook hier blokkeert
de haag het zicht
op de vijver

3. Huis en tuin

In de buurt van het Jachthuis St. Hubertus is op dit moment in conceptueel opzicht onduidelijk wat nu precies bij wat hoort: de geometrische tuindelen, het parklandschap (met de weiden, boomgroepen en vijvers) in gestileerde Engelse landschapsstijl en het robuuste bos lopen hier vaak op diffuse wijze in elkaar over. Dit terwijl dit in het oorspronkelijke idee van Berlage heel helder begrensde werelden waren: huis-tuin-parklandschap. Het heeft te maken met een aantal latere toevoegingen die detoneren en ten koste gaan van de kracht van het plan. Het gaat hierbij onder andere om het zitje bij de theekoepel, de meditatie tuin, de meidoornhaag aan de westzijde van de noordelijke vijver (de Grote Vijver) en vooral de sierborders aan de oostzijde van de vijver ('lange border'). Naast dat bepaalde zaken zijn geïntroduceerd ten opzichte van het oorspronkelijke plan van Berlage, zijn echter ook waardevolle zaken verdwenen. De stijltuinen werden in hun oorspronkelijke opzet gekenmerkt door rozenstruiken en hagen in combinatie met gemengde borders. Deze gemengde plantenborders zijn in de loop der tijd verdwenen, net als overigens de beplanting in de speciaal daarvoor in het gebouw opgenomen gemetselde plantenbakken. Verder zijn kleine dingen bij de zijtuinen verdwenen (paden) of juist toegevoegd (zitkuil bijvoorbeeld).

De zuidelijke vijver

4. De vijverreeks

Het hart van de parkaanleg wordt gevormd door een reeks van vijvers. Berlage heeft uitvoerig en heel nauwgezet op deze vijveraanleg ontworpen (zie hierna onder 'historische ontwikkeling'). De noordelijke ofwel Grote vijver was bedoeld als Spiegelvijver. Wandelend langs de waterkant valt een mooi beeld van gestileerde vijvers en weelderige bosranden te zien. De geometrisch gevormde vijvers zijn vrijwel overal beschoeid om deze te kunnen fixeren. De erg hoge beschoeide oevers conflicteren echter als keiharde elementen in het ruimtelijk beeld temidden van de (semi) natuurlijke omgeving. Op een enkele plek heeft de

Omgeving Jachthuis St. Hubertus met links de stijltuin en rechts de lange border

Draaibrug (links) en oever bij Jachthuis St. Hubertus (rechts)

beschoeide oever in de huidige plaats gemaakt voor een natuurlijke oever met een wat flauwer talud, wat direct een veel vriendelijker beeld oplevert. Daarnaast is dit bevorderlijk voor de natuurwaarden.

In het hart van de parkaanleg, op het scharnierpunt van Schapenweide en Veentjesweide, is een brug over de Slingervijver gesitueerd. Deze is medio jaren zeventig aangelegd, in combinatie met een nieuw pad over de Schapenweide richting de Kronkelweg. Wat verder opvalt is dat het oorspronkelijk aanwezige wandelpad langs de westzijde van de Grote Vijver/Kronkelvijver alsook het pad aan beide zijden van de zuidelijke vijver, in de huidige situatie niet meer aanwezig zijn.

5. De Veentjes e.o.

Aan de zuidzijde, bij de Veentjes, ligt een prachtige ruimte, begrensd aan één zijde door het restant van een historische eikenlaan (2x2 lanen). Aan de andere zijdes is de ruimte diffuser begrensd als gevolg van heel veel bosopslag. De restanten van de historische eikenlanen aan de andere zijdes zijn hierdoor nauwelijks beleefbaar. Ook is hierdoor ook de markante (onderbouw van de) historische watertoren van architect Van de Velde aan het zicht onttrokken, terwijl deze oorspronkelijk vrij in de ruimte stond. De ruimte bij de Veentjes groeit langzaam dicht!

Historische laan bij de veentjeswei (links) en de oude watermolen (rechts)

Veentjesweide en de Stenen Brug van Berlage (rechts)

Het pad volgt aanvankelijk de historische lanen, en gaat vervolgens via een vlonderpad door de Veentjes. Hier verandert de sfeer, weids uitzicht en overzicht maakt plaats voor een intiem slingerpaadje, door en langs de waterpartijen bij de Watermolen. Bij de Watermolen is nog iets herkenbaar van de oude glorie. Een informatiebordje toont de molen met de oorspronkelijke opbouw. Ook het paadje richting de Kronkelweg en de gemetselde trappartij bij de weg toont iets van de statige oorspronkelijke aanleg. Het pad is echter bijna helemaal overgroeid. De hagen die het pad begeleiden en het grindpad zelf zijn in de loop der tijd verdwenen. Grote rododendronstruiken domineren nu het beeld en ontnemen deels het zicht op de onderbouw van de Watermolen.

6. Stenen Brug en Scheerspiegel e.o.

Ook de omgeving van de historische Stenen Brug (ontworpen door Berlage in dezelfde stijl als het Jachthuis), de naastgelegen picknickplek en de Scheerspiegel zijn dichtgegroeid, met vooral veel rododendronstruiken, waardoor erg weinig overzicht is. Het uitzicht wordt ook beperkt door laag hangende takken van de beukenbomen aan de rand van zuidelijke vijver. Ook aan de rand van de vijver is opslag zichtbaar. Samen met het plaatselijk aanwezige hoge riet gaat dit ten koste van de ruimtelijkheid van het ensemble van vijverpartijen en Schapenweide. De ruimte dreigt langzaam opgedeeld te raken.

De picknickplek is een op zich prachtige ruimte die echter qua aankleding niet past bij de allure van de plek: de zitelementen zijn sleets en ouderwets. Hier hoort een mooie zitplek die past bij het fenomenale uitzicht over vijver en schapenwei richting Jachthuis St. Hubertus.

De Scheerspiegel was een vijverpartij die het stuifzandlandschap instak. De open sfeer met wat grove dennen en berken heeft plaats gemaakt voor een volledig omsloten bosvijver, omringd door enorm grote op zich prachtige rododendronstruiken. De Scheerspiegel is een intieme subruimte geworden. Het gevolg van de sterk gegroeide rododendrons is dat de loop van het pad is aangepast. Aan de noordzijde loopt het pad niet meer direct langs de vijver, maar achter de beplanting langs, om noordelijker op de Schapenweide uit te komen. Dit is anders dan in het karakteristieke Berlage-plan met een weinig variërende afstand tussen pad en vijverrand (tussen de 1,5 en 5 meter). Hierdoor en doordat er geen opgaande beplanting tussen pad en vijver stond, was er heel direct contact tussen de wandelaar en het water.

Parkeerplek (links) en picknickplek (rechts) bij de zuidelijke vijver

7. De bosrand langs de Kronkelweg

De weg richting Jachthuis St. Hubertus loopt op fraaie wijze langs de bosrand. Deze Kronkelweg vormt in het landschapsonwerp van Berlage de grens tussen het oorspronkelijk wilde zandlandschap met oude stuifzandkoppen aan de ene en de gecultiveerde, veel nattere weides aan de andere kant. In het plan van Berlage is uitdrukkelijk geen sprake van begeleiding van de weg door losse boomgroepen aan de parkzijde. Een van de door hem gemaakte perspectieftekeningen is hier heel duidelijk in. Net als de paden langs de vijvers op vaste afstand van de oevers zijn gesitueerd – zonder opgaande beplanting ertussen – heeft Berlage hier ook voor een sober vormtaal gekozen passend bij de door hem verkozen stilistische landschapsstijl.

De bosrand is in de huidige situatie erg dicht en vrij monotoon van karakter. Op sommige plaatsen zou iets meer doorzicht gewenst zijn, zodat het aangrenzende oude stuifzandlandschap haar gezicht even kan laten zien. Vanaf de weg is dan iets van de wereld van het achterliggende stuifzandlandschap zichtbaar. Tegelijk krijgt de fietser zo af en toe een zicht geboden – vanaf het verderop gelegen vrije fietspad – op de schapenwei en Jachthuis St. Hubertus. Voorts geldt dat der rand een aantal heel mooie solitaire en boomgroepen kent, onder meer eik en acacia, die het verdienen te worden vrijgezet. Nu domineert vooral de beuk het beeld; het bos verbeukt langzaam (zoals ook elders in het Park zichtbaar is) hetgeen ten koste gaat van de afwisseling en daarmee de belevingswaarde.

Zicht op de schapenwei (links) en zicht geblokkeerd door rietkraag langs zuidelijke vijver (rechts)

vlakbij het Jachthuis

8. Vlakbij het Jachthuis

Zuidwestelijk van het Jachthuis St. Hubertus, vlakbij de eindbestemming van de rondwandeling, kruisen Kronkelweg, fiets- en voetpad elkaar op korte afstand. Dat zorgt voor onrust in het beeld. Hier moet de bezoeker opletten op de andere verkeersstromen, terwijl het Jachthuis juist naderbij is en eigenlijk de aandacht vraagt. Ook de plaatselijk aanwezige meidoornhaag, als vreemd element, draagt bij aan de onrust en onduidelijkheid. Ook hier geldt dat plaatselijk de beplanting op veel plekken is dichtgegroeid, wat ten koste gaat van de ruimtelijkheid van de plek, het overzicht en de doorzichten op het Jachthuis St. Hubertus. Verder naar het noorden valt op dat het wandelpad en het fietspad van plaats wisselen. De wandelaar duikt het bos in, hiermee het contact met vijver en Jachthuis verliezend. Het fietspad voert wel direct naar het Jachthuis. Het pad voert dicht langs de afrastering van de westelijke zijtuin. Het standaard hek detoneert in de zorgvuldig gecomponeerde historische omgeving.

Fietspad, haag en fietsenstalling bij Jachthuis St. Hubertus

Historische ontwikkeling

De beoogde nieuwe situatie is in hoge mate gebaseerd op en geïnspireerd door de geschiedenis. De opzet is met het planvoorstel de erfenis van Berlage zoveel mogelijk terug te brengen en op te poetsen. De erfenis van Berlage is zoals gezegd hoofdmotief maar zeker niet het enige planmotief. Van letterlijk reconstrueren kan geen sprake zijn, om redenen van inhoudelijke en praktische aard. Geprobeerd wordt in het herontwerp diverse tijdslagen een plek te geven en tot een nieuw harmonieus samenhangend geheel te smeden. Hierdoor ontstaat er een interessante gelaagdheid in het plan.

Zo wordt in het plan geprobeerd de situatie van voor de Berlage-aanleg zichtbaar te maken, onder meer door de restanten van de statige bomenlanen behorend bij de oude landgoederen die ter plaatse aanwezig waren, weer zichtbaar te maken in de nieuwe situatie. Hetzelfde geldt voor de ligging van het Jachthuis en omgeving, op de overgang van de vooral door de familie Sickesz. in cultuur gebrachte grond aan de oostzijde, gekenmerkt door bosaanplant, bomenlanen en weidegronden, en het woeste heide- en stuifzandlandschap aan de westkant.

Daarnaast is er ook aanleiding voor nieuw inzicht en dus eigentijdse keuzes: de wereld is veranderd sinds de jaren '20 en zo ook de omgeving van het Jachthuis. De oriëntatie van het Jachthuis, als jacht- en buitenverblijf van de familie Kröller-Müller, ten opzichte van de rest van het landgoed is in de loop der jaren fundamenteel veranderd. Hiervoor is een duik in de geschiedenis van het Jachthuis en Het Nationale Park De Hoge Veluwe nodig.

Jachtdomein

Vanaf 1909 koopt de welvarende industrieel Anton Kröller gronden op de Veluwe, met als doel een jachtdomein te realiseren. In 1913 krijgt hij van de gemeente toestemming de diverse verworven bezittingen samen te voegen tot een jachtdomein en door een hek af te grenzen, op voorwaarde dat een nieuwe doorgaande weg tussen Otterlo en Hoenderloo, om het park heen, wordt aangelegd. In datzelfde jaar verleent Anton Kröller aan Berlage de opdracht een Jachthuis te ontwerpen. Uiteindelijk valt de keus op de omgeving van de Veentjes, omdat daar betrekkelijk eenvoudig een vijver gemaakt zou kunnen worden – gebruik makend van de natuurlijke omstandigheden - waar het gebouw zich in kan spiegelen. Bijkomend voordeel was dat er enkele lanen in het gebied voorkwamen met eiken die omstreeks 1870 waren geplant en met hun leeftijd van bijna vijftig jaar waardevolle elementen waren in het te creëren park.

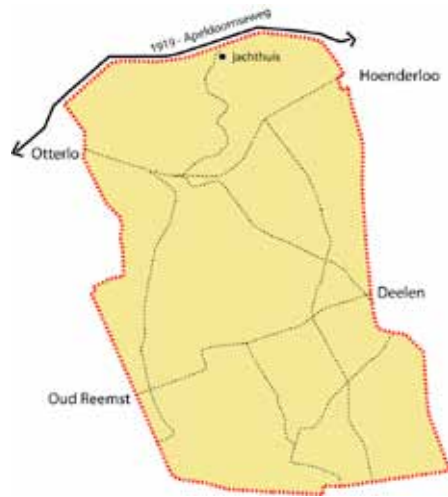
Ten behoeve van het Jachthuis zouden diverse voorzieningen gerealiseerd worden zoals een eigen ontsluiting (de Kronkelweg) en het Dienstgebouw met de ingang van het park vanaf de nieuwe Apeldoornseweg. Het Dienstgebouw werd gelijktijdig gerealiseerd op basis van een bouwvergunning uit 1917. Het Dienstgebouw bevatte woonruimte voor het personeel, een was- en strijklokaal, paardenstallen met hooiberging en een garage. Berlage ontwierp ook dit dienstgebouw evenals het wachthuis voor het station aan de nooit aangelegde spoorlijn Apeldoorn-Lunteren, met een beoogde zijtak naar Otterlo.

Het dienstgebouw (links) en de oude hoofdentree (rechts) naar Jachthuis St. Hubertus

- Ca 1916**
- afzonderlijke landgoederen
  - geleidelijke aankoop

- Ca 1919**
- gesloten gebied
  - jachtdomein Kröller Müller Museum
  - aanleg Apeldoornseweg ter vervanging v/d doorgaande route Houtkampweg (Otterlo-Hoenderloo)

- Ca 1930**
- Hoge Veluwe overgaan in stichting (scheiding Het Nationale Park en Kröller Müller Museum)
  - Openstelling voor publiek
  - 4 entrees
  - De Wetweg aangelegd langs monumenten de Wet (1921)

- Ca 1935-1940**
- komst hoofdentree bij jachthuis
  - opening Kröller-Müller Museum
  - aanleg vliegveld Deelen sluiting entree Deelen
  - nieuwe entree bij Kemperberg (alleen voor fietsers!)

- Ca 1955**
- bouw theehuis
  - Schaarsbergen wordt drukste entree door aanleg rijksweg 12 (1956)
  - aanleg tweede weg naar Jachthuis

- Ca 1970-1975**
- opening bezoekerscentrum
  - witte fietsenplan (1975) in centrum gebied
  - hoofdentree sluit en wordt dienstingang sluiting entree Oud Reerst
  - aanleg extra weg bij ingang Hoenderloo

- Ca 1990 huidige situatie**
- portiersloges bij entrees (1995)
  - parkeerplaatsen en witte fietsen nu ook bij entrees
  - doortrekking weg noordelijk van centrumgebied (1998), grotendeels opheffen Houtkampweg
  - Otterlo wordt de drukste ingang

- Toekomst**
- terugkooprecht vliegveld Deelen
  - Het Nationale Park de Hoge Veluwe eigenaar van perceel met gebouw 20 (herbestemming)

Economische crisis

Het Jachthuis is waarschijnlijk in 1920 in gebruik genomen door het echtpaar Krölller-Müller, als weekend- en vakantieverblijf. Als eind jaren twintig de economische crisis zich aandient en de zaken niet meer zo goed gaan met de firma Wm. H. Müller & Co. wordt besloten de Stichting Krölller-Müller Museum op te richten, met als doel de kunstcollectie van de familie te beheren alsook het behoud van het landgoed De Hoge Veluwe. Begin jaren dertig mislukt de verkoop van het landgoed aan de staat en dreigt opdeling. In 1935 wordt alsnog een stichting opgericht: het landgoed wordt aan Stichting Het Nationale Park De Hoge Veluwe verkocht.

Eind jaren dertig/begin jaren veertig overlijden Anton en Helene Krölller-Müller. Het Jachthuis verliest daarmee zijn oorspronkelijke functie. Gevolg is dat het park verandert van een jachtdomein behorend bij het huis, dicht bij de toenmalige hoofdingang bij het huidige dienstgebouw gelegen, in een voor het publiek toegankelijk park waarin het Jachthuis St. Hubertus een wat perifere positie heeft gekregen. De positie van het Jachthuis St. Hubertus in het Nationale Park de Hoge Veluwe is in de loop der tijd totaal gewijzigd. De hoofdentree, nu dienstentree, is sinds 1973 gesloten voor het publiek. Het publiek komt feitelijk niet meer vanuit het noorden maar overwegend vanuit het zuiden. In de huidige situatie is daarmee sprake van een wat onduidelijke verankering in het Nationale Park de Hoge Veluwe: Jachthuis St. Hubertus ligt er wel erg weggestopt. De historische kaartenreeks laat schematisch de ontwikkeling van het Nationale Park De Hoge Veluwe zien, met daarin de veranderde positionering van het Jachthuis.

Daarnaast is een tweede tijdreeks gemaakt, welke meer inzoomd op het Jachthuis zelf en de directe omgeving. Deze reeks (pag. 24-26) toont achtereenvolgens:

1. de situatie voor de aanleg van het Berlageplan, zoals Berlage die aantrof, met daaroverheen geprojecteerd het voorstel van Berlage;
2. verbeelding van het uitgevoerde Berlage plan, situatie omstreeks 1922;
3. de latere amendementen en toevoegingen (met name in de jaren zeventig).

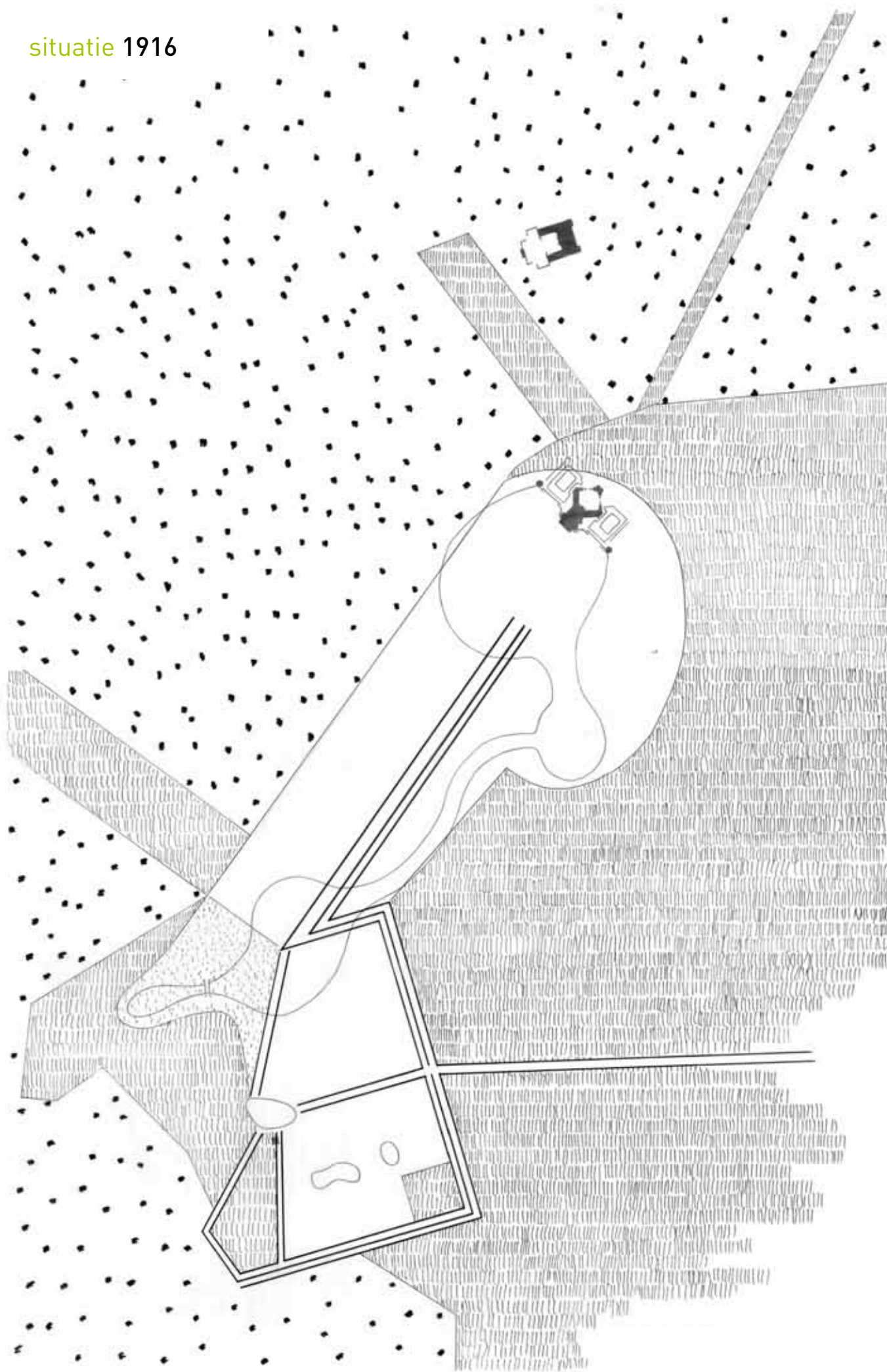
Elke periode wordt hierna kort beschreven.

Het landgoed wordt aan Stichting Het Nationale Park de Hoge Veluwe verkocht

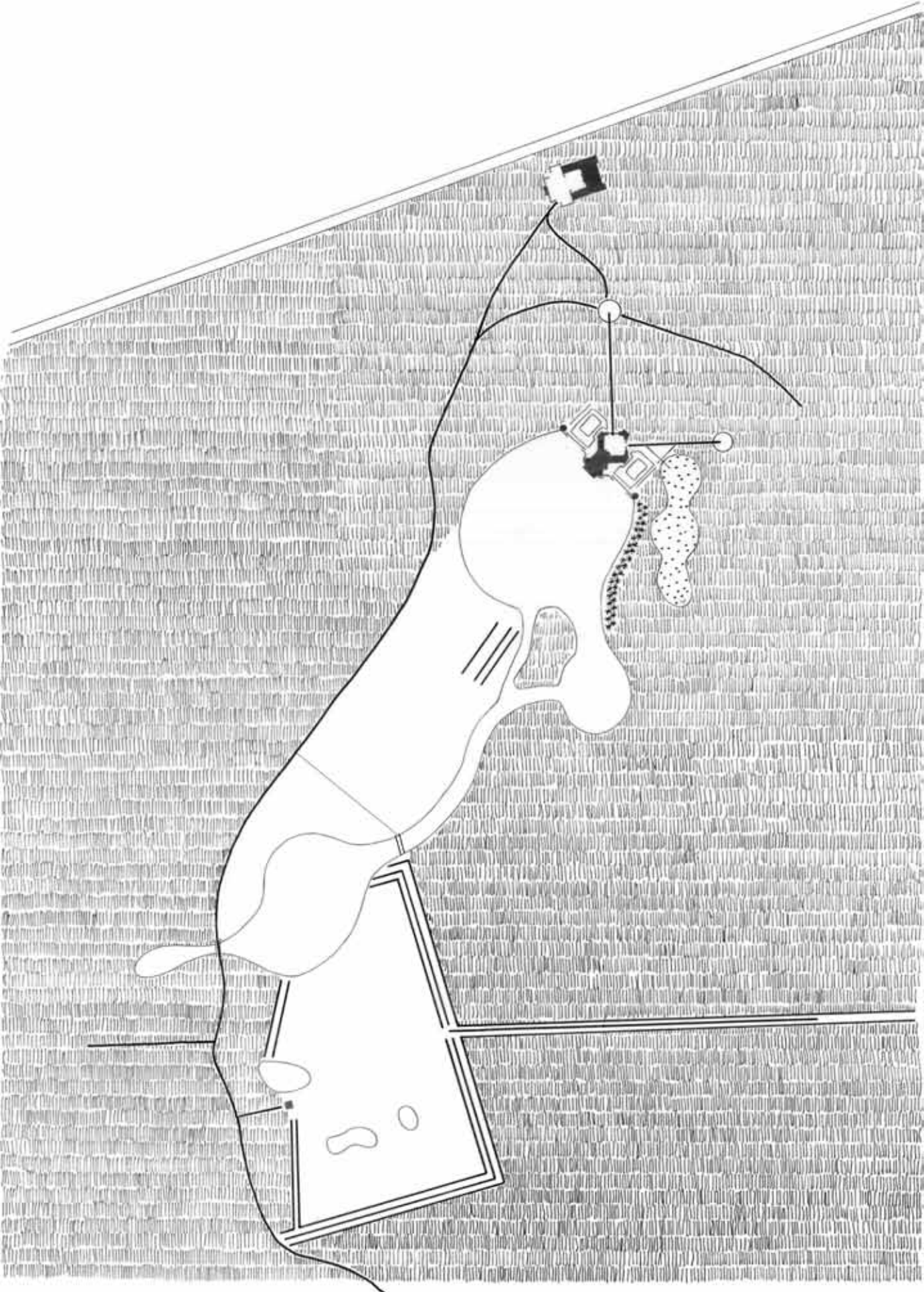

situatie 1916

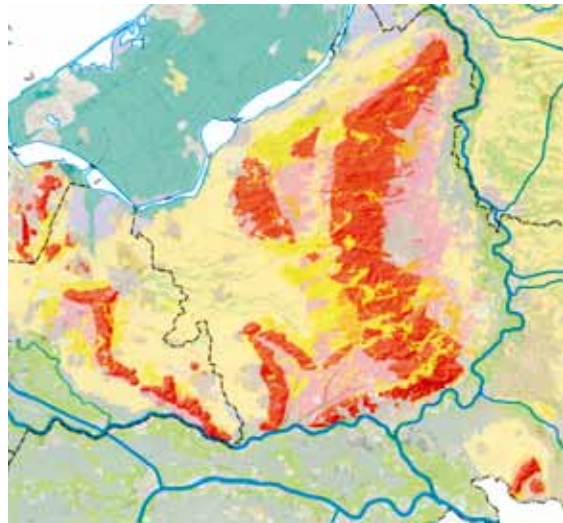

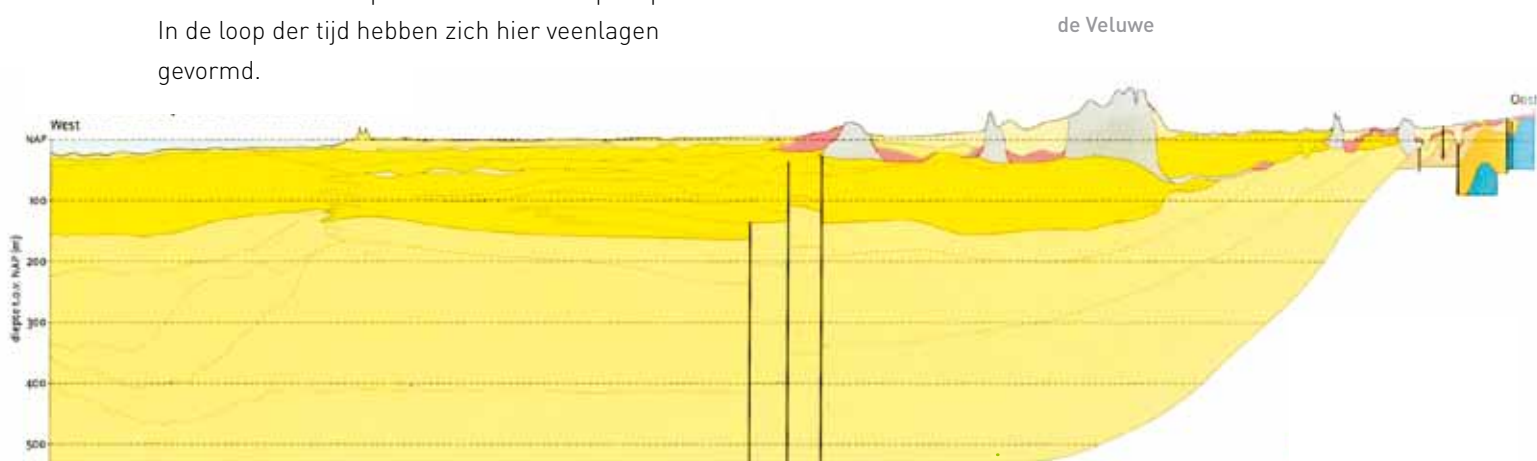
Ad.1. Situatie voor aanleg van het Berlage-plan

Het Nationale Park De Hoge Veluwe maakt deel uit van de Veluwe, de grootste stuwwal in Nederland. De stuwwal waar de Hoge Veluwe onderdeel van uitmaakt is ontstaan in het Pleistoceen, de periode van de ijstijden. Met de komst van landijs in de voorlaatste ijstijd vanuit Scandinavië drongen grote ijstongen door tot in Midden-Nederland. De ijstongen stuwden zand en grindlagen vanuit de omgeving op tot heuvelruggen, waaronder de Utrechtse Heuvelrug en het Veluwe-massief. Tijdens de laatste ijstijd bereikte het landijs Nederland niet. Wel was het zo koud dat de bodem constant bevroren was en er nauwelijks begroeiing gedijde. De wind had zodoende vrij spel, met verstuiwing van de ondergrond (zand) als gevolg. Dit dekzand is afgezet in duinen, kopjes en lage ruggen, die nog steeds het landschap van de Hoge Veluwe bepalen, ook in de directe omgeving van het Jachthuis.

In de op het Pleistoceen volgende geologische periode van het Holoceen, welke zo'n 10.000 jaar geleden begon, steeg de temperatuur weer. Het gebied raakte begroeid met bos. In gebieden met slechte afwatering, zoals in het gebied rond de Veentjes waar een oerbank ofwel niet doorlatende laag in de bodem aanwezig is, ontstonden moerassen waarin plantenresten zich ophoopten. In de loop der tijd hebben zich hier veenlagen gevormd.

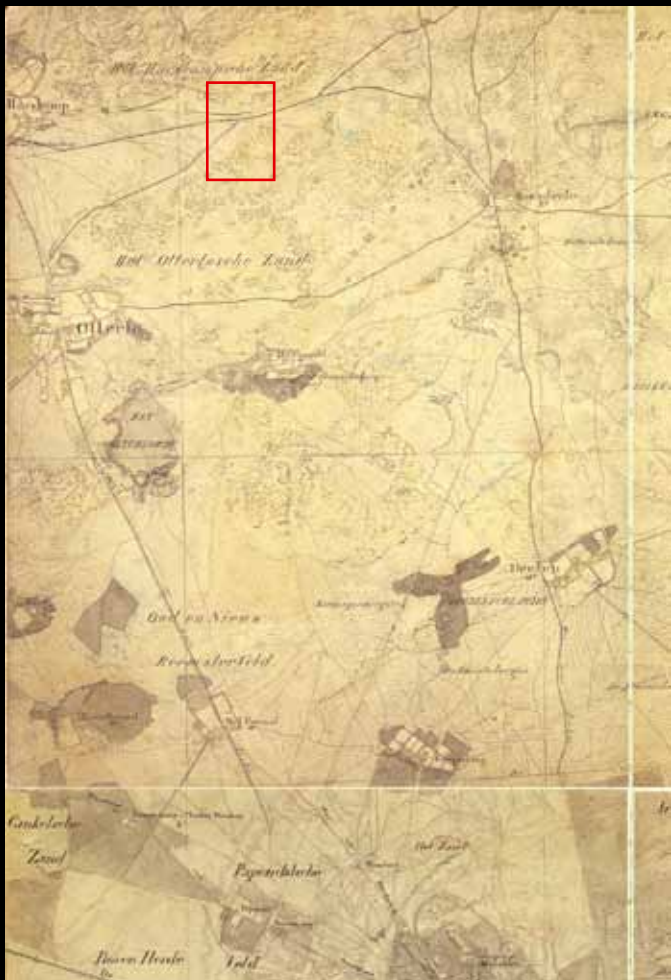

Geomorfoloogische kaart met in rood aangegeven de stuwwallen | bron: De Bosatlas van Nederland

West-Oostprofiel door Nederland | bron: De Bosatlas van Nederland

- Marien (zee)
- Fluviaal (rivieren)
- Glaciaal (ijs)
- Eolisch (wind)
- Gestuwd

Historische kaart 1850 | bron: Topografische Dienst Nederland

Historische kaart 1900 | bron: Topografische Dienst Nederland

Stuifzandlandschap

De heidevelden en stuifzanden werden gebruikt door de boeren uit Otterlo, die er hun schapen weiden en er plaggen staken. De heideplaggen werden gebruikt als strooisel in de stal (potstal). Het strooisel werd vermengd met de mest en vervolgens op de akkers uitgereden om de vruchtbaarheid ervan te vergroten. Zo zijn de karakteristieke essen ofwel engen ontstaan. Door ontbossing, overbeweiding en het steken van heideplaggen maakte het boslandschap in de loop der tijd plaats voor een groot stuifzandlandschap, met uitgebreide zandverstuivingen. Door de zich uitbreidende stuifzanden werd het echter steeds moeilijker op de Hoge Veluwe een bestaan op te bouwen. Vroege bewoning in het Park was er bij de Pampel en Oud Reemst.

Na 1813 vestigden zich enkele boeren oostelijk van het huidige park. Dit buurtschap krijgt later de naam Hoenderloo. In deze tijd gaan er ook boeren wonen in de Bunt, in het noordoostelijke deel van het huidige Park. In de eerste helft van de 19e eeuw gaan er steeds meer stemmen op het gebied van de Hoge Veluwe te ontginnen. De staat bevorderde ook hier de ontginning van de uitgestrekte heide- en stuifzandgebieden. Met allerlei maatregelen werd het investeerders aantrekkelijk gemaakt de 'woeste gronden' in cultuur te brengen.

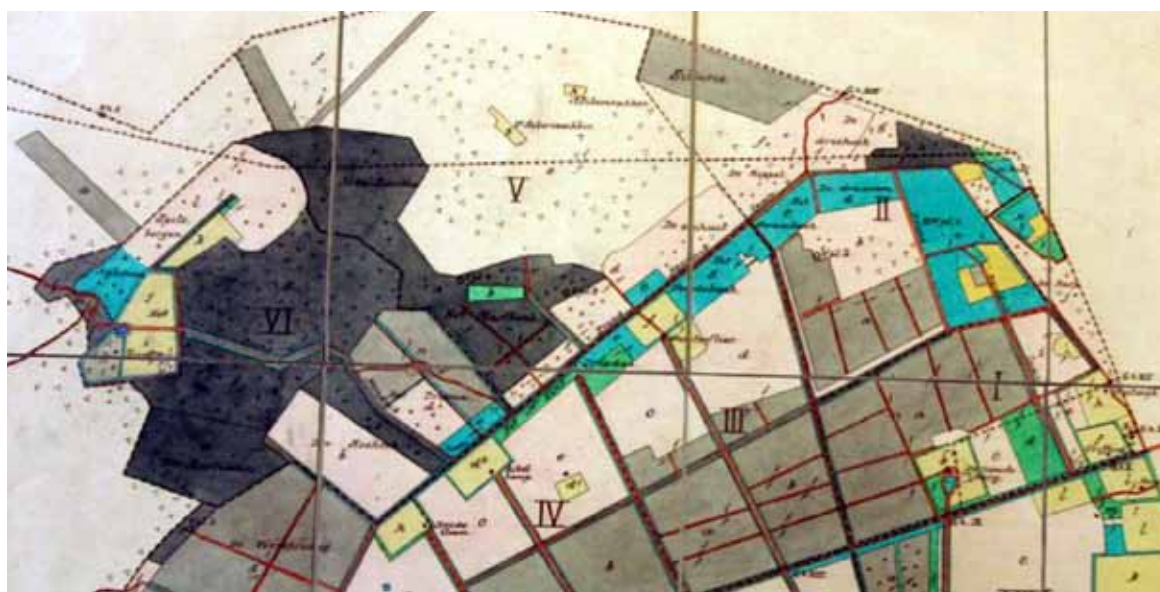
Landgoed Hoenderloo

Eén van deze investeerders was luitenant J.B.C. Sickesz., die getrouwd was met een rijke vrouw. Hij kocht in 1846 een terrein van ruim 1200 hectare van de boeren van Otterlo om vervolgens vrijwel direct te beginnen met de aanleg van wegen en lanen – waaronder de Houtkampweg en de Prins Hendriklaan - en met de bebossing van delen van het land. De lanen werden beplant met eiken en beuken. Sickesz. noemde zijn bezit landgoed Hoenderloo.

In 1863 werd een kwekerij aangelegd langs de huidige Prins Hendriklaan en werd het gebied van De Veentjes ontgonnen. De Veentjes, ofwel de Vondeling zoals het vroeger heette, is een natuurlijk meertje gelegen in een drassige omgeving. Door de aanwezigheid van een ondoordringbare laag in de bodem stagneert het water. Bij de ontginning van de omgeving van De Veentjes werden houtsingels en lanen aangelegd. Om de stuifzanden te beteugelen werden noordelijk van de Veentjes enkele zogeheten stralen aangelegd: langgerekte percelen die bedekt werden met heide waarin grove dennen werden aangeplant (zie onderstaande afbeelding).

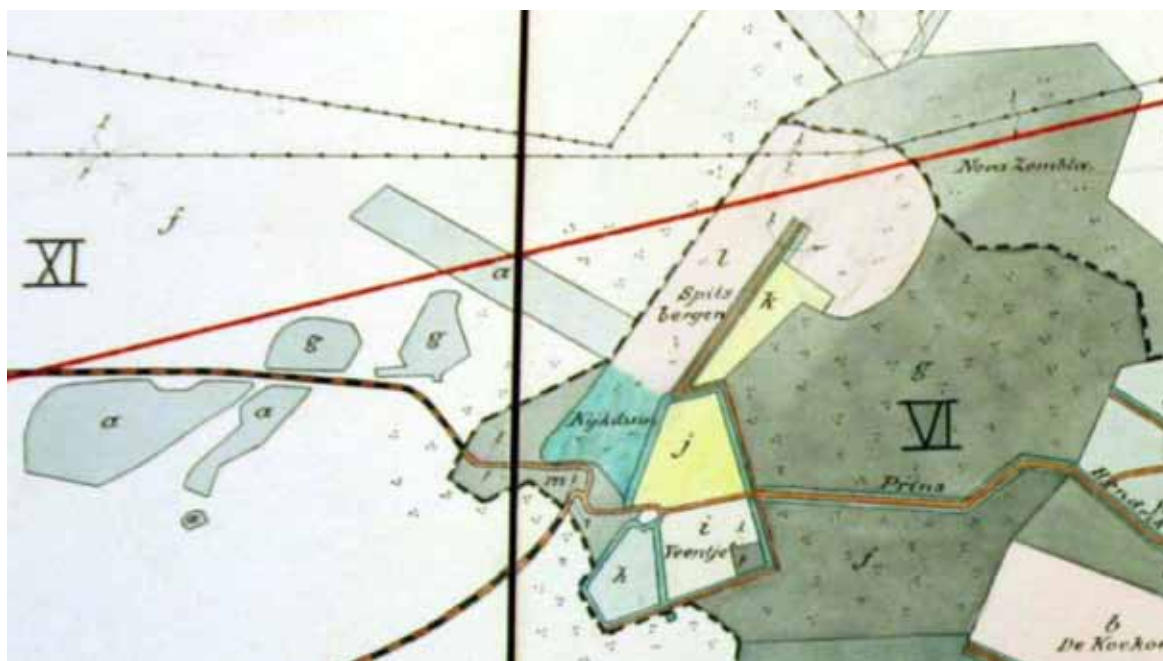
De zoon van Sickesz. Sr., mr. C.J. Sickesz., zette zijn activiteiten voort. Hij breidde het lanenstelsel verder uit. Na het overlijden van Sickesz. Jr. en zijn vrouw (in 1904 respectievelijk 1907) kwam het landgoed in handen van een achterneef, die kort daarna overlijdt. In 1909 verkopen de dochters van deze erfgenaam het landgoed aan de industrieel Anton Kröller.

Op een vegetatiekaart uit 1910, gemaakt door de Heidemaatschappij, is het landgoed Hoenderloo afgebeeld. De locatie van het latere Jachthuis is hierop goed zichtbaar. Van de 1200 hectare is dan de helft in cultuur gebracht en bestaat uit eiken-, beuken- en dennenbos, en uit bouwland, hooiland en weidegrond ('veengrond geschikt voor weide'). De resterende 600 hectare bestaat uit stuifzand, heide en bosopslag. Het latere Jachthuis inclusief de parkaanleg wordt precies op de overgang van de reeds in cultuurgebrachte gronden (in het oosten) en de westelijk gelegen woeste gronden aangelegd.

Vegetatiekaart van het landgoed Hoenderloo uit 1910. Zwart: naaldbos ouder dan 20 jaar, grijs: naaldbos jonger dan 20 jaar, blauw: loofhout, groen: hakhout, geel: bouwland, niet ingekleurd: heide en zand
bron: kaart gemaakt door de Heide Maatschappij

Vegetatiekaart uit 1914 | bron: Gelders Archief

De Veentjes

Anton Kröller kocht al snel diverse andere terreinen om zo een groot aaneengesloten jachtgebied te kunnen creëren. De omgeving van de Veentjes werd in dat licht interessant bevonden. Het terrein is in een rapport van de Heidemij uit 1910 beschreven als een moerassig terrein met veenkuiten, op enkele plaatsen met turf en veenmos, en aan de zijde van Kijkduin sterk bezet met berk. Van het gedeelte bij Kijkduin – waar nu de zuidelijk vijver is gesitueerd – werd aangegeven dat het behouden zou kunnen blijven, daar het voor de dekking van het wild en als drassig terrein, waarop vooral de herten gesteld zijn, zeer geschikt was.

Voordat de grote inrichtingswerkzaamheden in 1916 begonnen die samenhangen met de bouw van het Jachthuis, was er op de plaats van het huidige landschapspark al een rijk geschakeerd landschap aanwezig. Op een kaart uit 1914 is te zien dat het gebied van de noordelijke vijvers en de Schapenwei grotendeels nog heide was, met wat opslag van loofbomen ('Spitsbergen'). Ten noorden van het latere Jachthuis strekte zich naaldbos uit van ten hoogste 20 jaar, met opslag van loofbomen. Aan de oostkant van het latere park lagen grote percelen gemengd bos, waar-

schijnlijk hakhout met opslag van naaldbomen. Deze bospercelen werden doorsneden door de Prins Hendriklaan die dwars door de Veentjesweide liep. Aan drie zijdes waren de Veentjes omgeven door laanbeplanting. Eén daarvan is de nu nog aanwezige eikenlaan, met vier rijen eiken. Dwars daarop stond een korte laan van twee rijen eiken, waarvan eveneens een restant aanwezig is. De laan die nu nog – in restant – op de Schapenweide staat, vormde onderdeel van het stelsel van lanen. Het lag destijds aan de oostkant van het heideveld. De laan liep dood in het heideveld, waar nu de Grote Vijver is gesitueerd, voor het Jachthuis. Het op tekening met de letter k aangeduide perceel tussen deze laan en het bos aan de oostkant was in gebruik als grasland (weiland). Ook het gebied tussen de Zijlaan en het Veentjesven (j) was grasland. Ten zuiden van de Prins Hendriklaan die dwars door de Veentjeswei liep lag een heideveld, met een opstand oud naaldbos in de ZO-hoek.

Ten westen van Kijkduin en Spitsbergen is een uitgestrekt heide- en stuifzandlandschap zichtbaar, met her en der opslag van naaldbomen en enkele stralen jong naaldbos dat was aangeplant om de verstuing te beteugelen.

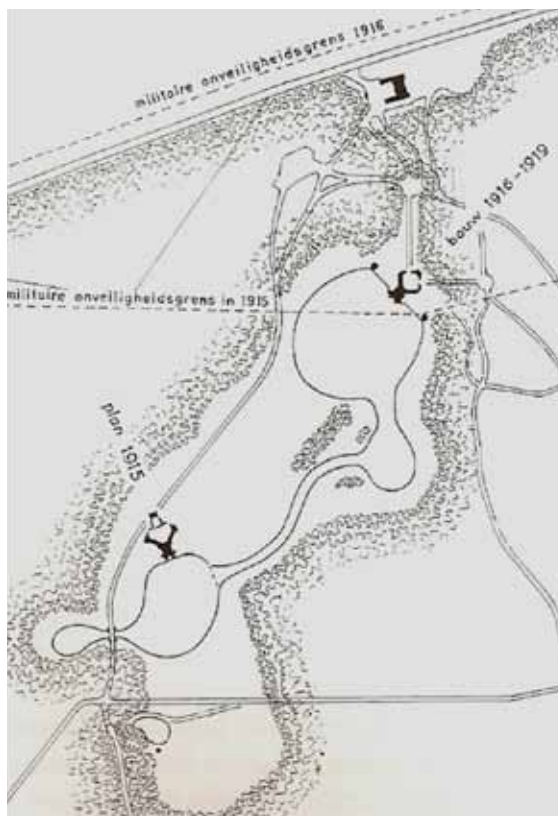
Ad.2. Het Berlage-plan

Anton was gek op jagen. Zijn echtgenote Helene was meer van de schone kunsten. Beide fascinaties zouden op het landgoed De Hoge Veluwe moeten culmineren in unieke gebouwen: het Jachthuis als kroon op het werk van Anton Kröller en het Grote Museum waarin de kunstverzameling een goede plek zou kunnen krijgen. De sinds 1913 als huisarchitect exclusief aan het familiebedrijf Wm. H. Müller & Co. verbonden architect H.P. Berlage wordt in 1915 verzocht het ontwerp te maken voor het te realiseren Jachthuis. Hij krijgt de opdracht voor het totaal van gebouw, interieur, meubilair alsook de tuin- en parkomgeving.

Bepaling van de locatie

Reeds in 1915 maakt Berlage diverse tekeningen waaronder prachtige perspectieftekeningen van bijna 2 meter groot. Aanvankelijk wordt een plek westelijk van de zuidelijke vijver beoogd, op de knik van Schapen- en Veentjesweide, met uitzicht vooral over de Veentjeswei (op het oosten). Het gebouw zou uiteindelijk echter noordelijker, op de huidige plek worden gesitueerd, met uitzicht over de Schapenweide in zuidelijke richting. Dit had te maken met het feit dat daar gebruik zou kunnen worden gemaakt van het reeds ter plaats aanwezige bos. Helene Kröller-Müller wilde het huis graag tegen een achtergrond van gesloten bos zien met ruimte ervoor. In 1913 had Helene haar wensen ten aanzien van de situering van het Jachthuis per brief aan Sam van Deventer geuit: '... achter het groote Bosch willen bouwen, liefst tegen den duinkant aan, omdat ik altijd, bij alles wat ik doe, gaarne een achtergrond voel, maar voor mij zou ik veel ruimte, een groot gewoon weiland willen hebben, alleen kort bij het huis veel bloemen, ook aan weerskanten van den weg langs het weiland heen.' De oorspronkelijk gedachte locatie had echter geen decor van bos op de achtergrond. De nieuwe locatie kon aanvankelijk niet maar was in 1916 technisch toch mogelijk geworden door een grondruil met de Staat der Nederlanden. Hierdoor was de veiligheidszone rond oefenterrein de Harskamp iets noordwaarts opgeschoven (zie afbeelding hiernaast).

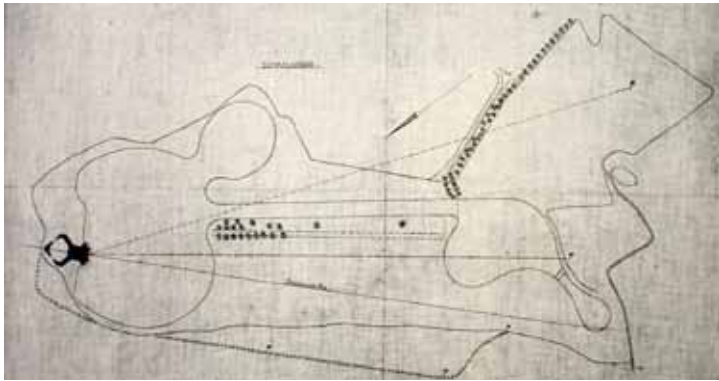
De oorspronkelijk gedachte locatie had geen decor van bos in de achtergrond

De oude en uit eindelijke locatie van het Jachthuis
bron: Haak en Siegers, 2003

Vijvers en zichtlijn

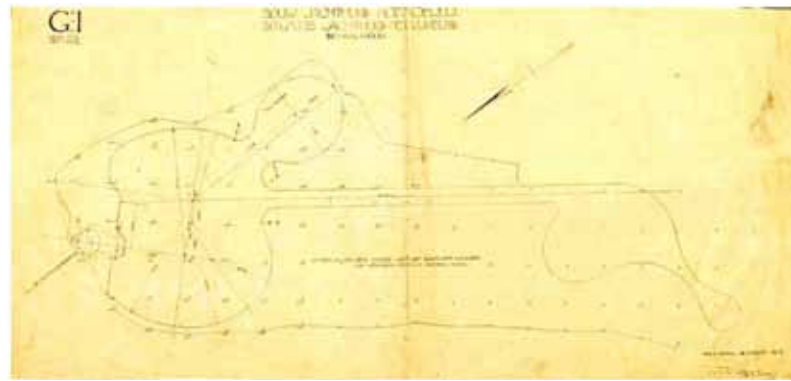
In 1916 maakt Berlage de basistekening van de vier vijvers met het gebouw op de uiteindelijke plek, met een lange zichtlijn richting de omgeving van de Stenen Brug. Deze zichtlijn is net naast het restant van de oude bommenlaan gesitueerd. De verbinding tussen de Grote, noordelijke vijver en de zuidelijke vijver wordt in deze tekening nog als rechte waterloop voorgesteld, niet verbonden met de ellipsvormige vijver die als een soort zijkom aan de Grote Vijver vast zit. Later krijgt deze verbinding echter een andere aansluiting op de Grote Vijver, via de Ellipsvormige vijver, en krijgt deze een slingerend verloop: de Slingervijver. Ook andere zaken in de lay-out van de vijverpartijen zouden later nog veranderen.

Ontwerp Berlage gedateerd en niet gesigneerd
bron: KM 115.073

In hetzelfde jaar dient Berlage de bouwvergunning in, welke in augustus 1916 wordt verleend. Het gebouw heeft hierin vrijwel de uiteindelijke vorm. De directe omgeving van het gebouw zou echter nog behoorlijk veranderen. De tuinen aan weerszijden zijn in een vogelvluchtperspectief uit die tijd getekend als gazons met daarin ronde rododendronperken. Opmerkelijk is de westelijke gesloten bosrand, rechts op de tekening, die in de bestaande situatie niet bestond (maar dus wel werd beoogd). Hiermee werd de beoogde parkaanleg ruimtelijk begrensd.

In 1919 wordt de Grote vijver aangelegd – eerder zijn de zuidelijke vijver en de Scheerspiegel al gerealiseerd alsook de wegen en paden richting het Jachthuis aangelegd. De vrijkomende grond van de vijverpartijen werd grotendeels hergebruikt. Bij de Veentjes werden plaatselijk delen opgehoogd. Ook werd grond gebruikt om de reliëfrijke omgeving van de waterpartijen - Spitsbergen en Kijkduin- te egaliseren. Hiermee werd het contrast tussen de (uitgevlakte) graslanden behorend bij de parkaanleg en de omliggende bossen met hun reliëfrijke bodem vergroot. Dit onderscheid is nog steeds aanwezig: de contrastwerking is door de bosrijke (onder)begroeiing plaatselijk wel minder goed waarneembaar.

Ontwerp gesigneerd door Berlage, 15 maart 1916, 11 april 1916: contrasignatuur van H. Kröller Müller
bron: KM 113.156

Bij de aanleg van de Grote Vijver werd geprobeerd de bovengrond af te graven tot aan de oerlaag. Deze bleek echter niet (of niet meer) waterdicht, zodat besloten werd deze vijver geheel van een kunstmatige bodem te voorzien. Eerst werd het gebied verkleind door een dikelement aan te leggen aan de oostkant. Als gevolg daarvan ontstond een symmetrische, haast ronde vijver. Gevolg was ook dat de meest oostelijke koepel niet meer in het water zou steken. Het reeds afgegraven deel werd beplant met bomen en struiken.

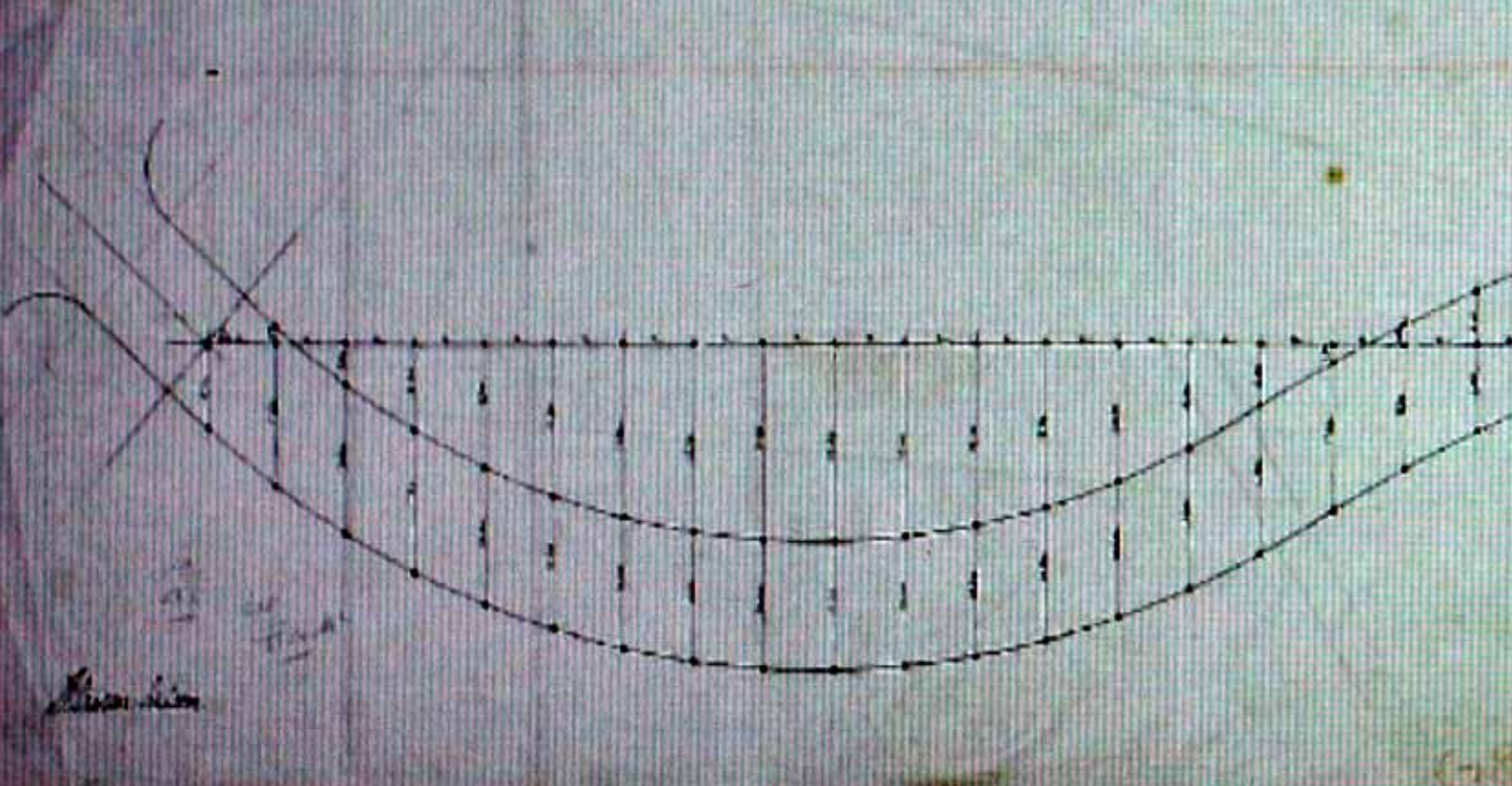

Vijvers en zichtlijn

Luchtfoto's uit 1922, genomen vanuit het noordwesten (links) en het zuidwesten (rechts) | bron:KLM

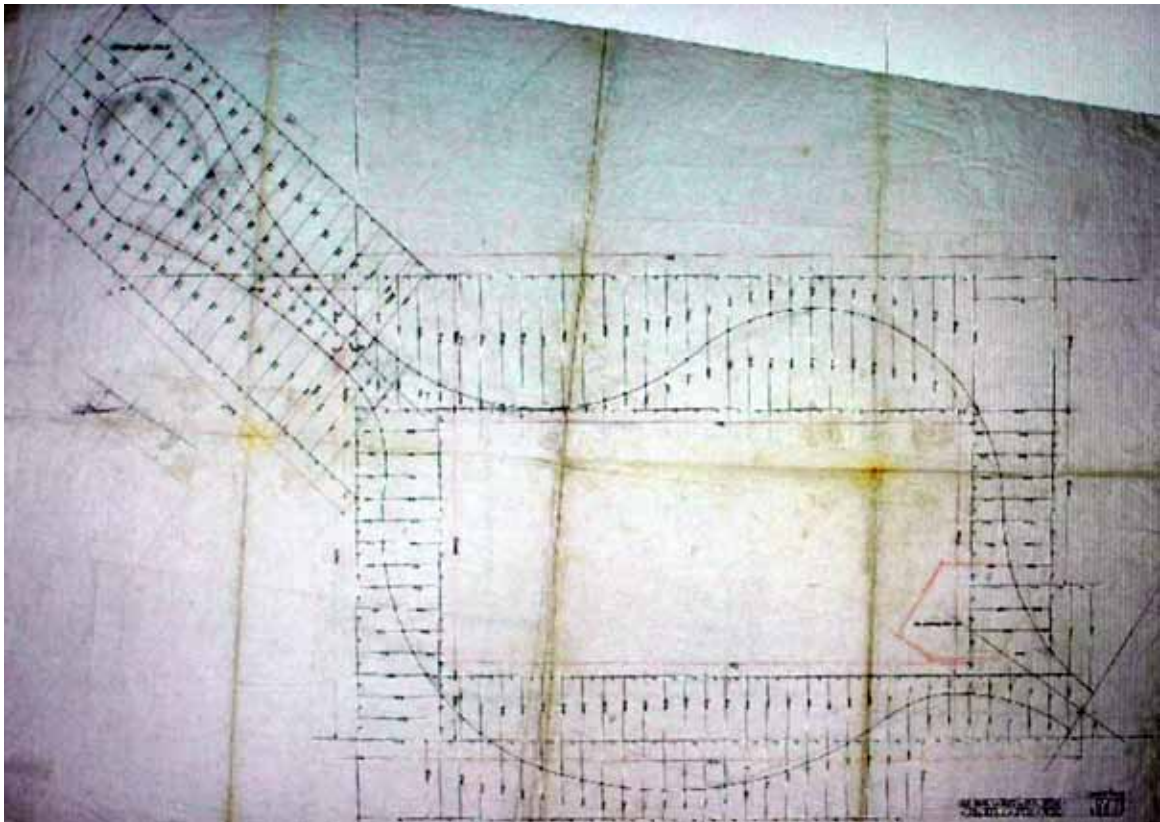
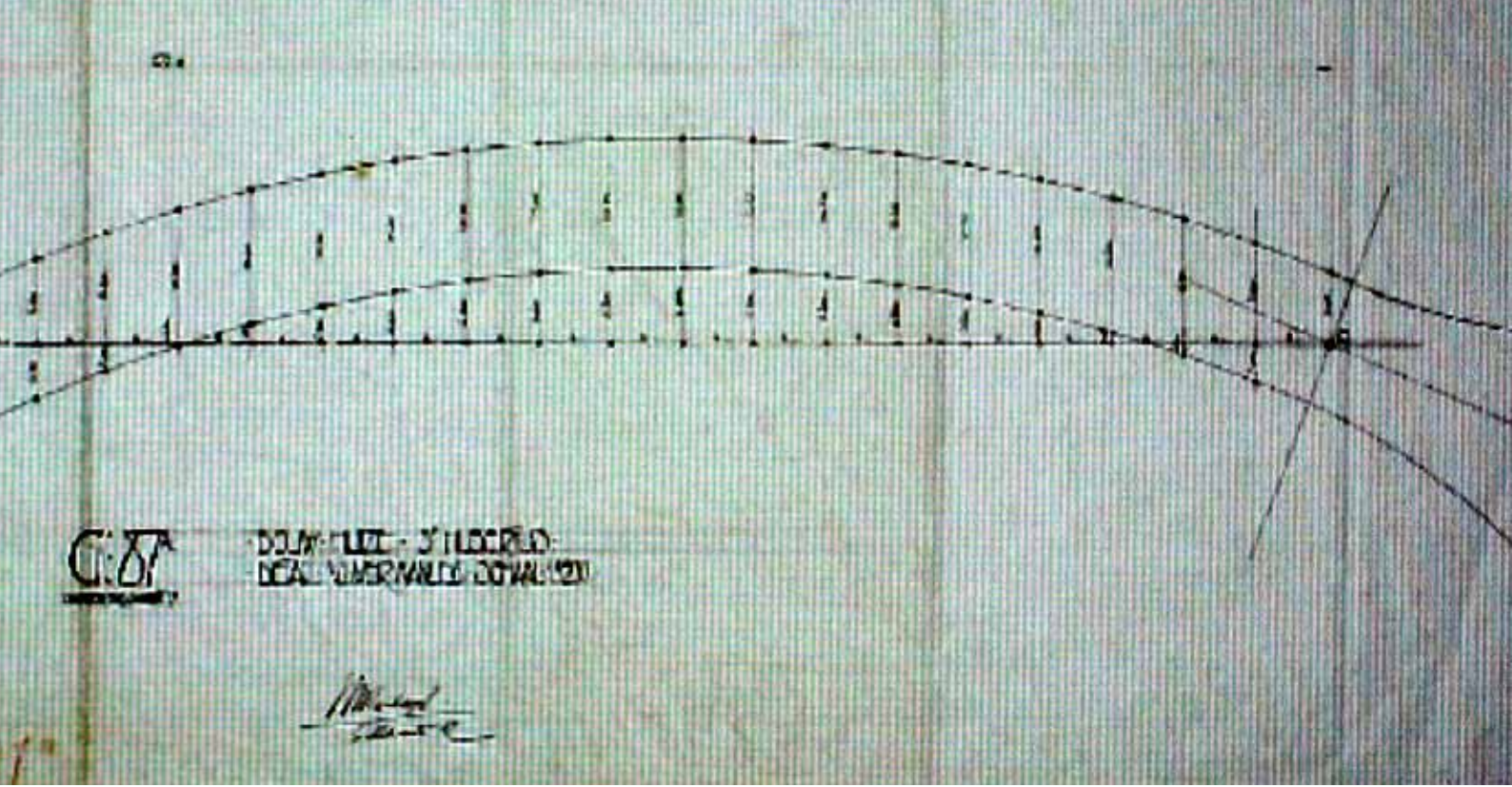
Uitwerking van de Slingervijver | bron: KM 300099

Sober en streng

Berlage ontwierp een reeks van vijvers, gebaseerd op streng geometrische hoofdvormen. Overall langs de vijveroevers had Berlage een wandelpad gedacht, op een vrij gelijke afstand – op het eerste gezicht weinig spannend – haast saai - en uitermate sober. Een tuin- of landschapsarchitect zou destijds in de gangbare Engelse Landschapsstijl (in de traditie van Springer en Zocher) ongetwijfeld een veel uitbundiger plan met een afwisselder loop van het pad hebben ontworpen, nu eens langs de oever en dan weer er vanaf draaiend en zo ruimte gevend aan beplanting. Het beschikbare materiaal bestaand uit gesigneerde kaarten en perspectieftekeningen toont echter aan dat Berlage hier bewust niet voor gekozen heeft. De wisselende uitzichten op de verschillende onderdelen moesten de wandelaar zondanig bekoren dat kleinschalige landschappelijke accenten door Berlage overbodig werden geacht. Dit gegeven – in combinatie met het feit dat dit voor zover bekend het enige ontwerp van Berlage voor een dergelijke park- en tuinaanleg is – maakt het parkontwerp uniek.

Berlage ontwierp feitelijk een eigen, heel gestileerde landschapsstijl, met passer en lineaal uitgezet. Alleen al vanuit deze optiek is het voor de hand liggend te pleiten voor het terugbrengen van de wandelpaden langs alle oevers. Het weer mogelijk maken om te wandelen langs de oevers, steeds dicht bij het water en met niets ertussen, vormt het hart van de oorspronkelijk in het Berlage-plan beoogde beleving. Het vormt het logo van het oude plan en wordt in het nieuwe plan teruggebracht.

Uitwerking zuidelijke vijver en Scheerspiegel | bron: KM 124.816

Detailkaart Jachthuis St. Hubertus: reconstructie van oude wegen en paden (geel)
 bron: 'de parkaanleg bij Jachthuis St. Hubertus'

Ad.3. Latere amendementen en toevoegingen aan het Berlage-plan

Aan de samenwerking van het echtpaar Kröller-Müller met H.P. Berlage is vroegtijdig een einde gekomen. Berlage heeft de eindoplevering niet meegemaakt. Onder andere hierdoor is onduidelijk van wiens hand de geometrische zijtuinen zijn. Lucia Albers geeft in haar studie aan dat de zijtuinen waarschijnlijk zijn aangelegd in de winter van 1919-1920, precies de tijd dat Berlage vertrok en zijn opvolger H. Van de Velde kwam. De tuinen kunnen dus door beiden ontworpen zijn en zijn in de literatuur ook afwisselend aan de één (S. van Deventer, 1956) en de ander (R. Oxenaar, 1974) toegeschreven. Het betekent dat ten aanzien van de tuinen niet met zekerheid kan worden gesteld dat dit conform het beeld van Berlage is uitgevoerd. Van Berlage zijn geen ontwerpen voor de zijtuinen bekend, behalve de op de perspectieftekening aangeduide los in het gazon geplaatste rododendrongroepen. Van wiens hand de zijtuinen ook zijn: door foto's van de situatie direct na de oplevering is het wel mogelijk de zijtuinen terug te brengen in de oorspronkelijke stijl en opzet. Het middendeel van de perken was oorspronkelijk ingevuld met rododendron. Dit is sinds 1934 ingevuld met rozenbeplanting en daarmee intussen ook historisch te noemen.

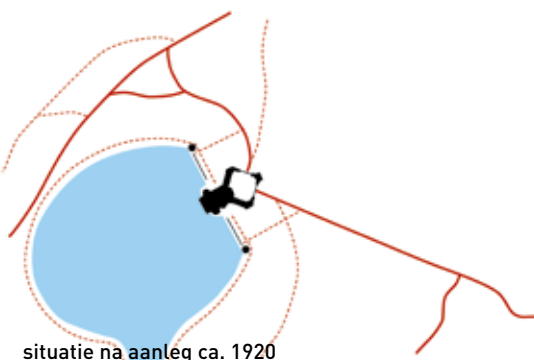
Onduidelijkheid

Er bestaat meer onduidelijkheid, onder meer ten aanzien van de ontsluiting. Op de door Berlage gesigioneerde ontwerptekening uit 1916 zijn duidelijk een tweetal assen zichtbaar die vanuit het voorplein – via de poorten – in noordwestelijke en noordoostelijke richting het Jachthuis in de omgeving verankeren en daarmee verbinden. Door de vorm van het gebouw komt de as opvallend genoeg niet in het midden van de gevel uit. De noordoostelijke poot sloot aan op een bestaande laan die stamde uit de tijd van Landgoed Hoenderloo. Onduidelijk is hoe de noordwestelijke 'entreepoot' aan zou moeten sluiten. Hier zijn geen tekeningen van bekend: wellicht heeft Berlage hier nooit aan doorontworpen of is hij hier niet meer aan toegekomen voordat hij gebrouilleerd raakte met zijn opdrachtgevers. Berlages intentie is wel bekend door de duidelijke as-aanduiding op de tekening. Verder heeft hij een detail van de entree getekend waarop zichtbaar is dat hij zich de toegangswegen als bestraat voorstelde (dwarsstraat met klinkers).

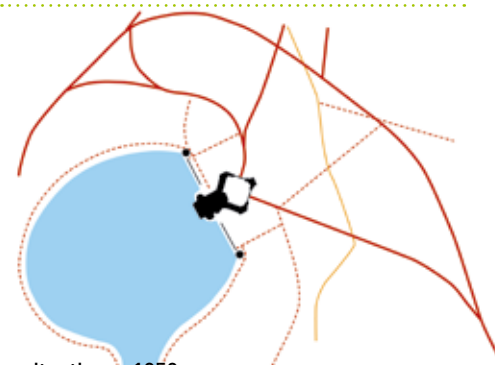
Wel bekend is wat uiteindelijk is aangelegd en (globaal) hoe dit zich heeft ontwikkeld. Aangelegd is uiteindelijk een drietal toegangswegen en – paden. Naast de oostelijke entreeweg die voortkwam uit de bestaande laan is een pad aangelegd richting het dienstgebouw – min op meer op het door Berlage aangeduide tracé maar niet met een kaarsrecht maar een licht slingerend verloop – en een grindweg richting de Kronkelweg. De eerste was zoals gezegd een pad, waarschijnlijk een kortsluitroute voor het personeel. De grindweg was de belangrijkste weg, bedoeld voor de gasten, niet de oostelijke entreeaan. Dit had met de situering van de Kronkelweg te maken en met het feit dat aan de oostelijke zijde de privé-vertrekken gesitueerd waren. De aftakking van de Kronkelweg liep van het Jachthuis met een slingerende beweging noordwestelijk richting de Kronkelweg. In de loop der tijd, vrij kort na ingebruikname, heeft het noordelijke pad, dat richting het dienstgebouw liep, zich ontwikkeld tot de hoofdentree.

Tijdreeks entree's Jachthuis

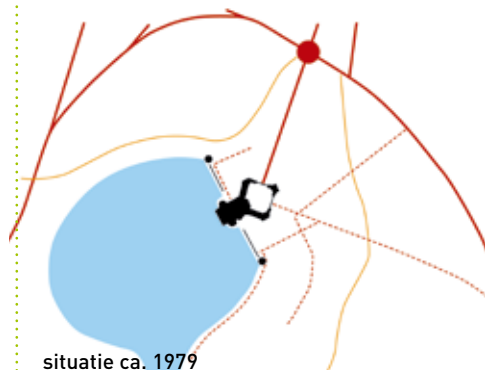
oorspronkelijk plan Berlage 1916

situatie na aanleg ca. 1920

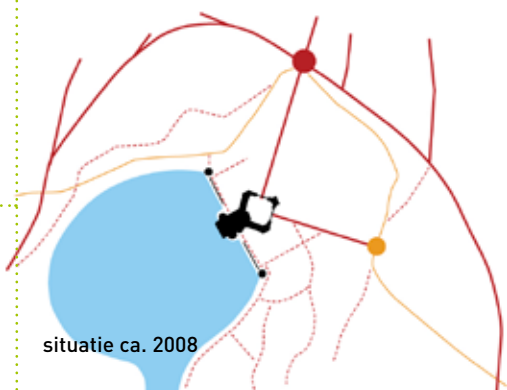
situatie ca. 1950

situatie ca. 1979

oorspronkelijk plan Blaauboer 1979

situatie ca. 2008

Hiervan zijn foto's beschikbaar: het zijpad werd hoofdpad, min of meer op de plaats gelegen waar Berlage een as had aangeduid. Het pad was echter een licht slingerende grindweg, aan weerszijden begeleid door bollen taxus, met ervoor een laag randje vaste planten en erachter zilversparren (*Abies alba*). Waarschijnlijk is deze gang van zaken het gevolg van directe inmenging vanuit de opdrachtgever, van Helene is bekend dat ze een liefhebber was van onder meer zilversparren – zie hieronder.

Entree Berlage

Het gevolg van deze ontwikkeling is een vrij wonderlijke combinatie van rechte en gekromde wegen en paden. Los van het feit of Berlage er voor verantwoordelijk is of niet: feit is dat de uiteindelijk gerealiseerde situatie niet overtuigend is gebleken. Over met name de entrees hebben zich later diverse ontwerpers gebogen: Mien Ruys in 1947/1948, de Heidemij in 1952 en Blaauboer in de periode van 1979 tot 1982. Het laatste voorstel – van Blaauboer – is nooit volledig uitgevoerd. Het is de hoogste tijd nu een overtuigende oplossing voor de entreewegen te realiseren.

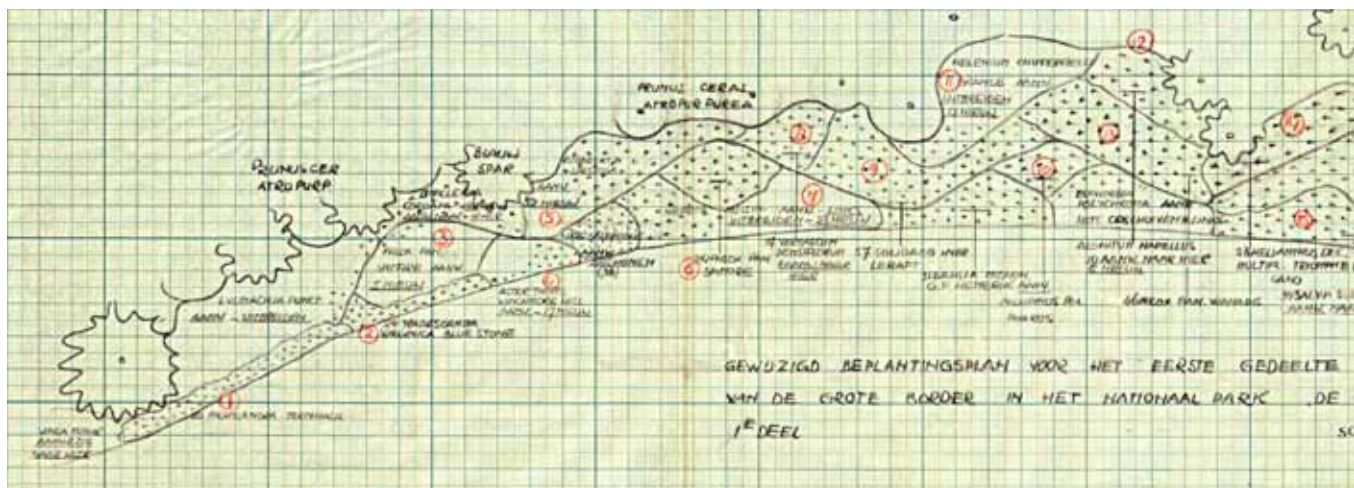
De invloed van Mevrouw

De opdrachtgever, zijnde het echtpaar Kröller-Müller, had invloed op de planvorming en zorgde zo voor amendementen, tijdens de bouw en in de periode direct erna. Op basis van de beschikbare oude foto's kan worden gesteld dat de situatie kort na de aanleg op onderdelen al afwijkt van wat door Berlage was bedoeld (af te leiden van de beschikbare tekeningen).

Ingang Jachthuis St. Hubertus

De eigenaar, naar verluidt vooral Mevrouw Kröller-Müller, heeft zelf duidelijk haar wensen gehad en daarmee het ontwerp van gebouw en park beïnvloedt, niet alleen tijdens de bouw, ook erna. Mede door de inmenging van Helene in het ontwerp van Berlage voor het Jachthuis zelf is de relatie dusdanig verslechterd dat Berlage gestopt is voordat het werk aan het Jachthuis af was (Helene stond in 1918 op de toevoeging van een erker waardoor de symmetrie verloren ging).

Beplantingsplan Mien Ruys voor de lange border (1950) bron: Spec. Coll. Bibl. Wageningen

Knutselen

Na het overlijden van het echtpaar Kröller-Müller is het 'knutselen' aan de tuin- en parkaanleg doorgestaan. Het zou te ver gaan alle wijzigingen de revue te laten passeren. Een aantal bekende ontwerpers is na Berlage actief geweest. Mien Ruys ontwierp aan de oostelijke toegangsweg. Haar voorstel, dat haagbeukenhagen bevatte, is nooit gerealiseerd maar later wel door Blaauboer ten dele overgenomen. Blaauboer's ontwerp is deels gerealiseerd. Ruys ontwierp ook aan de gemengde border tegen de taxushaag van de geometrische zijtuinen en aan de lange border langs de oostelijke oever van de spiegelvijver. Deze ontwerpen zijn uitgevoerd, maar van beide ontwerpen is in de bestaande situatie niets meer over.

Na Ruys volgen ontwerpers van de Heidemij, die onder meer aan de westelijke toegangsweg ontwerpen en aan de zijtuinen. In de zijtuinen verdwijnen in die tijd (de jaren vijftig) de gemengde borders om plaats te maken voor een invulling met rozen. Eind jaren tachtig krijgt Blaauboer de opdracht een nieuw ontwerp voor het park te maken. Van dit plan zal niet veel worden uitgevoerd. Wel wordt de oostelijke entreeweg gerealiseerd, althans deels, in dezelfde stijl als de westelijke entree van de Heidemij. Ook maakt Blaauboer

een beplantingsplan voor de lange border.

Na Blaauboer worden door B. Van de Meyden diverse ontwerpvoorstellen gedaan voor de directe omgeving van het Jachthuis, met name de geometrische zijtuinen. Uit 2002 dateert het beplantingsplan van Hans Kramer voor de lange border.

Daarnaast zijn diverse zaken ook gewoon uitgevoerd, zonder dat daar tuin- en landschapsarchitecten bij betrokken werden. Een voorbeeld hiervan is het in 1976 gegraven verbindingskanaal tussen Grote en Slingervijver, waarmee een eiland ontstond (dit naar verluidt om vossen van het vogeleiland te weren). Het vormt een grote inbreuk op de zo zorgvuldig door Berlage gecomponeerde reeks van vijvers. Dit geldt evenzeer voor de realisatie van de brug en het wandelpad dwars over de Schapenweide, welke in hetzelfde jaar zijn uitgevoerd.

In 1938 zijn in de Veentjesweide, ten oosten van de Watermolen, greppels gegraven en bemestingsproeven gedaan (ten behoeve van landbouwkundig gebruik). Sommige van deze greppels zijn nog te herkennen. In 1981 is een aantal van deze greppels afgedamd/dichtgegooid. Hierdoor is het terrein van de Veentjes verder vernat. Dit ging ten koste van een aantal eikenbomen in de rand bij de Watermolen.

Ontwerp van de Nederlandse Heidemaatschappij uit 1952 voor de noordwestelijke entreeaan
bron: Gelders Archief 0909-483

Deel van de kaart van Blaauboer, waarop de toenmalige situatie is waargegeven. Ten noordoosten van het Jachthuis zijn verschillende paden aangegeven die inmiddels verdwenen of gewijzigd zijn. De open plek in het bos waar nu de meditatietuin ligt, is voor het eerst op kaart aangegeven. | bron: Gelders Archief 0909-782

Veentjesweide

Dode bomen bij de Veentjesweide als gevolg van wijzigingen in de waterhuishouding (door het afdammen van greppels)

Ontwerp van Blaauboer uit 1979 | bron: Gelders Archief

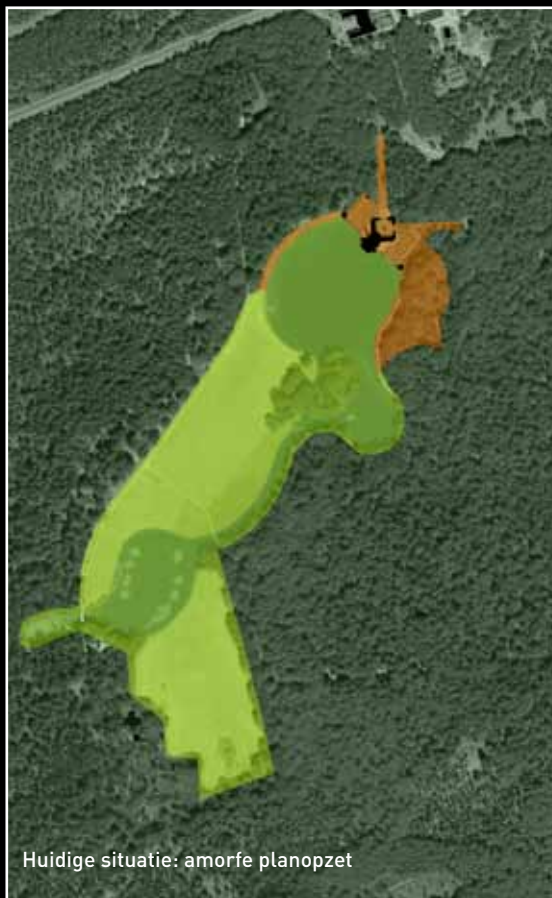
Pompgebouw met windmolen

Onacceptabele inbreuken

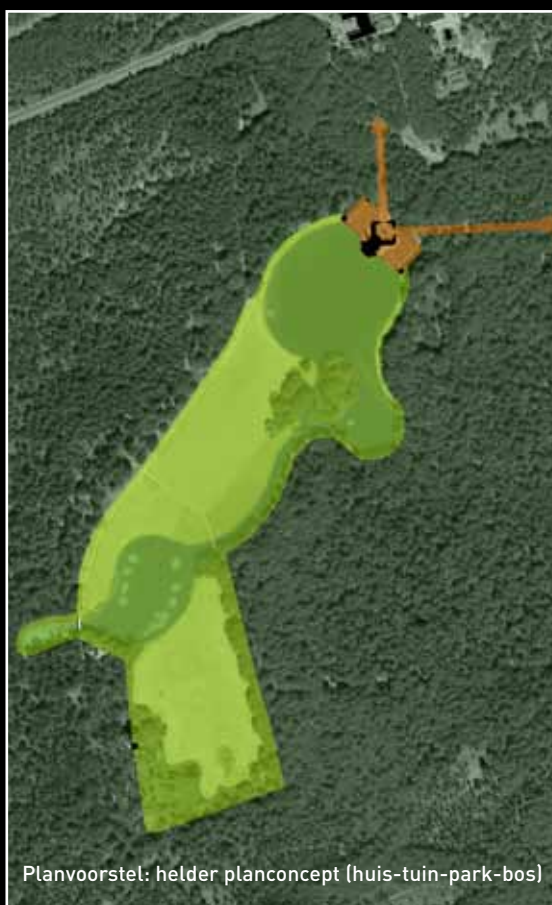
Alle latere toevoegingen die een onacceptabele inbreuk vormen op het plan van Berlage en de conceptuele helderheid daarvan (de eenheid van gebouw en tuin), zoals de lange border en ook de draaibrug, worden in het planvoorstel verwijderd. 'De cultuurhistorische waarde van deze tuinen is 'indifferent'', aldus L. Albers over de lange border en de meditatie tuin. Om de helderheid van het oorspronkelijke concept terug te brengen, wordt gestreefd naar een zo zuiver mogelijke trits van gebouw - tuin (direct bij het gebouw, binnen het baksteen) - park (het vijvercomplex met de weides) - en ten slotte robuust bos. Het ontwerpdevis is hier: 'articuleer wat er al is, maak sterker wat er is...'. In voorliggend planvoorstel wordt in de lijn van Berlage uitgegaan van een sterke contrastwerking tussen de verschillende onderdelen (huis-tuin-park-bos). Van het letterlijk en minutieus reconstrueren van het Berlage-plan is echter geen sprake: dit kan simpelweg niet, gezien de genoemde lacunes in kennis, en zou daarbij ook ongewenst zijn omdat hiermee geen recht gedaan wordt aan een aantal aanwezige kwaliteiten van zowel voor als na de Berlage-periode.

Om te laten zien wat de Kröllers-Müllers aan troffen toen ze het besluit namen om hier het Jachthuis te bouwen wordt voorgesteld om de slootjes die later gegraven zijn weer dicht te gooien, waardoor het gebied verder zal vernat ten. Dit heeft ook te maken met de bijzondere natuurwaarden van het gebied die zich dan verder kunnen ontwikkelen, met kansen voor nieuwe veenvorming. Voorgesteld wordt de Watermolen weer te voorzien van de oude opbouw en te onderzoeken of deze vervolgens een rol kan spelen in het watersysteem (i.e. het verder verbeteren van de waterkwaliteit van de vijvers). Dit verdient nader onderzoek. Mogelijkerwijs zijn subsidie- of sponsorgelden te verkrijgen voor het herstel van de opbouw van de Watermolen van Van de Velde.

Pompgebouw met windmolen (ca. 1922), ontwerp van de Velde. De pomp bleek overbodig en heeft nooit gewerkt. Al snel werd de windmolen eraf gehaald.

Huidige situatie: amorfe planopzet

Planvoorstel: helder planconcept (huis-tuin-park-bos)

Historisch doorzicht

HOOFDSTUK 3 | JACHTHUIS ST.HUBERTUS IN HET NATIONALE PARK DE HOGE VELUWE

3 Jachthuis St. Hubertus in het Nationale Park De Hoge Veluwe

Na de veranderingen die het Nationale Park de Hoge Veluwe in de loop der jaren ondergaan heeft, staat het Park nu voor een nieuwe ronde van vernieuwing en verandering. Er worden gelijktijdig met het ontwerptraject voor St. Hubertus ook plannen gemaakt voor herinrichting van het centrumgebied en de 3 publieksentrees en het wegen- en padennet van het park.

Voorstellen op basis van de relatie met het grotere geheel

De geplande veranderingen in het centrumgebied en het wegen- en padennetwerk zijn voor het Jachthuis St. Hubertus zeer relevant. De bedoeling is om met het Jachthuis e.o. in de toekomst op een heldere, logische wijze aan te haken aan de rest van het wegen- en padennet in het park. De oorspronkelijke oriëntering van het Jachthuis, vooral gericht op het noorden (richting het huidige dienstgebouw) is in de huidige situatie niet meer legitiem daar vanuit de meeste bezoekers vanuit het zuiden komen. Deze benadering dient te worden vervangen door een nieuwe wijze van oriëntatie, een encenering vanuit het zuiden naar Jachthuis St. Hubertus, zowel voor automobilisten, fietsers als wandelaars. De veranderde positie en functie van het Jachthuis en het park vragen om een nieuwe benadering, passend bij de huidige eisen en gebruik.

Benadering Jachthuis St. Hubertus over de Kronkelweg

Geësceneerde benadering: auto

De benadering van de auto kenmerkt zich als een reeks, welke start bij de afslag van de hartlijn, waar de Kronkelweg in de nieuwe situatie gemarkeerd wordt met een beeld. Dit zou het beeld van het Stenen Hert kunnen zijn, maar het kan ook een ander sprekend beeld zijn (dit laatste is te prefereren indien blijkt dat het Stenen Hert in de huidige situatie staat op de oorspronkelijk door Helene zelf aangeduide plek – daarmee zou verplaatsing in cultuurhistorisch opzicht niet verantwoord zijn). De bedoeling van het beeld is dat deze de afslag duidelijk markeert en tegelijkertijd in uitstraling en/of symboliek een aankondiging is van het Jachthuis. Ook is het de bedoeling dat het type verharding ter plaatse van de afslag verandert, van asfalt in klinkers, waarmee het gevoel van benadering van iets bijzonders versterkt wordt.

Vervolgens volgt verder rijdend richting het noorden de ervaring van de slingerende Kronkelweg, gelegen in het dichte bos. In de huidige situatie is plotsklaps het geheel van vijvers, weide en Jachthuis daar, waar in de toekomstige situatie een spannende ervaring beoogd wordt door de spanning langzaam op te bouwen. Deze reeks

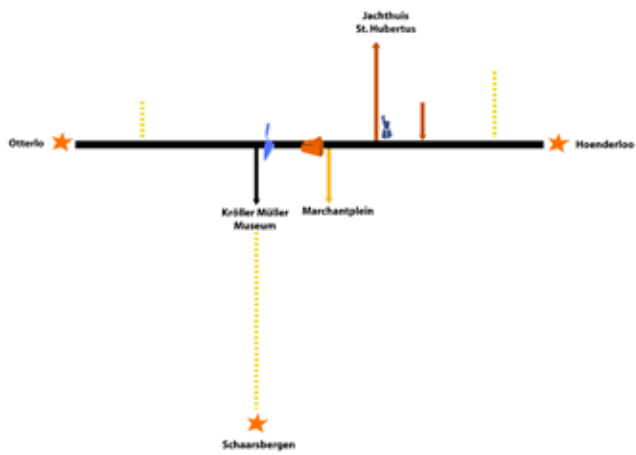
van ervaringen bestaat uit achtereenvolgens: eerst een tijd in het bos, dan even zicht op de ruimte van de Veentjesweide, dan weer in het bos, dan zicht op de molen van Van de Velde, wederom in het bos, zicht op de picknickplek en de vijver, gevolgd door zicht op de Berlage-brug... en dan volgt het fenomenale zicht over de zuidelijke vijver en de schapenwei op het Jachthuis St. Hubertus! Verder rijdend blijft het vizier een tijd lang gericht op het Jachthuis St. Hubertus, met links de bosrand en rechts de schapenwei met vijverpartijen. Vlak voor het Jachthuis bereikt wordt draait de autoweg naar links: na een laatste zicht op het Jachthuis vervolgt de bezoeker zijn weg weer door het bos, vanzelf op de parkeerplaats uitkomend. Deze indirecte benadering ofwel 'indirect approach' is een bekend principe uit de Engelse landschapsstijl, en past daarmee uitstekend bij de door Berlage ontworpen 20e eeuwse, sobere variant van de Engelse landschapsstijl.

Vanaf de parkeerplaats is het Jachthuis St. Hubertus via een korte wandeling bereikbaar. Voorgesteld wordt hiervoor een aparte wandelroute aan te leggen, zodat niet langer over de weg gelopen hoeft te worden. De overbodige wegen in de omgeving worden verwijderd.

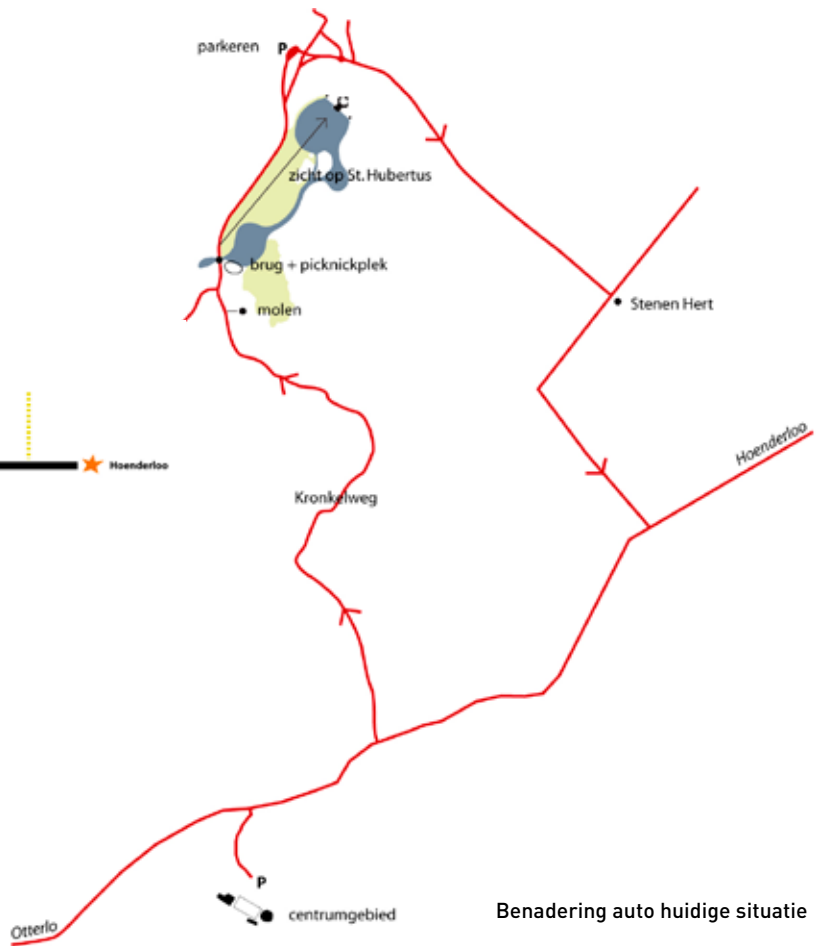

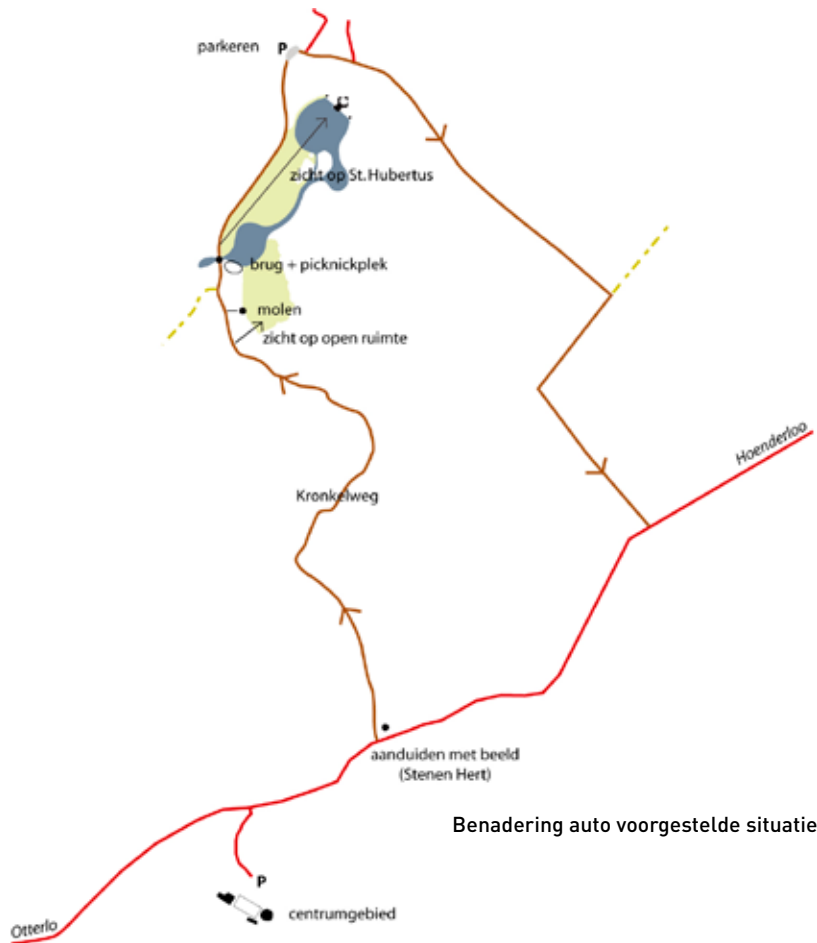
... waarmee het gevoel van benadering van iets bijzonders versterkt wordt

Schematische ontsluiting
Het Nationale Park De Hoge Veluwe

Benadering auto huidige situatie

Benadering auto voorgestelde situatie

Geënceneerde benadering: fiets

Voor de fietsers wordt een vergelijkbare, subtiel geënceneerde ervaring beoogd. De fietsers worden via een nieuw aan te leggen fietspad (op enige afstand van de Kronkelweg gesitueerd) richting het Jachthuis geleid. Vanuit het dichte bos volgt ter plaatse van de Watermolen ineens een zicht richting de Watermolen en het achterliggende open, natte grasland van de Veentjes. Dit wordt bereikt doordat het fietspad hoger gelegen is dan de Kronkelweg – als gevolg van natuurlijk reliëf – en door het plaatselijk dunnen in de beplanting. De blik wordt getrokken door de molen – met nieuwe opbouw – die aan de rand van de Veentjesweide staat.

Verder rijdend volgt weer een stuk door het bos, waarna de picknick plek wordt bereikt, gelegen aan de zuidzijde van de vijverpartij. Van daaruit is het eerste zicht op Jachthuis St. Hubertus mogelijk. Het fietspad draait vervolgens rond de Scheerspiegel richting Jachthuis St. Hubertus, waarbij de fietser ook hier op enige afstand van de Kronkelweg rijdt. Regelmatig zijn echter wel doorzichten mogelijk, richting de Schapenweide en het Jachthuis St. Hubertus. Vlak voor aankomst draait het fietspad op vergelijkbare wijze als de autoweg westwaarts en vervolgt de fietser zijn/haar weg door het bos. Het fietspad geeft direct toegang tot de fietsenstalling bij het westelijke entreepleintje.

In de huidige situatie ligt het fietspad langs de vijver en ligt het wandelpad meer westwaarts in het bos. Door plaatselijk fietspad en voetpad om te wisselen wordt onnodig kruisend verkeer voorkomen, wat de veiligheid en het comfort bevordert. Daarnaast heeft dit een esthetische en cultuurhistorische achtergrond. Het wandelpad kan – zoals door Berlage bedoeld – weer dicht langs de vijver gesitueerd worden.

De haag die hier staat wordt weggehaald, deze past in historisch perspectief niet en zorgt – met de sierborder – voor een asymmetrie in de opzet van de vijver die niet past. Voorgesteld wordt de symmetrische opzet van het gebouw, met de zijtuinen en de koepeltjes, verder te versterken. Niet alleen door de haag en de lange border (als sierborder met vaste planten) weg te halen, maar

ook door de grote treurwilgen die op de hoeken bij de theekoepels stonden weer terug te plaatsen. Deze zorgen voor een mooie verankering van het gebouwcomplex (gebouw, inclusief zijtuinen en koepeltjes) aan het omliggende landschap. Voordeel van het nieuwe fietspad langs de Kronkelweg is dat er – gezien vanuit het centrumgebied/bezoekerscentrum – een fietslusje richting Jachthuis St. Hubertus ontstaat, rond de parkaanleg. Het fietspad loopt niet langer dood op de Kronkelweg, zoals in de huidige situatie waardoor nu veel fietsers besluiten over de Kronkelweg de route richting centrumgebied te vervolgen. Dit zal in de toekomst niet meer nodig zijn en zodoende fors afnemen, hetgeen door Het Nationale Park De Hoge Veluwe gewenst wordt. Ook een goede bewegwijzering kan hieraan bijdragen.

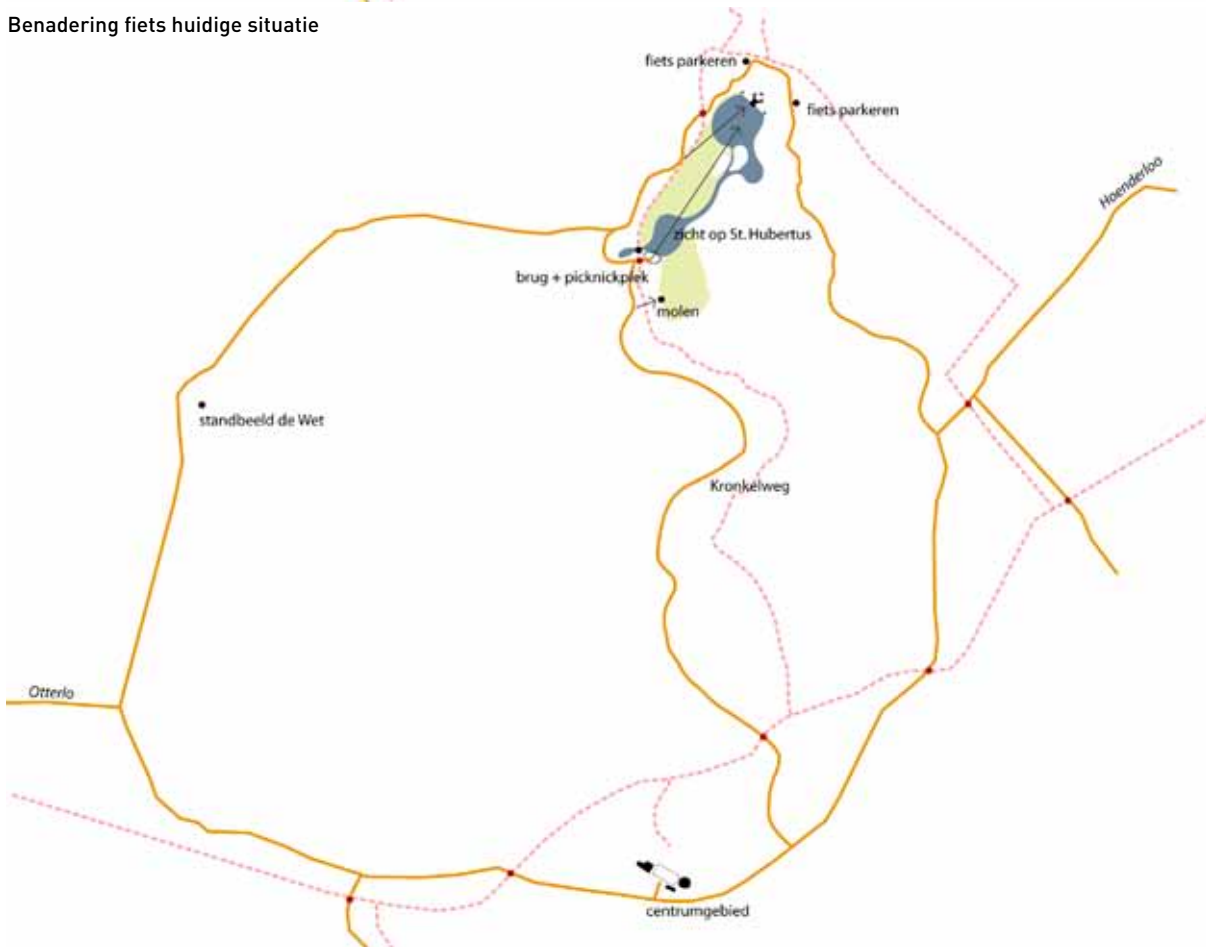
Door de nieuwe fietsroute kan de fietser voor de heen- en terugweg een andere route kiezen, zodat niet tweemaal dezelfde weg wordt afgelegd. Deze oostelijke fietsroute tussen Jachthuis St. Hubertus en het Centrumgebied wordt iets westwaarts gesitueerd, zodat er minder kruisingen met autowegen zijn. Drie kruisingen kunnen vervallen wat de veiligheid en het comfort sterk vergroot. Voorgesteld wordt aan beide zijdes van de (bestaande) entreepleintjes informeel vormgegeven fietsparkeerplekken te situeren, vlakbij zodat nooit gezocht hoeft te worden.

Voor de fietsers
wordt een verge-
lijkbare, subtiel
geënceneerde
ervaring beoogd

Benadering fiets huidige situatie

Benadering fiets voorgestelde situatie

Geësceneerde benadering: wandel

Net als voor de automobilisten en de fietsers wordt ook voor de wandelaars een vergelijkbare, subtiel geësceneerde ervaring beoogd. Op netwerk niveau wordt een aantal wijzigingen voorgesteld, mede naar aanleiding van de wijzigingen in de fietsstructuur en een voorstel voor een kleine wijziging in de ruiterroute (zodat ook de ruiters echt even langs de parkeerleg van St. Hubertus geleid worden). De benadering vanuit de omgeving en dan met name het centrumgebied wordt via de Veentjeswei en de Schapenweide geleid. Door een aantal stukjes wandelpad toe te voegen of iets te verleggen wordt het complex van Jachthuis en tuin-/parkeerleg beter in haar omgeving verankerd. Een nieuw wandelpad verbindt de parkeerplaats direct met de entreeaan richting St. Hubertus.

Omdat het bestaande wandelpad ten westen van de Kronkelweg wordt omgezet in een fietspad – zie hiervoor – moet een nieuw losliggend wandelpad gerealiseerd worden. Dit wandelpad verbindt het centrumgebied met St. Hubertus: de wandelaar vanaf het centrum komt binnen via de Scheerspiegel, vanwaar via het bos of juist via de picknickplek verder langs de vijverpartijen richting het Jachthuis gewandeld kan worden. Net als bij de fiets en auto is er niet ineens zicht op het Jachthuis maar kondigt dit zich eerst aan, in dit geval met de Scheerspiegel en de Berlagebrug, alvorens via de Schapenwei het zicht op het Jachthuis kan worden genoten.

De terugweg kan afgelegd worden via een ander wandelpad, oostelijk gelegen van de Kronkelweg. Door dit pad direct aan te sluiten op de zuidoosthoek van de Veentjesweide loopt dit pad niet meer dood, zoals in de huidige situatie, maar kan doorgewandeld worden. Vanzelfsprekend kan de wandeling van centrum naar St. Hubertus ('rondje St. Hubertus') ook andersom afgelegd worden. De wandelaar komt dan niet binnen bij de Scheerspiegel maar in de hoek van de Veentjesweide, vanwaar de route verder loopt via de oude bomenlaan richting de Zuidelijke vijver. Hiervandaan kan de wandelaar de wandelroute oppikken langs de vijver, vanwaar in noordelijke richting kan worden doorgelopen naar het Jachthuis (of desgewenst

in zuidelijke richting naar de picknickplek). Ook hier geldt dat er niet ineens zicht op het Jachthuis is, maar dat dit geleidelijk wordt opgebouwd. Het Jachthuis kondigt dit zich eerst aan, met de Veentjesweide en het zicht op de Watermolen; pas later volgt het zicht tussen de clumps op de Schapenweide door op het Jachthuis zelf.

Suggestie voor aanpassing ruiterroute (in verband met het uitzicht op Jachthuis St. Hubertus)

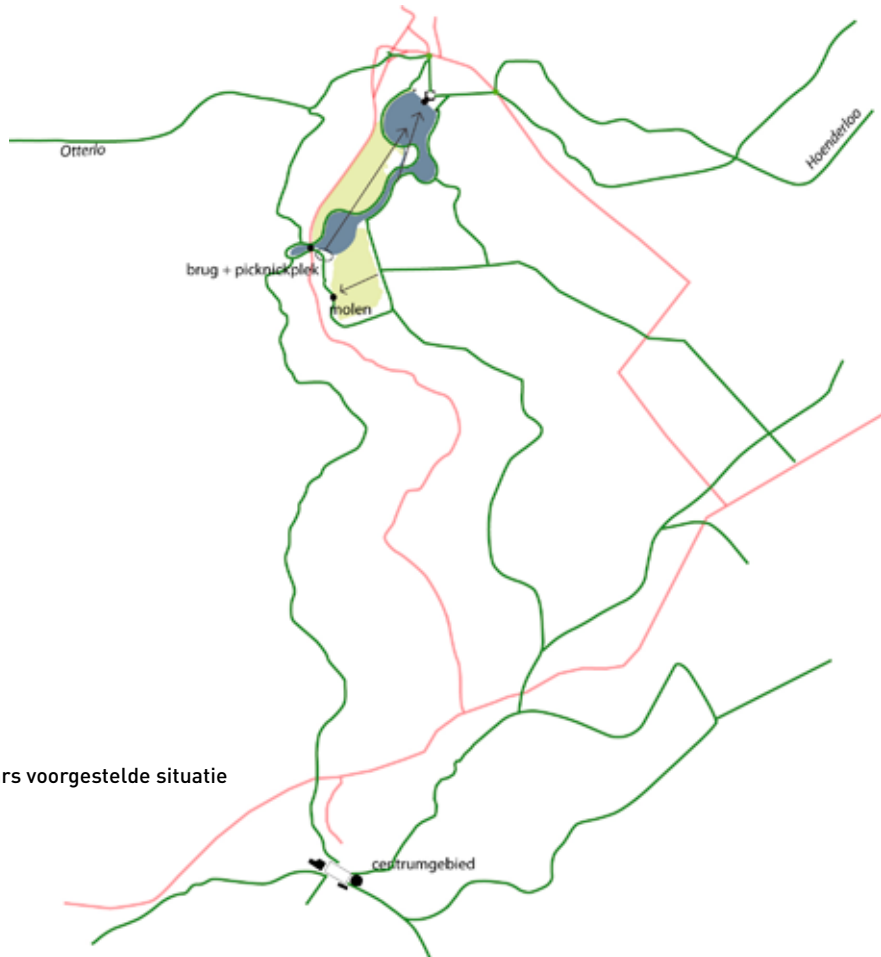
...pas later volgt
het zicht tussen
de clumps op de
Schapenweide
door op het Jacht-
huis zelf

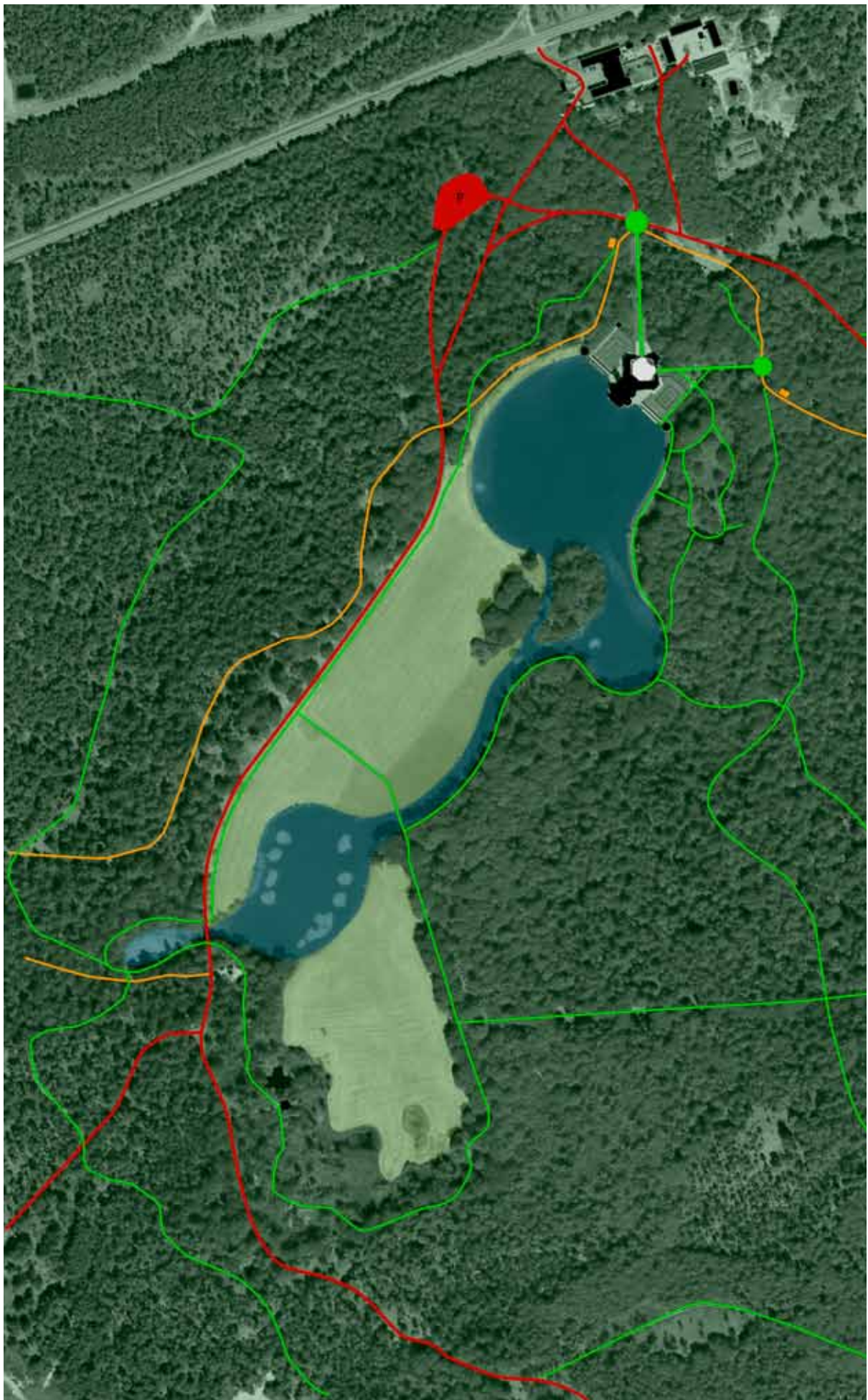

Benadering wandelaars huidige situatie

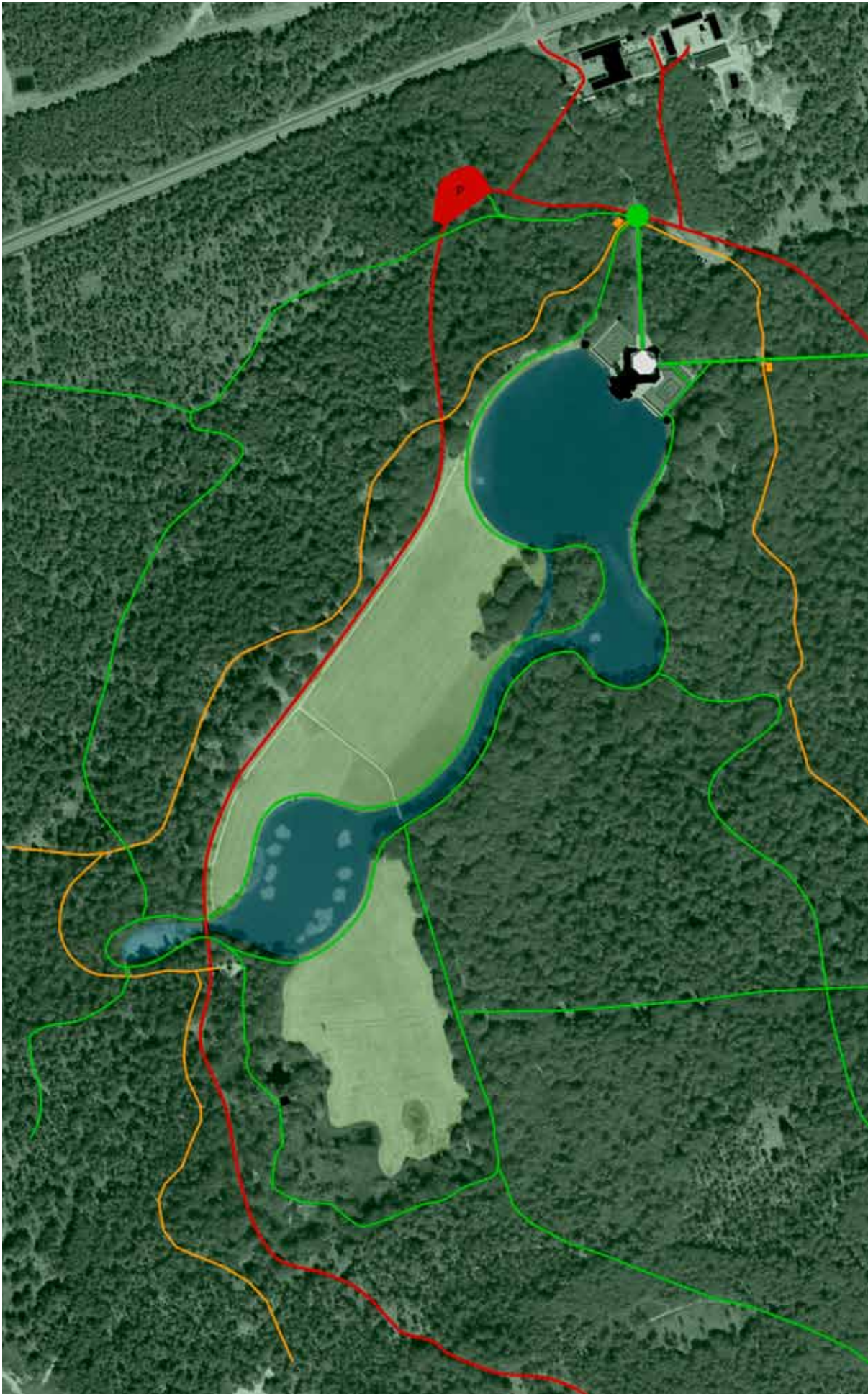
Benadering wandelaars voorgestelde situatie

Padenstructuur Jachthuis St. Hubertus en omgeving in de huidige situatie; wegen (rood), fietspaden (oranje) en wandelpaden (groen)

Padenstructuur Jachthuis St. Hubertus en omgeving in planvoorstel; wegen (rood), fietspaden (oranje) en wandelpaden (groen)

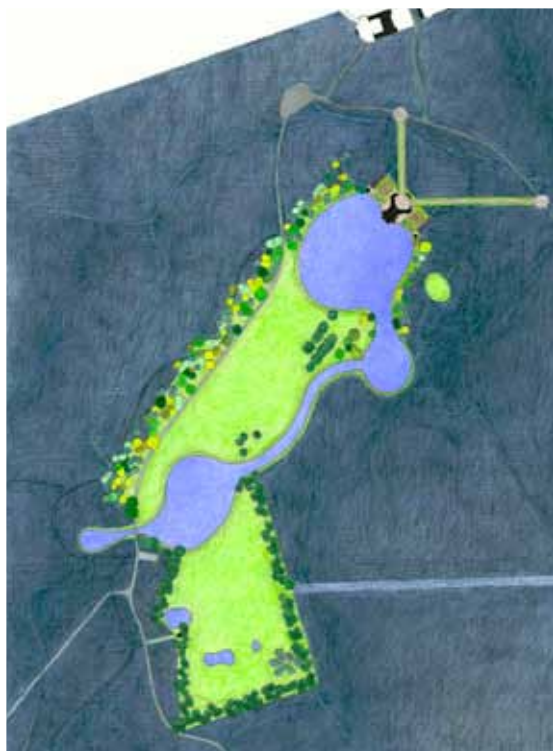
Historisch pad bij oever

HOOFDSTUK 4 | PLANVOORSTEL EN UITWERKINGEN

4 Planvoorstel en uitwerkingen

Op basis van de hiervoor beschreven zaken is door H+N+S landschapsarchitecten i.s.m. Michael van Gessel een planvoorstel voor de tuin- en parkaanleg van Jachthuis St. Hubertus ontwikkeld. Dit herinrichtingsplan is op tekening gezet en uitgewerkt in een aantal detailtekeningen. Het planvoorstel vereist op een enkel onderdeel nog verdere verfijning, zoals een gedetailleerd beplantingsplan voor de geometrische zijtuinen alle hoofdkeuzes en uitwerkingsprincipes zijn echter helder. Het voorstel laat zich beschrijven aan de hand van de volgende planonderdelen:

Planvoorstel St. Hubertus

Herstel van de oorspronkelijke lay-out van de vijverpartijen

Voorgesteld wordt de in 1976 gegraven verbindingswatergang weg te halen. Tegelijk hiermee wordt voorgesteld het voormalige eiland vrij te maken van de onderbegroeiing, zodat de bestaande grote bomen als een boomgroep ('clump') kunnen worden vrijgezet. Met het dichten van de watergang kan ook het herstel van de oeverlijn conform het Berlage-plan worden uitgevoerd. In de huidige situatie zit – aan de oostzijde van het voormalige eiland – een haast recht stuk oever, waar de belijning van de vijvers in het ontwerp van Berlage in één vloeiend gekromde lijn overgaat van hol, naar bol, naar hol, enzovoorts.

Bij het herstel van de oorspronkelijk lay-out van de vijverpartijen horen meer zaken, zoals het weghalen van de rietoevers en herstel van het pad langs de oeverlijn conform het Berlage-plan. Het pad langs de oevers zal toegankelijk zijn voor minder validen en er wordt naar gestreefd om informatievoorziening te koppelen aan de wandelroute. Een ander voorstel is het weghalen van de later toegevoegde brug en bijbehorend pad dwars door de Schapenwei alsook het aanpassen van de nu zeer hoge beschoeiingen.

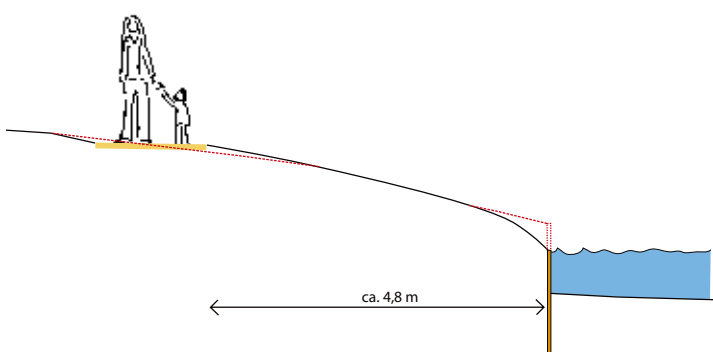

Ontwerp Jachthuis St. Hubertus: planvoorstel

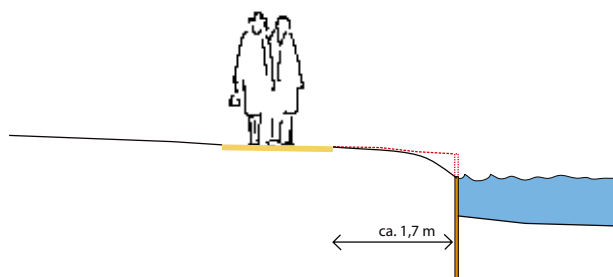
0 150 m.

Voorstel aanpassing oeverafwerking en talud.
Voorbeeld ter hoogte van de zuidelijke vijver en
Spiegelvijver

Voorstel aanpassing oeverafwerking en talud. Voorbeeld
ter hoogte van de Scheerspiegel

In de oorspronkelijke situatie was geen beschoeiing zichtbaar

Voorgesteld wordt de beschoeiing onder water af te zagen – zodat deze ‘onzichtbaar’ wordt – in combinatie met het ietwat afvlakken van de taluds. Dit ook conform het oorspronkelijke beeld zoals is vastgelegd op oude foto’s van net na de aanleg. De onderwaterbeschoeiing zorgt ervoor dat oeverlijnen gefixeerd blijven zodat de oever niet kan gaan ‘lopen’.

De hoge beschoeiing is niet meer nodig omdat met een nieuw inlaatmechaniek per januari 2009 het waterniveau van de vijvers veel beter gereguleerd kan worden (i.e. op een constant niveau gehouden kan worden). Ter plaatse van de oostelijke oever van de Grote Vijver wordt voorgesteld de oever wel versterkt uit te voeren (matten begroeid met gras). Hiermee houdt de oever voldoende stabiliteit, ook bij opstuwing/opwaaing bij een harde wind vanuit de overheersende windrichting, en wordt afkalving voorkomen.

De onderwater-
beschoeiing zorgt
ervoor dat oever-
lijnen gefixeerd
blijven

Een meidoornhaag om de wei en koeien op de schapenwei | bron: Gelders Archief 0909 224, foto ca. 1958

De vijverreeks krijgt het oorspronkelijke karakter terug van een reeks gestileerde, geometrisch vormgegeven vijvers, gelegen in steeds een wisselende omgeving (wat voor voldoende afwisseling in de beleving moet zorgen, zie pag.55). De reeks verloopt van de Grote Spiegelvijver in het noorden, behorend bij en in dienst van het gebouw (als spiegelvlak en de symmetrische opzet ondersteunend), naar de ellipsvormige vijver aan de rand van de ruimte gelegen, half in het bos gelegen, via de Slingervijver (langs het bos) naar de zuidelijke vijver, om tenslotte uit te komen bij de intieme, heel besloten in het bos gelegen Scheerspiegel-vijver. De Scheerspiegel steekt als het ware vanuit het in cultuur gebrachte landschap in het landschap van de 'woeste gronden', met de stuifzandkoppen en kenmerkende berken- en dennenbeplanting. Hier moeten de rododendrons – die nu ook het zicht op de vijver blokkeren - plaats maken voor de oorspronkelijke beplanting van berken en grove dennen. Om de symmetrische opzet van de Spiegelvijver te accentueren worden verstorende zaken – zoals de restanten van de meidoornhaag – verwijderd.

Voorgesteld wordt de grote wilgen aan weerszijden van de vijver – zichtbaar op oude foto's – weer terug te brengen. De wilgen zorgen voor een verankering van gebouw en tuin enerzijds met het parklandschap anderzijds.

Voorgesteld wordt
de grote wilgen
aan weerszijden
van de vijver weer
terug te brengen

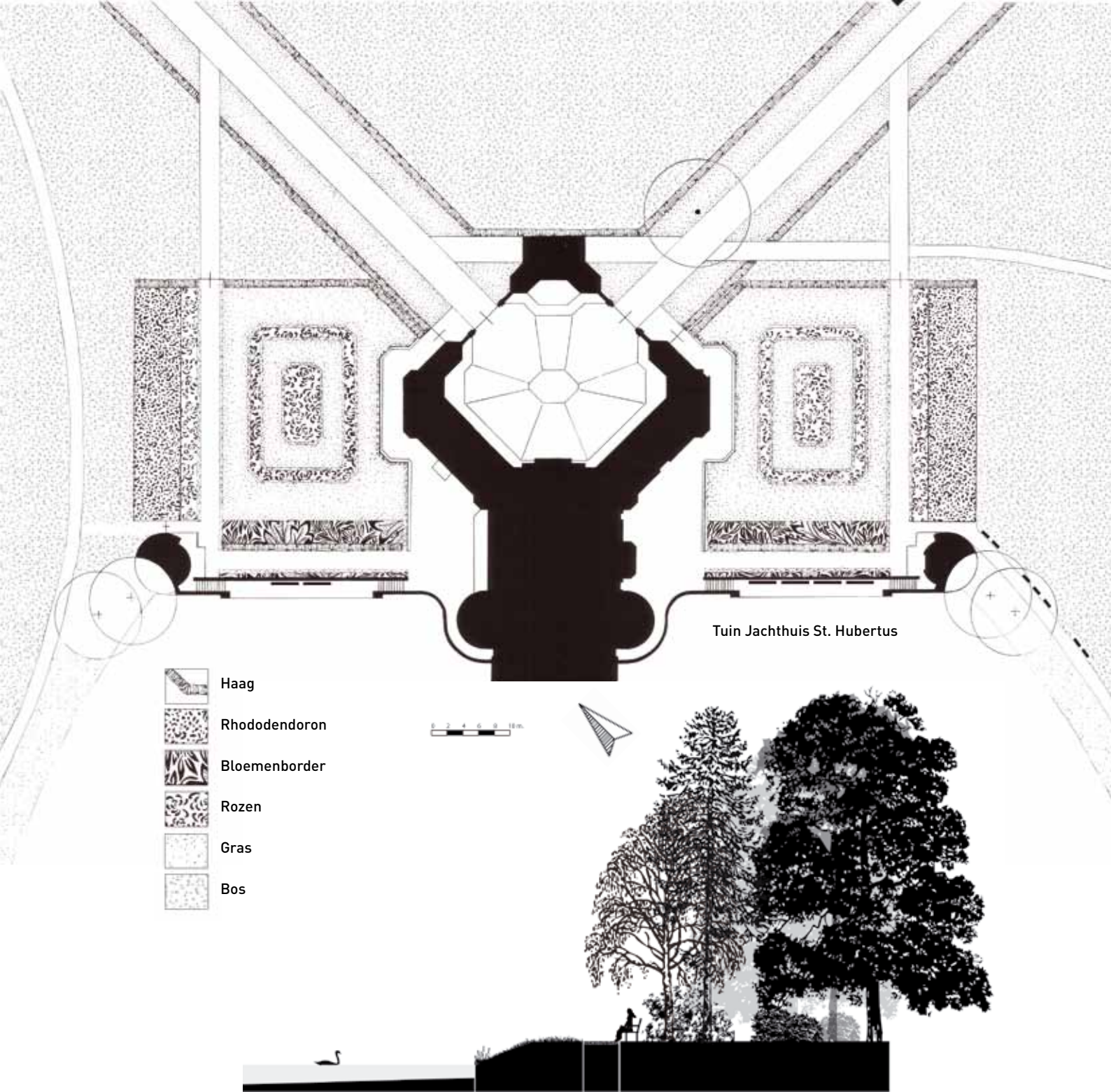

In het Berlage archief-NAI bevindt zich deze foto van de Scheerspiegel met een houten noodbrug

Ca. 1934 Westelijke vijverrand met een beplanting van sparren. Op de voorgrond de wilg naast het Paviljoen
bron: foto KM F000216

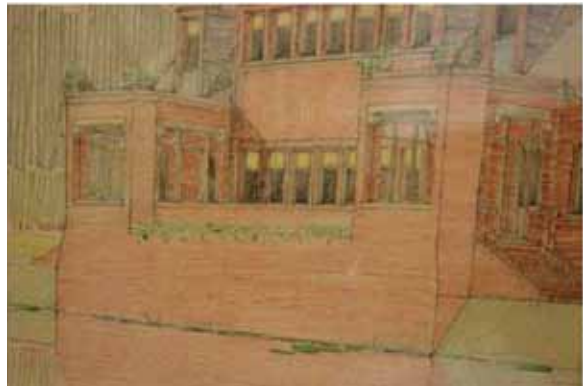
Tuin Jachthuis St. Hubertus

- Haag
- Rhododendoron
- Bloemenborder
- Rozen
- Gras
- Bos

0 2 4 6 8 10m

Doorsnede ter plaatse van de lange border met zitbanken

Detail perspectieftekening 1915 door Berlage (links) en van 1916 met bloembakken en boompjes op de veranda's (rechts)
bron: KM 100.417 en KM 108.325

Herstel tuinen, omvormen Meditatietuin en lange border

Zoals gezegd wordt voorgesteld alle latere toevoegingen die een onacceptabele inbreuk vormen op het plan van Berlage en de conceptuele helderheid daarvan (de eenheid van gebouw en tuin) verwijderd. De huidige lange border, het zitje en de Meditatietuin worden in het planvoorstel verwijderd. Voorgesteld wordt de energie van de Vereniging Vrienden van de Hoge Veluwe, die nu gestoken wordt in de lange border, in de toekomst te steken in het tuindeel – dus binnen de bakstenen omlijsting. Dat wil zeggen energie te steken in het terug te brengen van de gemengde borders bij het huis en van beplanting in de bloembakken van het Jachthuis. De zijtuinen naast het Jachthuis worden in oude luister hersteld, niet alleen door de gemengde borders terug te brengen, maar ook door een rijkere rozenbegroeiing (niet enkel 2 kleuren) van oude soorten uit de jaren '30. Ook wordt voorgesteld het oude pad aan de westzijde terug te brengen, als zichtlijn, en de taxushaag terug te snoeien, zodat de achterliggende vijver weer zichtbaar wordt.

De huidige lange border verdwijnt in de huidige vorm maar krijgt wel een enigszins verbijzonderde beplanting, in de geest van Helene. Niet in de vorm van een bonte verzameling van vaste planten maar met een subtiele schakering van heesters (krentenboompje/kornoelje) en coniferen/bijzondere sparren. Beoogd beeld is een verbijzonderde, landschappelijke bosrand, geen tuinborder. De vaste planten krijgen een plaats in de zijtuinen. Helderheid boven alles.

Ook het zitje bij de theekoepel past niet in het beoogde beeld. De functie is echter wel nodig. Voorgesteld wordt extra banken te plaatsen bij de theekoepel, onder aan de keermuur. Hier is het heerlijk toeven aan het water, perfect op het zuiden gelegen. Als meer zitgelegenheid gewenst is wordt voorgesteld dit op informele wijze te realiseren door simpelweg wat extra banken aan het pad te situeren, ongeveer op de huidige plaats van het zitje. Naast de lange border wordt ook de Meditatietuin omgevormd. De Meditatietuin met z'n strakke gazons kan voor het grootste deel worden omgevormd tot bos.

Aan de rand van de vijver zouden extra zitbanken geplaatst kunnen worden

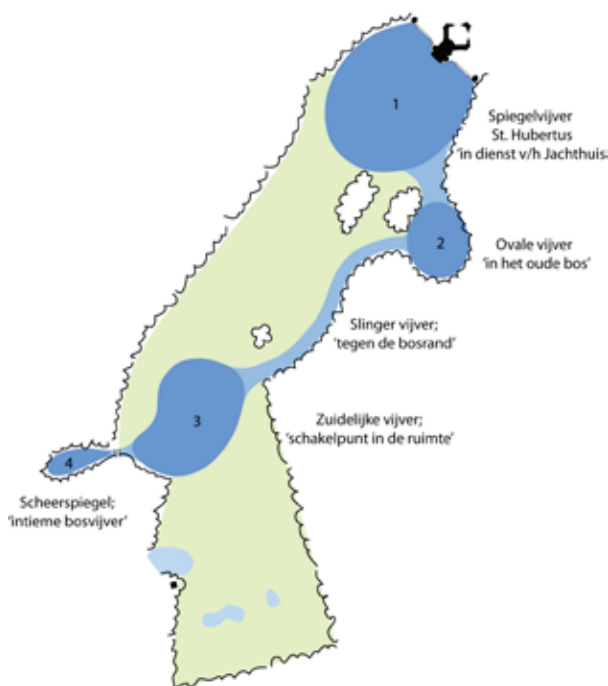
De huidige vaste plantenborder wordt getransformeerd tot een bosrand verrijkt met coniferen en heesters

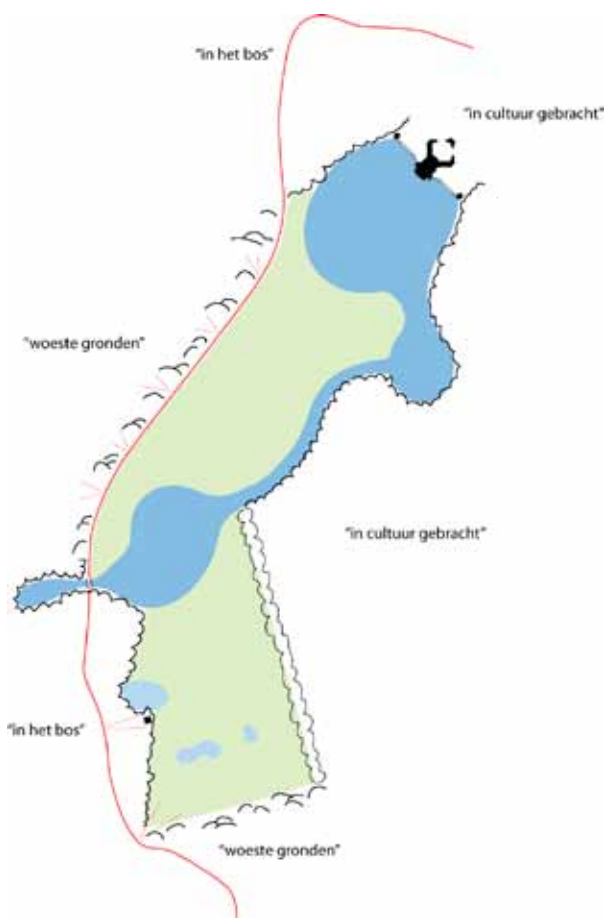
Het beeld 'De Filosoof'

Het voorstel is het beeld van de Filosoof op zijn huidige plek te handhaven (maar dan als kleine, informele open plek in het bos) Het Kröller Müller Museum als eigenaar van het beeld heeft hier echter ook een stem in.

Typering van de vijverpartijen

Typering van de bosranden en de beleving vanaf de Kronkelweg

De tuin (omgeving) van het dienstgebouw hoort ook bij het Rijksmonument. Uiteindelijk is het de bedoeling van het Park ook hier de omgeving in oude luister terug te brengen, ondermeer door het hek aan de straatzijde terug te brengen. Dit dient nader uitgezocht en uitgewerkt te worden.

Open maken westelijke bosrand

De Kronkelweg behoudt zijn 1-richtingsregime, vanuit het zuiden. De weg blijft gehandhaafd, op de grens van ruimte (weide) en massa (het bos), in de karakteristieke wijze van het sobere Berlage-plan. Wel geldt dat voorgesteld wordt de westelijke bosrand zelf wat aantrekkelijker/interessanter te maken door deze iets transparanter te maken met af en toe een doorzicht (- zodat de aanzet van het achterliggende reliëf zichtbaar wordt vanaf de weg en de Schapenweide -) en ook door wat van de aanwezige bijzondere parkbomen met bijzondere sierwaarde (bijvoorbeeld bloei en herfstverkleuring) vrij te zetten. Hierdoor krijgt het geheel meer allure. Voordeel is dat door het hier en daar creëren van doorzicht, ook vanaf het fietspad, af en toe een zichtlijn op Schapenwei en Jachthuis ontstaat. In de winter van 2008/2009 is - in het kader van beheer- & onderhoudswerkzaamheden - reeds een start gemaakt met het creëren van extra doorzicht. De eerste resultaten hiervan zijn reeds in het terrein zichtbaar.

Voor de bosrand aan de oostzijde geldt een iets ander verhaal, in principe volstaat hier het regulier bosbeheer. Hier wordt een minder parkachtige rand voorgesteld in vergelijking met de westrand. De situatie is hier nooit uitgevoerd conform het oorspronkelijke plan van Berlage, onder andere door aanpassing van de noordelijke vijver (als gevolg van de tegenslag met de waterdoorlatende bodem) alsook aanpassing van de ellipsvormige vijver. Wel wordt voorgesteld - in de geest van Berlage - iets meer openheid in de rand te creëren om vooral plaatselijk wat berken vrij te zetten in het gras. Dit vooral ter plaatse van de Berlage-banken.

Stuifduintjes zichtbaar

Door plaatselijk onderbegroeiing weg te halen is doorzicht in de bosrand gecreëerd en zijn de oude stuifduintjes weer zichtbaar

Zicht vanaf het fietspad richting het Jachthuis in 2008 (links) en de nieuwe situatie (rechts)

Detail van de Vegetatiekaart uit 1914 | bron: Gelders Archief

Zichtbaar maken Sickensz. 'erfenis

Uitgangspunt van het herstelplan is niet alleen het terugbrengen van het plan Berlage. Ook wordt geprobeerd de landschappelijke kwaliteiten die Berlage bij aanvang aantrof (en welke hij ook in zijn plan heeft ingezet) weer zichtbaar / leesbaar te maken. Voorgesteld wordt de opzet van de oude lanen uit de tijd van landgoed Hoenderloo (van de familie Sickensz.) terug te brengen in het zuidelijke parkdeel, de omgeving van De Veentjes. In de oorspronkelijk opzet was sprake van een heldere structuur van eikenlanen die de Veentjesruimte omsloten.

Voorgesteld wordt allereerst de opslag van beplanting weg te halen bij de Veentjes zodat het omsluitend carré van lanen weer zichtbaar wordt en weer als duidelijke ruimtelijke begrenzing van de Veentjes kan werken. In de hoek van het carré, ter plaatse van een oude stuifzandkop wordt voorgesteld wat grove dennen bij te planten conform het advies van Lucia Albers. Hierdoor wordt de stuifzandkop in de Veentjesweide ruimtelijk geaccentueerd. Voorgesteld wordt het pad om de stuifzandkop in de zuidoostelijke hoek te leiden en daar het tracé van de oude eikenlanen te laten volgen.

Van de oude eikenlanen zijn restanten aanwezig. Bijplanten is plaatselijk nodig, daar waar de

oude eikenlaan (haast) niet meer aanwezig zijn. Dit speelt met name aan de zuidwestzijde van de Veentjes waar veel eiken zijn waarschijnlijk doodgegaan door veranderingen in de waterhuishouding (hiervoor moet plaatselijk terreinophoging worden overwogen). Gestreefd wordt daarbij echter niet naar herstel van de gehele laan noch naar een formele laan: voorgesteld wordt een meer speelse, landschappelijke variant, vergelijkbaar met het restant van de oude eikenlaan in de bestaande situatie aan de noordelijke rand van de Veentjesweide. Het wandelpad kan hier op speelse wijze doorheen lopen, zoals in de huidige situatie. De kaarsrechte laan – 2x2 bomenrijen – wordt juist benadrukt door het wandelpad het licht slingerende verloop te laten behouden. Daarnaast wordt voorgesteld 3 à 4 eiken terug te plaatsen op de Schapenweide, als kleine clump, daar waar conform het oorspronkelijk Berlageplan lange tijd nog een eik stond, dit eveneens conform het advies van Lucia Albers. Deze eiken worden geplant op de lijn waar de vroegere laan liep (en waarvan de noordelijk gelegen, grotere clump eiken ook een restant is). Hiervoor kunnen de later bijgeplante eiken – bij de oude laan of de kleinere eiken op het voormalige eiland - gebruikt worden.

De bestaande informele parkeerplaats wordt gehandhaafd

Het uitzicht op St. Hubertus vanaf de picknickplek vraagt om een prachtige bank

De entree van de windmolen verdient een opknapbeurt

Het bestaande vennetje bij de watermolen

Opknappen omgeving Watermolen en picknickplek

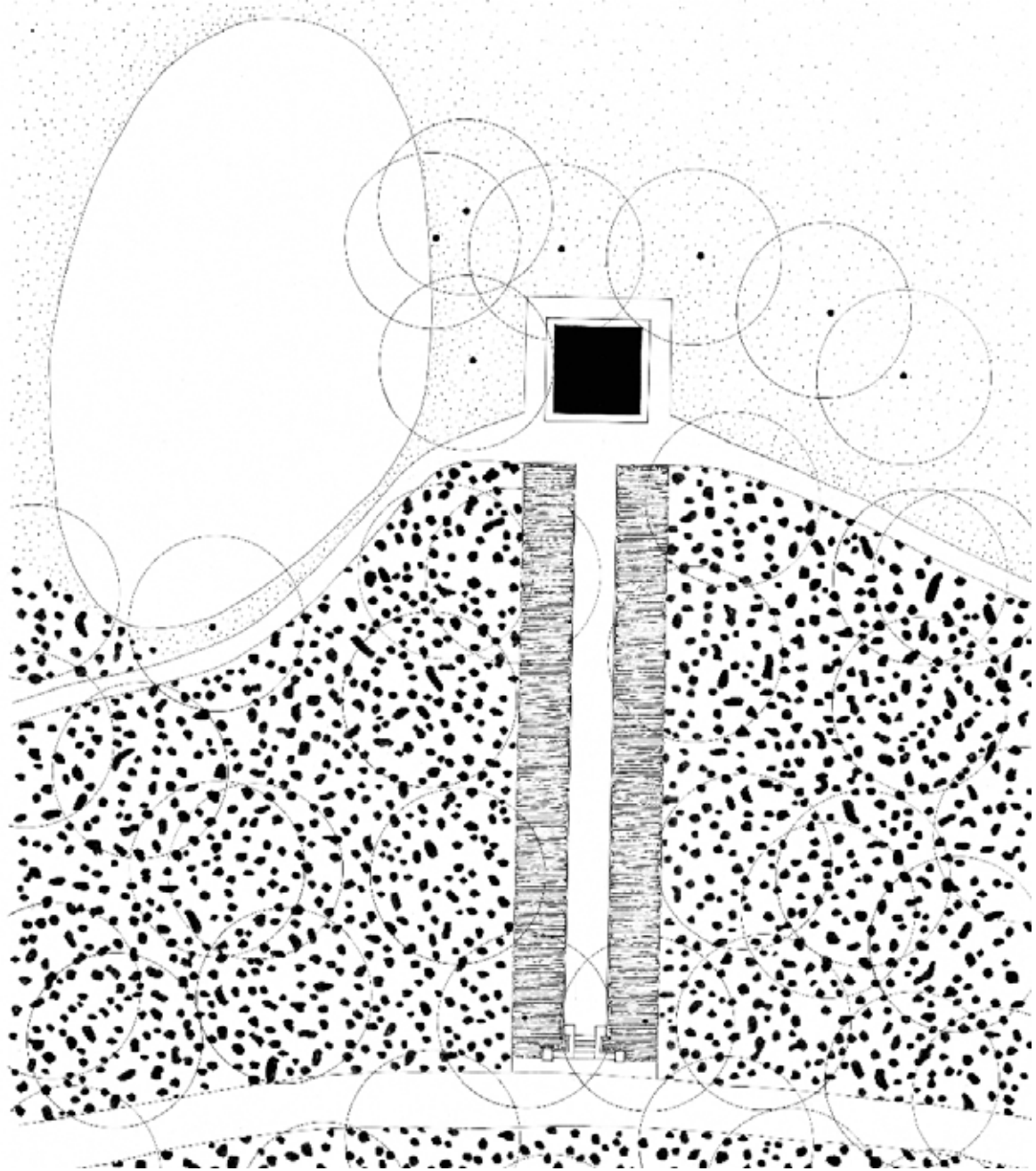
De watermolen (pompgebouw van Van de Velde) staat nu veel te veel uit het zicht. De bedoeling is de molen in oude luister te herstellen, dus weer van molenopbouw te voorzien. Daarnaast is het de bedoeling de directe omgeving van de windmolen ook weer op te knappen. Het oude grindpad en de begeleidende haag komt weer terug. Hiermee krijgt de stenen trappartij weer een logische plek. Voorgesteld wordt de plaatsing van een dikke, stoere haag (haagbeuk of taxus) die de entree van het pompgebouw weer de uitstraling geeft die het verdient (hiervoor is plaatselijk terreinophoging noodzakelijk). De huidige beplanting van met name rododendrons zal hiervoor verder naar achter terug gezet moeten worden. De rododendrons blijven hier plaatselijk wel gehandhaafd. Het accentueert de omgeving van de Watermolen als bijzondere plek en zorgt voor afscherming van de weg en de auto's.

Iets verderop, aan de oever van de zuidelijke vijver staan in de huidige situatie enkele picknickbanken verspreid over de ruimte. Voorgesteld wordt op deze plek, waarvandaan een prachtig uitzicht op het Jachthuis te bewonderen is, de vele losse banken te vervangen door een grote/ lange zit- en picknickbank van zo'n 25 a 30 meter lang en circa 2 meter breed. Het idee is een robuuste, eenvoudige houten bank, bestaand uit een aantal vierkant gezaagde boomstammen.

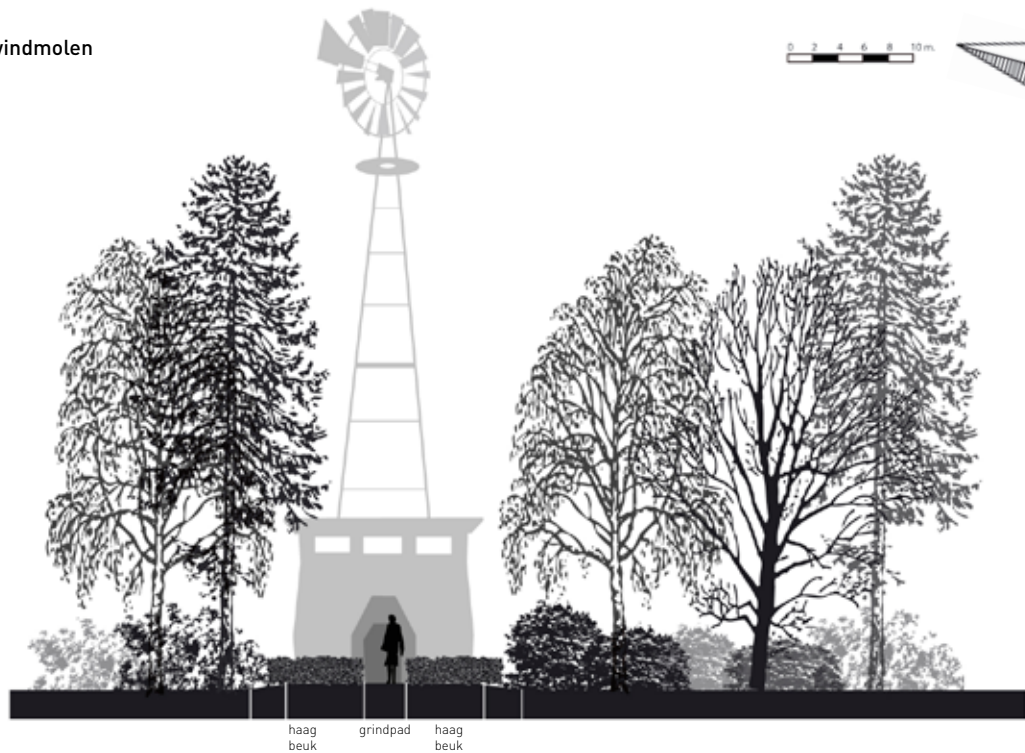

Eerste schets voor picknickbank bij de zuidelijke vijver gemaakt van ruwe houten Douglas stammen

Uitwerking windmolen

haag beuk grindpad haag beuk

Doorsnede uitwerking windmolen

Uitwerking picknickplek en omgeving

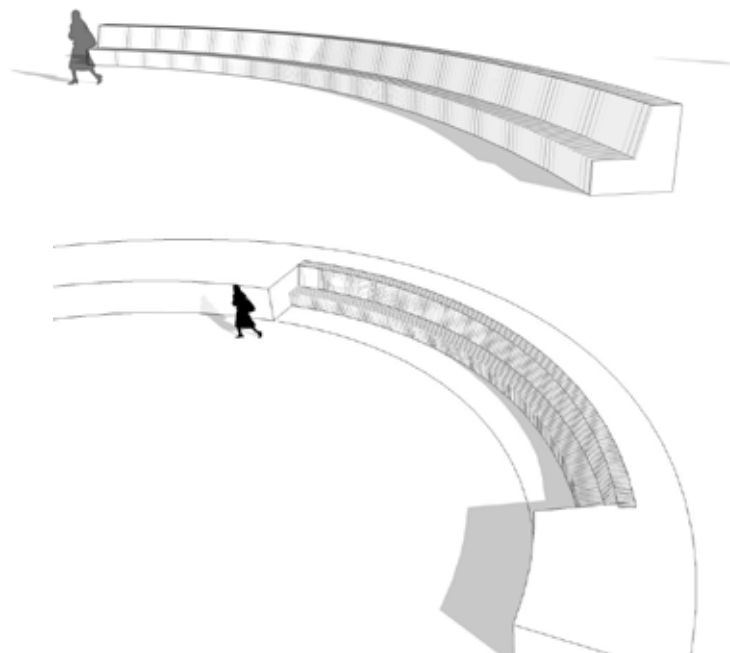
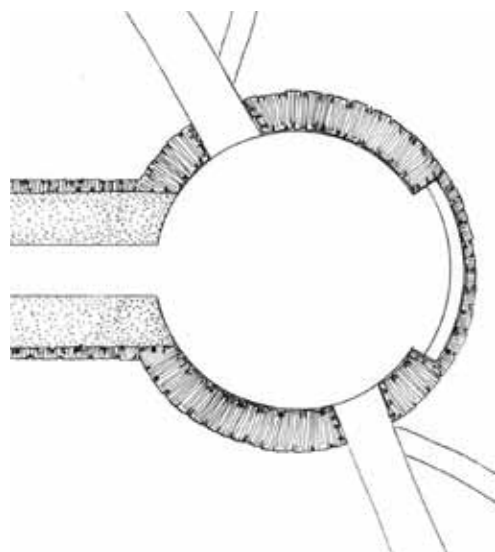
parkeerplaats

fietsenstalling

bank

Doorsnede uitwerking picknickplek en omgeving

Eerste schets voor houten lattenbank bij de entreepleintjes

De noordelijke entreelaan

Beëindiging oostelijke entreelaan (huidige situatie)

Verbetering aansluiting van de hagen is noodzakelijk

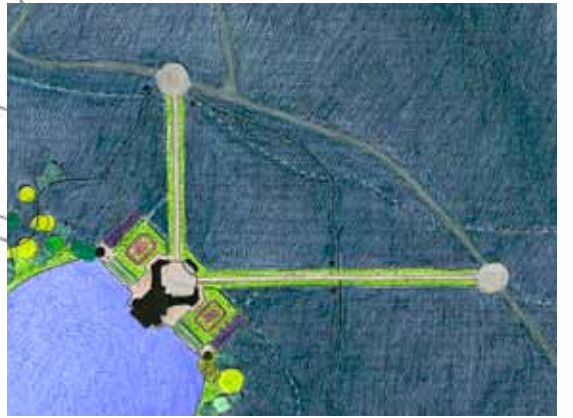
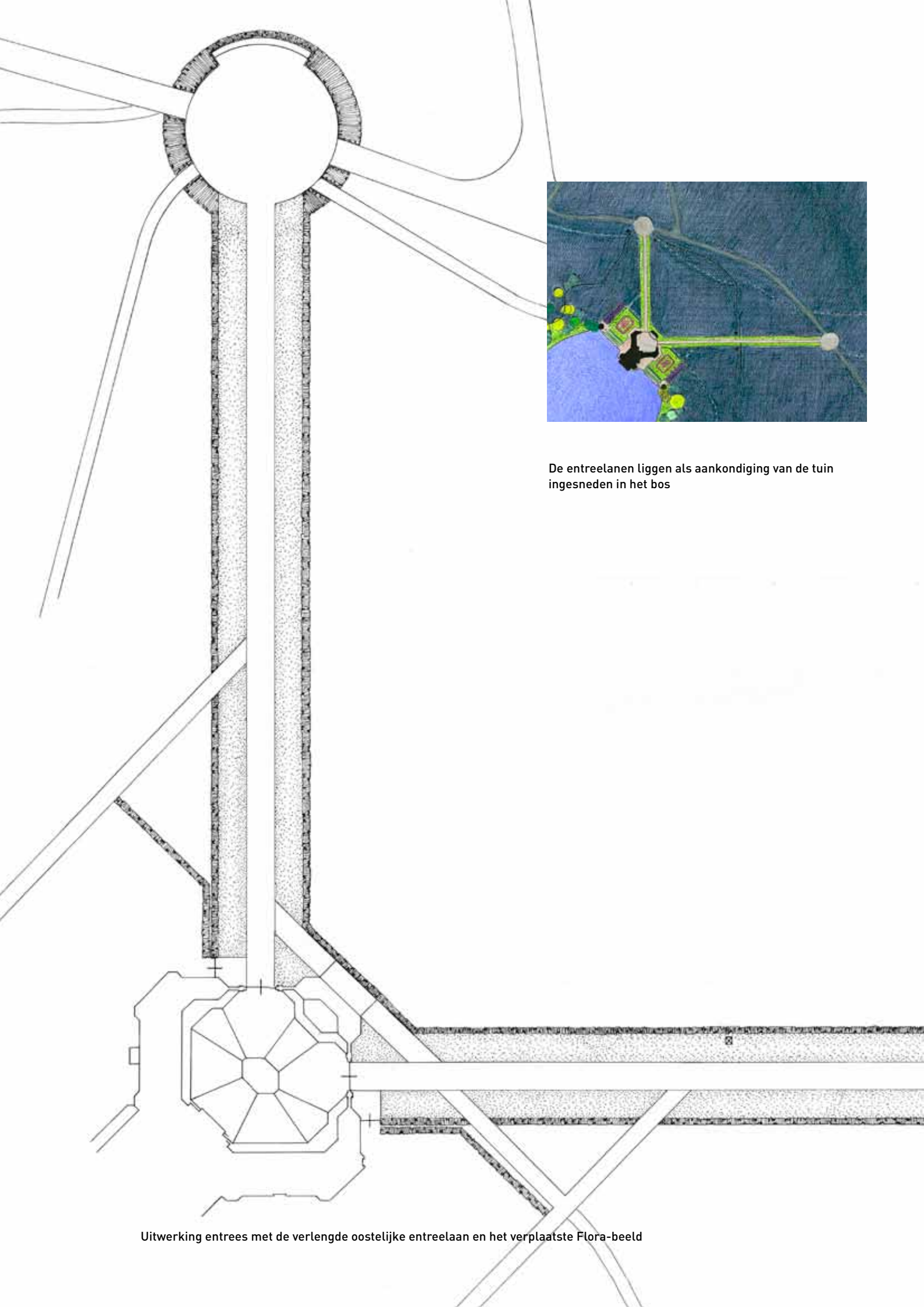

De oostelijke entreelaan eindigt nu bij het fietspad en wordt in het plan verlengt

Opruimen overbodige wegen, aanpakken entree's

In het noorden van het gebied zijn diverse infrastructuurle aanpassingen voorzien, zoals het verwijderen van een aantal overbodige autowegen. De bedoeling is slechts een route over te houden voor de bezoekers, welke via de parkeerplaats gaat (zodat deze niet gemist kan worden en tegelijkertijd bezoekers niet per ongeluk richting het dienstgebouw rijden, zoals nu wel het geval is). Ook wordt voorzien in een apart wandelpad vanaf de parkeerplaats richting het Jachthuis, welke nu ontbreekt. Voorts worden wat wijzigingen voorgesteld in de situering van voet- en fietspad nabij het Jachthuis St. Hubertus.

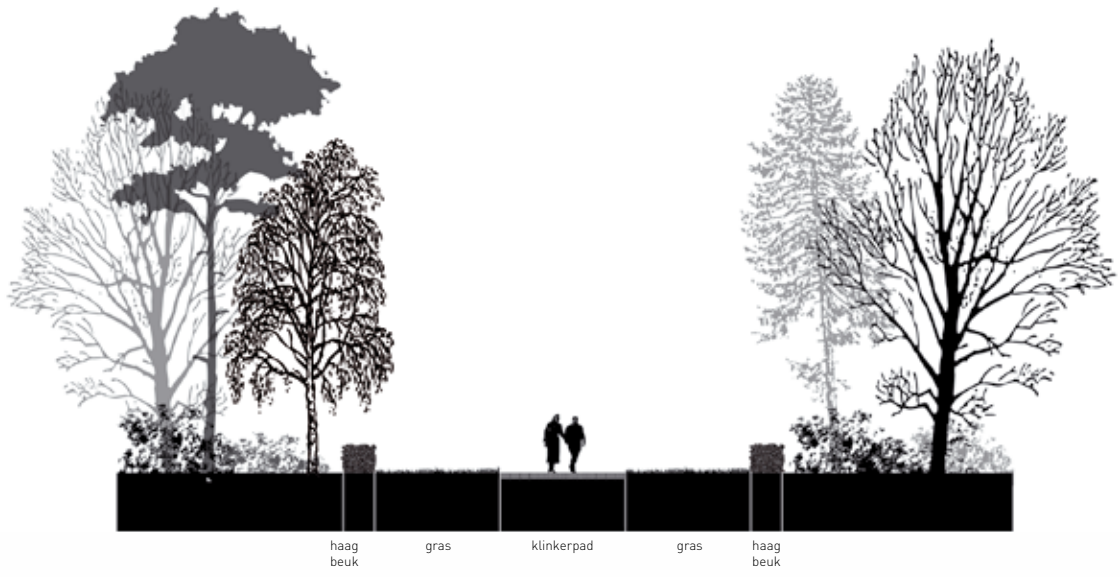
Ook wordt ingezet op het oostwaarts doortrekken van de oostelijke entreelaan tot aan de Hertjesweg. Dit conform het oorspronkelijke plan voor de oostelijke entreelaan van Blaauboer en de intenties van Berlage. Het doortrekken is historisch verantwoord, omdat deze het historische tracé volgt van de laan vanuit Landgoed Hoenderloo. Verder geldt dat met het doortrekken de automobilist na vertrek nog een laatste blik richting Jachthuis gegund wordt. Het oostelijke entreeplein sluit in de toekomst ook aan op een aantal wandelroutes – zie par. 3. Vanuit het oosten komend leiden de wandelroutes naar het entreepleintje om van daaruit direct richting Jachthuis te lopen. De entreepleintjes worden in het planvoorstel iets verkleind en voorzien van een dikke haagomranding, met als beëindiging een kloeke halfronde houten zitbank (groen gelakt). De zitbank valt in de haag. Vanaf de zitbanken kan teruggekeken worden richting het Jachthuis. De entreelanen zelf worden ook aangepakt. Voorgesteld wordt de asfalt looper te versmallen en te voorzien van een bestrating van gebakken klinkers (halfsteens, in de dwarsrichting gestraat, conform het eerste voorstel van Berlage). De rasters en hekjes aan de koppen van de entreelanen kunnen – door aanpassingen in de binnenrasters elders – worden verwijderd. De entreelanen vormen (net als de geometrische tuinen) een groot contrast met de natuurlijke omgeving: ze liggen als het ware scherp 'ingesneden' in het bos.

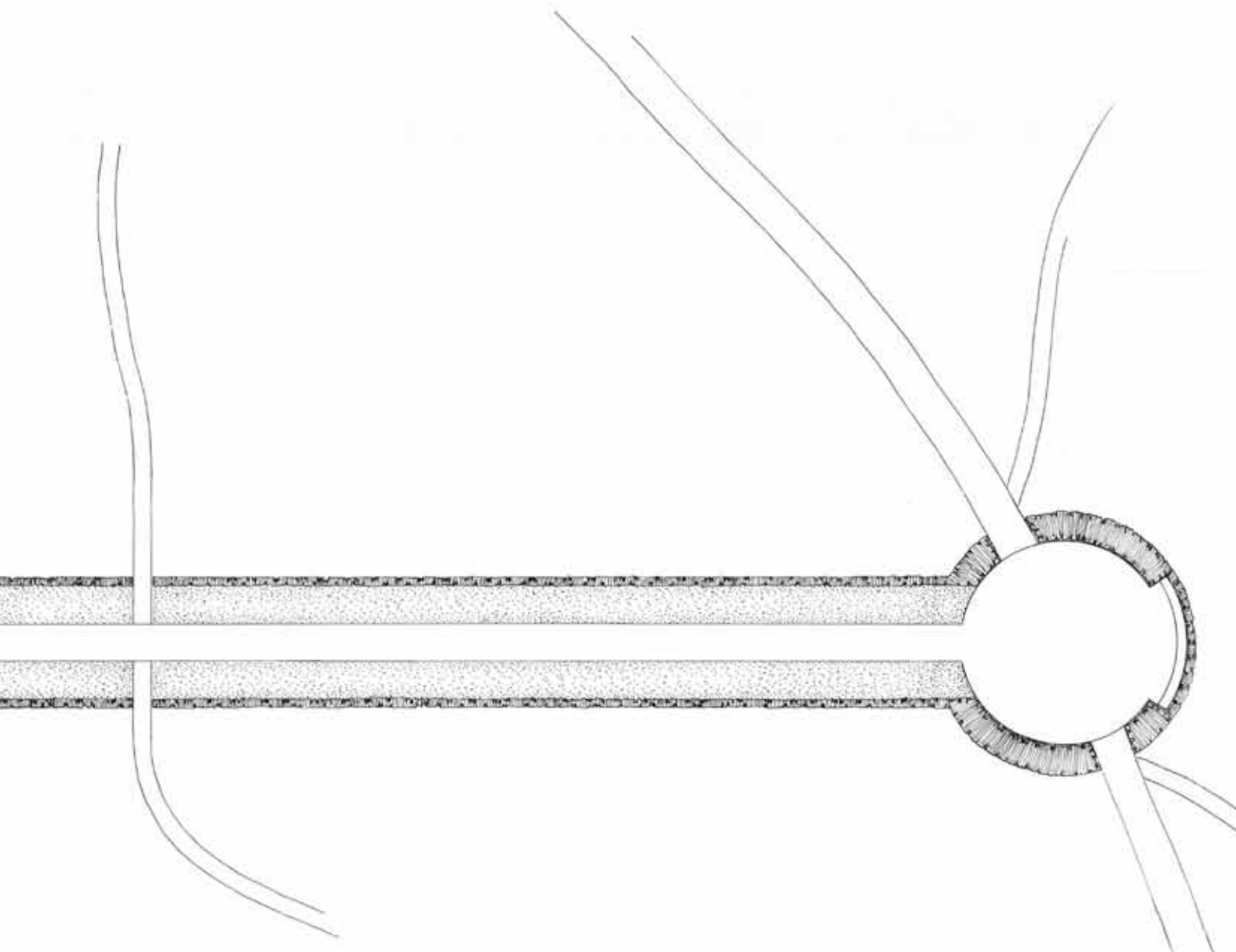
De entreeaanen liggen als aankondiging van de tuin ingesneden in het bos

Uitwerking entrees met de verlengde oostelijke entreeaan en het verplaatste Flora-beeld

Doorsnede uitwerking entrees

Tot slot: relatie met aanbevelingen historisch onderzoek van Lucia Albers ('De parkaanleg bij Jachthuis St. Hubertus')

In het door Lucia Albers uitgevoerde historisch onderzoek staat expliciet een aantal aanbevelingen genoemd. Het is niet zo dat alle opmerkingen uit het historisch onderzoek 1 op 1 zijn overgenomen. Dit was bij de start van het project ook geen uitgangspunt. Niettemin kan na het doorlopen van het ontwerponderzoek en afronding van het ontwerp worden geconstateerd dat van de belangrijkste aanbevelingen zoals die door Albers Adviezen zijn geformuleerd, veruit de meeste zaken in het voorliggend herinrichtingsplan zijn overgenomen en een plek hebben gekregen. Het geeft aan dat door de architectencombinatie van H+N+S landschapsarchitecten en Michael van Gessel gepoogd is de cultuurhistorische kwaliteiten maximaal te benutten in het voorliggend herinrichtingvoorstel.

De belangrijkste aanbevelingen uit het rapport van Lucia Albers zijn hieronder weergegeven, met erachter hoe dit zich verhoudt tot het planvoorstel:

- De toegangswegen als grindwegen herstellen. Deze aanbeveling is deels overgenomen: voorgesteld wordt om de toegangswegen wel een afwijkend materiaal te geven, maar dit niet als grind uit te voeren (immers de lanen zijn niet oorspronkelijk, dit zou historische falsificatie zijn). In plaats daarvan wordt een mooie bakstenen klinker voorgesteld, passend bij het gebouw en het bestaande binnenpleintje waar al klinkers liggen en conform het eerste plan van Berlage hiervoor uit 1916.
- Vanaf de noordelijke toegangsweg een doorzicht vrij maken over de tuin naar de vijver. Voorstel is overgenomen door het terugbrengen van het oude pad, waardoor de beoogde zichtlijn ontstaat.
- Zo goed mogelijk herstellen van de zichtassen: over de slingervijver en nog verder over de Veentjes. Grotendeels overgenomen: het zicht over de Slingervijver wordt in het plan vrijgemaakt. Door opgeschoten beplanting bij de Veentjes en de rietbeplanting bij Veentjes/Schapevlei weg te halen worden ook de zichtlijnen richting Veentjes en Watermolen, vanuit de Schapevlei, weer hersteld.
- De Slingervijver weer vrij in de ruimte leggen door een jonge bosstrook te kappen, maar oude bomen daarin te laten staan. Zo ook het enigszins vrij maken van de randen van de Ellipsvormige vijver. Is gedeeltelijk overgenomen: voorgesteld wordt de Slingervijver aan een kant vrij in de ruimte te leggen en aan de andere kant de bosrand te handhaven. De Slingervijver verschilt hierdoor van de overige vijvers. In de bosrand kan plaatselijk wel wat ruimte gemaakt worden, maar niet met het oogmerk een echte zichtlijn te creëren.
- Het dempen van het water tussen de Schapevlei en het eiland, waardoor men de oude situatie herstelt. Voorstel is overgenomen.
- Heraanleg van de paden langs de vijveroevers. Voorstel is overgenomen.
- Bij de vijver de Scheerspiegel veel rododendrons verwijderen. Voorstel is overgenomen.
- De zijtuinen naast het Jachthuis verrijken met een gemengde border, waar nu ook een rozenborder ligt. Voorstel is overgenomen.
- Zo mogelijk waterlelies in de Grote vijver en oeverbegroeiing langs de westrand van de Grote vijver. Voorstel is overgenomen.
- Plantenbakken aan de vijverkant van het huis vullen met planten, zoals Berlage dat mogelijk maakte. Voorstel is overgenomen.
- Delen van het huis en de autostandplaats laten begroeien met o.a. wingerd. Is als voorstel niet opgenomen in het plan. Nader af te stemmen met de Rijksgebouwendienst als gebouwbeheerder.

Met een aantal werkzaamheden is onlangs gestart zoals het verwijderen van onderbegroeiing en opslag. De eerste contouren van het plan zijn hierdoor reeds zichtbaar

situatie 2008

in uitvoering

Het vogeleiland is weer onderdeel van de Schapenweide geworden

Door het weghalen van de onderbegroeiing op het voormalige eiland is de historische zichtlijn op Jachthuis St. Hubertus hersteld (de boom in de zichtlijn dient nog te worden verwijderd)

Monumenten- beschrijving RACM

UITTREKSEL UIT DE OBJECTEN DATA BANK

Onderstaand object is EEN RIJKSMONUMENT, opgenomen in het Register van beschermde monumenten ingevolge artikel 6 van de Monumentenwet 1988.

Provincie: Gelderland

Monumentnummer: 530191

Gemeente: Ede

Besluitnummer: MS 2006 4052

Complexcode: 6730AA C 01

Besluitdatum: 21 03 2007

Aanduiding: RdMz

Complex onderdelen Aantal : 7

Nummers: 523546, 523547, 523555, 523557, 530190, 530193, 530194

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Apeldoornseweg by 258 te Otterlo

KADASTRALE AANDUIDING

EN KADASTRALE TENAAMSTELLING

Zie bij de onderdelen van het complex.

TUIN EN PARKAANLEG (2), DIENSTGEBOUW met WACHTHUISJE en TOEGANGSHEK(3A, 3B en 3C), BRUG (4), POMPHUISJE (5A), TOEGANGSTRAP MET KEERMUUR (5B) en GRAFTEKEN (6)

De buitenplaats is gelegen tussen Otterlo en Hoenderloo ten oosten van het Otterlose zand op een moerassig terrein 'De Veentjes' en maakt deel uit van het landgoed Hoenderloo, met uitbreidingen, tegenwoordig Het Nationale Park de Hoge Veluwe.

De buitenplaats 'Sint Hubertus' kwam tot stand in de periode 1916-1920 in opdracht van het echtpaar A.G. Krölller en H.E.L.J. Krölller Müller als onderdeel van het landgoed de Hoge Veluwe naar ontwerp van H.P. Berlage, (1914-1916), H. van der Velde (ca. 1920 en 1935) en Mien Ruys (ca. 1942). Het landgoed de Hoge Veluwe is ontstaan vanaf 1909 door het opkopen en samenvoegen van stuifzanden, heidevelden, bossen en schrale bouwgronden door het Rotterdamse fabrikanentechtpaar Hélène Müller (1869-1939) en Anthony G. Krölller (1862-1941). De gronden waren in de eerste plaats bestemd voor de jacht en de ontwikkeling van landbouwgronden. De oude openbare wegen die over de gronden liepen werden afgesloten en op kosten van de heer Krölller omgeleid. Om het nieuw ontstane, ruim 6800 ha grote landgoed kwam een afrastering. Nadat de plannen voor een groot huis voor bewoning en huisvesting van de kunstcollectie in Wassenaar niet van de grond kwamen, besloot het echtpaar te kiezen voor een huis op de Veluwe dat alleen geschikt was voor bewoning. Voor de kunstcollectie was inmiddels de bouw van een afzonderlijk museum voorzien. Deze door het echtpaar gecreëerde nieuwe buitenplaats met bijbehorende tuinaanleg fungeerde in de eerste plaats als jachtgebied en buitenverblijf voor de familie en hun gasten. De begrenzing van de buitenplaats beperkt zich tot het huis en de bijbehorende tuinaanleg en de daarin gelegen onderdelen die een functioneel ruimtelijke relatie hebben met het Jachthuis. De overige onderdelen van algemeen belang, gelegen op het landgoed de Hoge Veluwe, zijn als aparte objecten beschermd of behoren tot de kunstcollectie van het Krölller Müller Museum.

Ten behoeve van de inrichting van het landgoed wist het echtpaar verschillende architecten, kunstenaars en kunstenaars aan zich te binden. Met betrekking tot de buitenplaats 'Sint Hubertus' heeft de architect H.P. Berlage een belangrijke rol gespeeld bij het ontwerp voor het Jachthuis en de tuin en het dienstgebouw. Berlage was exclusief in dienst van de firma Müller & Co van 1913 totdat hij ontslag nam in 1919. Hierna werd de Belgische architect H. van der Velde aangetrokken, die het huis voltooide en het ontwerp voor het pomphuisje leverde. Aangezien de bouw van het huis in 1916-1920 grotendeels gereed was, is de invloed van Van der Velde met name merkbaar in de ontwerpen voor het meubilair. Naast Berlage en Van der Velde hebben de kunstschilder B. van der Leek (1876-1985) en A. Hennigen de beeldhouwer J. Mendes da Costa (1863-1939) een belangrijke bijdrage geleverd aan het interieur. B. van der Leek gaf kleuradviezen en verzorgde het schilderwerk. A. Hennig ontwierp de glas in loodramen in de hal die vervaardigd zijn door de glazenier G. Heinersdorff van de

firma Puhl & Wagner uit Berlijn. Ten slotte heeft de beeldhouwer Mendes da Costa een bijdrage geleverd aan divers beeldhouwwerk, verwerkt in het gebouw en het park. Het huis was eigendom van de in 1909 opgerichte N.V. Wm. H. Müller & Co's Algemene Exploitatie Maatschappij waardoor, na de economische crisis met als gevolg financiële moeilijkheden, het beheer van alle kunstwerken en de meubilering van het Jachthuis in 1928 werd overgedragen aan de Krölller Müller Stichting. In 1935 werd het gehele landgoed, inclusief Jachthuis, verkocht aan de Stichting Het Nationale Park de Hoge Veluwe waarna de Krölller Müller Stichting het huis ging huren. Het echtpaar heeft het huis bewoond tot hun overlijden, waarna het door de Staat werd gepacht. Mevrouw Krölller gaf naar alle waarschijnlijkheid de legende van St. Hubertus mee als iconografisch programma voor de bouw van het huis met de bijbehorende symmetrische tuinaanleg. Sint Hubertus leidde voor zijn bekering een werelds leven en was fervent jager. Tijdens een van zijn jachtpartijen verscheen een hert met een kruis in zijn gewei. Hij kwam daardoor tot inkeer en koos een kerkelijke loopbaan. De kunstzinnige en levensbeschouwelijke aspiraties van de opdrachtgevers zijn van grote invloed geweest op de totstandkoming van de buitenplaats en het landgoed. Het Jachthuis naar ontwerp van H.P. Berlage, bevindt zich aan de noordzijde van het landgoed de Hoge Veluwe. Het bakstenen bouwwerk met een hoge middentoren en diagonaal vooruitspringende zijvleugels is gesitueerd aan een grote vijver en wordt geflankeerd door bij de architectuur behorende tuinen. Het interieur is in de oorspronkelijke staat bewaard en vertoont de voor Berlage kenmerkende toepassing van geglazuurde en gekleurde baksteen. Aan de noordoostzijde bevindt zich de entree aan een achzijdig binnenhof, omsloten door de noordoostgevel van het hoofdblok, de twee geknikte vleugels, de toegangshekken en het achtergebouw (hondenverblijf, fietsenstalling, berging). Aan de waterzijde een lange keermuur met aan de uiteinden een identiek rond paviljoen.

Ten noorden van het huis bevindt zich aan de Apeldoornseweg het dienstgebouw met wachthuisje en hekwerk, gebouwd naar ontwerp van H.P. Berlage aan de meest noordelijke rand van het landgoed. Het bijna U-vormige dienstgebouw heeft een veelhoekig ommuurd voorplein, waarin een klein wachthuisje in dezelfde stijl is opgenomen, als mede een monumentale dienstingang met toegangshek. Het terrein is afgescheiden van de omgeving door lage en hoge muren en hekwerken, die tevens de verschillende onderdelen met elkaar verbinden. In het dienstgebouw was naast een personeelswoning een koetshuis met paardenstallen, een batterij voor het Jachthuis en een bedrijfsruimte ondergebracht. Ontworpen was ook een treinstation, dat haaks op het gebouw was geprojecteerd. Dit station is nooit gerealiseerd. Het gebied tussen het dienstgebouw en het huis is dicht begroeid met dennenbomen. Aan de noordoostzijde van het dienstgebouw bevindt zich in dit bos, nabij de kruising van de Hertjesweg met het fietspad, het grafteken van het hondje 'Schufferl' (schurkje), de tekkel van mevrouw Krölller Müller.

In tegenstelling tot het formele symmetrische karakter van de tuinaanleg aan weerszijden van het huis kenmerkt de tuinaanleg buiten de directe omgeving van het huis zich door een landschappelijke aanleg, bestaande uit een open vlakke aan de zuidzijde van het huis waarvan het aanzicht sterk wordt bepaald door de landschappelijk gegraven vijver. De vijver is langgerekt en strekt zich uit naar het zuiden en zuidwesten. De noordzijde van het huis kent een dichte begroeiing bestaande uit bomen waartussen de gebogen lanen. De rechte lanen die leiden naar de toegangshekken van het huis hadden voorheen (circa 1930) eveneens een slingerend verloop.

Aan de laan aan de oostzijde van het huis bevindt zich het 17 de eeuwse beeld Flora van Rombout Verhulst, dat na het overlijden van het echtpaar hier is gesitueerd en om die reden geen onderdeel uitmaakt van de door het echtpaar Krölller Müller gevormde buitenplaats. Het beeld behoort tot de kunstcollectie van het Krölller Müller Museum. Hetzelfde geldt voor de 'meditatietuin' aan de oostzijde van het huis met daarin gesitueerd de Raadsman (1920 1924), een beeld vervaardigd door J. Mendes da Costa in opdracht van mw. Krölller Müller ter nagedachtenis aan president Steijn. De Raadsman, ook wel de 'Filosoof' genoemd, bevond zich oorspronkelijk in de binnentuin van het oudste gedeelte van het Krölller Müller Museum. Het beeldhouwwerk behoort als object tot de kunstcollectie van het Krölller Müller Museum, waardoor het reeds beschermd is als kunstobject. Rondom de vijver lopen gebogen paden en wegen. Aan de oostzijde van de vijver bevindt zich langs het pad drie banken (oorspronkelijk uit ca. 1920) georiënteerd op het water. De banken bestaan uit horizontale houten delen tussen bakstenen pijlers die tevens als armleuningfungeren. Omstreeks 2006 zijn de banken vervangen en naar oorspronkelijk model gereconstrueerd.

Aan de zuidzijde van de vijver, op enige afstand van de Kronkelweg bevindt zich het pomphuisje (1923) naar ontwerp van H. van de Velde, aan drie zijden omsloten door rododendrons. Het gebouwtje is georiënteerd op en toegankelijk vanaf de Kronkelweg (west) via een recht zandpad met aan de achterzijde (oost) van het gebouw een moerasgebied. Het begin van het zandpad wordt gemarkeerd door een gemetselde bakstenen trap. Het object staat bekend als de 'watertoren', maar is in feite een pomphuisje dat oorspronkelijk door windkracht werd aangedreven. De ijzeren windmolen was van een Amerikaans type. Het huisje had als functie het oppompen van water om het waterpeil van de vijver van het nabijgelegen jachtslot St. Hubertus te regelen. Toen de molen echter overbodig bleek, werd de ijzeren windmolen ontmanteld en bleef het huisje over. Daar waar de Kronkelweg over de verbindingssloot heen gaat bevindt zich de bakstenen brug (1919 1920) naar ontwerp van H.P. Berlage. Het vijvergedeelte aan de westzijde van de brug wordt omsloten door rododendrons. Aan de oostzijde van de brug bevindt zich de langgerekte vijver met aan het hoofdeinde het Jachthuis. Berlage ontwierp de brug als een van zijn laatste werken in dienst van de firma Wm H. Müller & Co in Den Haag.

Omgrenzing van het complex

Aan de noordzijde wordt de buitenplaats begrensd door de Apeldoornseweg, aan de oostzijde gedeeltelijk door de Hertjesweg en aan de zuidwestzijde grotendeels door de Kronkelweg. De omgrenzing van de buitenplaats, alsmede de situering van de complexonderdelen staan op de bij de bescherming behorende kaart aangegeven.

Waardering van het complex

De buitenplaats 'Sint Hubertus' is van algemeen cultuur, architectuur, en tuinhistorisch belang:

- wegens de ouderdom,
- wegens de cultuurhistorische waarde als bijzondere uitdrukking van de kunstzinnige en levensbeschouwelijke aspiraties van de opdrachtgevers,
- wegens innovatieve waarde als realisatie van een nieuwe buitenplaats in opdracht van een fabrikant,
- wegens de architectuurhistorische waarde als bijzonder belang van de buitenplaats voor de geschiedenis van de architectuur,
- wegens de architectuurhistorische waarde als bijzonder belang van de buitenplaats voor het oeuvre van H.P. Berlage, H. van de Velde, B. Van der Leek en A. Hennig,
- wegens de architectuurhistorische waarde als belang,
- wegens de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp,
- wegens de architectuurhistorische waarde als belang,
- wegens het bijzondere materiaalgebruik en/of de ornamentiek,
- wegens de tuinhistorische waarde als bijzonder belang van de buitenplaats voor de geschiedenis van de tuinarchitectuur,
- wegens de functioneel ruimtelijke samenhang tussen de diverse onderdelen van de buitenplaats,
- als bijzondere betekenis van de buitenplaats voor het aanzien van een streek,
- wegens de gaafheid van het ontwerp, van de samenstellende onderdelen in relatie tot de omgeving.

INSCHRIJVING Kantoor bewaarder: Arnhem Inschrijvingsdatum : 18 06 2007 Deel/Registratienummer : 52412/124

UITTREKSEL UIT DE OBJECTEN DATA BANK

Onderstaand object is EEN RIJKSMONUMENT, opgenomen in het Register van beschermde monumenten ingevolge artikel 6 van de Monumentenwet 1988.

Provincie: Gelderland

Monumentnummer: 523546

Gemeente: Ede

Besluitnummer: MS 2006 4052

Objectcode: 6730 AA 00000 03

Besluitdatum: 21 03 2007

Aanduiding: RdMz

Onderdeel van Complex: 530191 Rijksmonument

6730 AA C 01

Sint Hubertus

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats: Otterlo

Locatie: kern Hoenderloo

KADASTRALE AANDUIDING

Kad. Gemeente: Otterlo

Sectie: I

Nummer: 81

Mate: Gedeeltelijk

OMSCHRIJVING

Omschrijving POMPHUISJE als onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus' in 1923 gebouwd naar ontwerp van H. VAN DE VELDE in opdracht van het echtpaar Kröller Müller. De hoofdvorm sluit aan bij Egyptische voorbeelden, zoals bij die van mastaba's. De onderbouw bevindt zich, afgezien van het ontbreken van de ijzeren molen, in gave staat.

Omschrijving Het POMPHUISJE dat de onderbouw van een voormalige windmolen vormde, is een blokvormig bouwwerk, gebouwd op een vierkant terras en gedekt met een plat dak met een sterk overstek. De gevels lopen naar boven wat taps toe en zijn opgetrokken in baksteen, met grof behakte blokken natuursteen (Maulbronner zandsteen) gebruikt voor de plint, de gevelhoeken, de uromlijsting en de rechthoekige, open gewerkte attiekwone waarop het dak rust. De voorgevel bevat de ingang die aan de bovenzijde driezijdig is afgesloten en omgeven wordt door een zandsteen omlijsting, in de sluiting voorzien van een gestileerd gewei met kruis in het midden, het embleem van de hoge Veluwe. De zware metalen deur is voorzien van klinknagels en heeft afgeschuinde bovenhoeken. De deur heeft een veelhoekig drie ruits raam. De rechterzijgevel, achtergevel en linkerzijgevel zijn blind. Het interieur is boven een hoge plint in zandsteen (blokverband) grotendeels witgepleisterd. Ook in de gevelhoeken is zandsteen toegepast evenals rond de deur en in de verhoogde, opengewerkte dakrand. Tegen elke wand staan twee steunberen. De vloer is van klinkers in halfsteensverband. In het midden van de ruimte bevindt zich een put, omgeven door een bakstenen opstand met een stalen draaihek en afdekrooster.

Waardering POMPHUISJE (oorspronkelijk met windmolen) in 1923 gebouwd naar ontwerp van Van de Velde als onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus' van algemeen belang wegens:

- de architectuurhistorische waarde als een bijzonder voorbeeld van een pomphuisje dat oorspronkelijk werd aangedreven door een windmolen en dat opvalt door het bijzondere bouwtype, vormgeving en het bijzondere materiaalgebruik. De architectuur van het huisje sluit aan bij in deze tijd in belangstelling gerakende Egyptische bouwkunst en lijkt met name op die van Mastaba's. Het object is een markant voorbeeld binnen het oeuvre van Van de Velde.
- de stedenbouwkundige waarde wegens de situering in de nabijheid van de vijver als karakteristiek en functioneel onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus'
- de cultuurhistorische waarde als onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus' gerealiseerd door het echtpaar Kröller Müller.

INSCHRIJVING Kantoor bewaarder : Arnhem Inschrijvingsdatum : 18 06 2007 Deel/Registratienummer : 52412/124

UITTREKSEL UIT DE OBJECTEN DATA BANK

Onderstaand object is EEN RIJKSMONUMENT, opgenomen in het Register van beschermde monumenten ingevolge artikel 6 van de Monumentenwet 1988.

Provincie: Gelderland

Monumentnummer: 523547

Gemeente: Ede

Besluitnummer: MS 2006 4052

Objectcode: 6730 AA 00000 04

Besluitdatum: 21 03 2007

Aanduiding: RdMz

Onderdeel van Complex: 530191 Rijksmonument

6730 AA C 01

Sint Hubertus

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats: Otterlo

Locatie: Over de verbindingssloot

KADASTRALE AANDUIDING

Kad. Gemeente: Otterlo

Sectie: I

Nummer: 81

Mate: Gedeeltelijk

OMSCHRIJVING

Omschrijving Kleine BRUG (1919/1920) naar ontwerp van H.P. Berlage als onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus'. De brug is opgetrokken in baksteen en aan de bovenzijde voorzien van leistenen afdekplaten. De brug overspant met een segmentboog het water, hierover ligt het brugdek dat aan weerszijden balustraden heeft die ter hoogte van de aanzet van de overspanning wat hoger zijn opgetrokken. Aan beide uiteinden bevinden zich haaks op de brug geplaatste keermuren.

Waardering

BRUG (1919/1920), onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus' gebouwd naar ontwerp van Berlage van algemeen belang:

- Van architectuurhistorische waarde als goed en gaaf voorbeeld van een kleine brug, die opvalt wegens de verzorgde expressionistische vormgeving en detaillering en zorgvuldig gebruikte materialen (baksteen).
- Wegens de ensemblewaarden in samenhang met de vijvers, tuin en het eveneens door Berlage gebouwde Jachthuis.
- Van stedenbouwkundige waarde wegens de situering over de landschappelijke gegraven vijver als onderdeel van de tuinaanleg
- Van cultuurhistorische waarde als functioneel onderdeel van het buitenverblijf 'Sint Hubertus' gerealiseerd in opdracht van het echtpaar Kröller Müller.

INSCHRIJVING

Kantoor bewaarder : Arnhem Inschrijvingsdatum : 18 06
2007 Deel/Registratienummer : 52412/124

UITTREKSEL UIT DE OBJECTEN DATA BANK

Onderstaand object is EEN RIJKSMONUMENT, opgenomen in het Register van beschermde monumenten ingevolge artikel 6 van de Monumentenwet 1988.

Provincie: Gelderland
Monumentnummer: 523555
Gemeente: Ede
Besluitnummer: MS 2006 4052
Objectcode: 6730 AA 00000 05
Besluitdatum: 21 03 2007
Aanduiding: RdMz
Onderdeel van Complex: 530191 Rijksmonument
6730 AA C 01
Sint Hubertus

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats: Otterlo
Locatie: Apeldoornseweg 256

KADASTRALE AANDUIDING

Kad. Gemeente: Otterlo
Sectie: I
Nummer: 81
Mate: Gedeeltelijk

OMSCHRIJVING

Inleiding

Het dienstgebouw en het wachthuisje kenmerken zich in tegenstelling tot de stijl van het Jachthuis, door een op Frank Lloyd Wright geïnspireerde, sterk horizontaal gerichte hoofdvorm met platte daken en een verzorgde detaillering in metselwerk in combinatie met gepleisterde geveldelen. Thans is het gebouw in gebruik als kantoor van het Nationale Park De Hoge Veluwe, maar nog altijd zijn er dienstwoningen in ondergebracht. In de loop der jaren zijn oorspronkelijke elementen verdwenen zoals een deel van de originele vensters en deuren. Ook werd een gedeelte van het hekwerk verwijderd.

Omschrijving

Het DIENSTGEBOUW heeft een ongeveer U vormige plattegrond en telt één bouwlaag in het middengedeelte en twee bouwlagen in de beide zijvleugels. Alle bouw delen zijn gedekt met een plat dak met een breed overstek. Op het dak van de garage bevinden zich glaskoepels. De gevels hebben een anderhalfeens hoog trasraam in verticaal-metselwerk, en zijn opgetrokken in meerkleurige baksteen, gemetseld in halfsteensverband. Op de gevelhoeken zijn gestapelde strekken toegepast. De verdiepingsscheiding is gemarkeerd door een rollaag. Het bovenste deel van de gevels is witgepleisterd, op de overgang hier naar is de gevel met een uitkragende tandlijst tussen rollagen afgezet. In gevels zijn houten en stalen ramen toegepast en houten deuren. De ramen hebben aan de onderzijde lekdorpels in de vorm van betonnen tegels. Aan de bovenzijde worden de ramen met een rollaag afgesloten. De muuropeningen in het witgepleisterde gedeelte hebben rondom eenzelfde lijst van tandlijsten tussen rollagen. De voorgevel van het teruggelegen middenvolume heeft in het midden schuifdeuren (paneeldeuren) met elk een zeshoekig spleetvenster, tussen uitgemetselde pilonen. De deuropening is omgeven door getrapte dagkanten. Aan weerszijden bevinden zich in een iets terugliggend gevelvlak, liggende venstersopeningen met stalen valramen (3 maal vierruits). In beide gevelhoeken zijn entrees in een overhoeksgevelvlak geplaatst. De linker deur is nieuw. De rechter deur is oorspronkelijk, een paneeldeur met glasindeling onder tweeruits bovenlicht. De voorgevel van de rechter vleugel heeft in de eerste bouwlaag drie gekoppelde vierruits ramen evenals in de tweede bouwlaag. De voorgevel van de linkervleugel heeft in de eerste bouwlaag een modern raam en in de tweede bouwlaag een gekoppeld raamzoals rechts. De aan het binnenplein grenzende rechterzijgevel van de linker vleugel heeft hoog in de eerste bouwlaag vier liggende raamopeningen met zesruits stalen ramen. In de tweede bouwlaag bevindt zich een serie houten tweeruits ramen met siermetselwerk omlijsting. In de derde as van links bevindt zich een laadluik. Boven en rechts van de aansluiting met het centrale volume bevinden zich ook ramen. De naar de binnenplaats gerichte linkerzijgevel van de rechter vleugel is in de eerste bouwlaag blind, en heeft in de tweede bouwlaag een serie vensters omgeven door siermetselwerk. Ook boven de aansluiting van het

middenvolume bevinden zich vensters. De rechterzijgevel van de rechter vleugel heeft in de eerste bouwlaag van links naar rechts een vierruits venster, een terugliggende partij afgezet met een latei, een deur en twee vensters, een terugliggende partij, een deur en twee vensters en een terugliggende partij. In de terugliggende gedeelten bevinden zich de dienstwoningen, deze partijen hebben deuren en vensters, waarbij enkele vensters zijn vernieuwd. In de tweede bouwlaag bevinden zich omgeven door siermetselwerk een gekoppeld houten vierruits raam, een vierruits raam, twee maal gekoppelde vierruits ramen, een enkel vierruits raam en twee maal gekoppelde vierruits ramen. De linkerzijgevel van de linker vleugel heeft van links naar rechts in de eerste bouwlaag drie wat hoger in de bouwlaag geplaatste vensters, twee vensters, een klein venster en drie grotere vensters. In de tweede bouwlaag in de linker helft van de gevel bevinden zich vier vensters tussen aan elke zijde een smaller venster. Alle vensteropeningen zijn omgeven door siermetselwerk. De achtergevel heeft in het midden van het iets terugliggende middengedeelte een brede liggende vensteropening met valramen. Rechts bevinden zich twee vensteropeningen met achtruits en zesruits valramen en links een nieuw aangebracht venster. Geheel links bevindt zich nog een wat hoger in de bouwlaag geplaatst venster. Aan weerszijden hebben de hier aansluitende vleugels een rookkanaal dat door het overstek van het dak heen steekt. In de linker zijgevel bevindt zich een raam zoalsbeschreven. De achtergevel van de linker vleugel heeft in de eerste bouwlaag links een raam en rechts een deur. In de tweede bouwlaag bevinden zich twee ramen met siermetselwerk omgeven. De achtergevel rechts heeft in de eerste bouwlaag schuifdeuren zoals in de voorgevel, onder een 12 ruits bovenlicht. In de tweede bouwlaag bevinden zich drie gekoppelde houten ramen. Het interieur bezit nog oorspronkelijke elementen zoals de in geglazuurde baksteen uitgevoerde wanden, voorzien van een decoratieve bovenrand.

De WACHTHUISJE is opgetrokken in eenzelfde stijl als het dienstgebouw, en is een klein gebouwtje op rechthoekige grondslag, gedekt door een plat dak met breed overstek. De daklijst en het overstek zijn wit gepleisterd. De gevels zijn opgetrokken in meerkleurige baksteen gemetseld in halfsteens verband en hebben een laag trasraam in verticaal mestelwerk. Een rollaag deelt de gevel iets boven de helft. Aan weerszijden sluiten dwarsmuurtjes aan. De rechterzijgevel is blind. In het verlengde van de voorgevel sluit hier een laag muurtje aan. De achtergevel heeft in het midden een liggende vensteropening met twintgruits stalen raam, met bakstenen af zaat aan de onderzijde. De bovendorpel sluit tegen de gepleisterde daklijst aan. Rechts van het raam bevinden zich enkele ventilatieopeningen. De linkerzijgevel is blind. In het verlengde van de voorgevel sluit het hekwerk van de dienstentree aan.

Het **TOEGANGSHEKWERK** is aan de zijde van het park, tussen dienstgebouw en wachthuisje nog aanwezig, aan de andere zijde is het geamoveerd en bestaat uit twee grote bakstenen hekpijlers, waartussen zich draaihekken bevinden. Aan weerszijden van deze hekpijlers bevinden zich smeedijzeren vaste hekken tussen gemetselde pijlers. Deze hekwerken sluiten tegen de gevels van wachthuisje en van het dienstgebouw aan. De hekpijlers zijn in baksteen gemetseld, en verlevendigd met trapsgewijze verspringingen in het metselwerk. Op de pijlers liggen dunne lagen hardsteen ter afsluiting. De twee vleugels zitten vast aan smeedijzeren kolommen, die via tussenhekken met de bakstenen pijlers verbonden zijn. De ijzeren kolommen worden afgesloten met een smalle in het smeedwerk opgenomen lantaarn. De draaihekken en de vaste hekken zijn gevuld met geometrisch smeedwerk. De hekpijlers van de vaste hekken zijn eenvoudiger uitgevoerd. De smeedijzeren hekwerken zijn groen geschilderd.

Waardering

DIENSTGEBOUW, met WACHTHUISJE en

TOEGANGSHEK naar ontwerp van Berlage als onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus' van algemeen belang:

- van architectuurhistorische waarde als voorbeeld van eendienstwoning met wachthuisje en toegangshek, gebouwd naar ontwerp van Berlage in het begin van de twintigste eeuw. Het dienstgebouw vormt samen met het wachthuisje en het toegangshek één geheel rond een ommuurde binnenhof, en lijkt hierbij op het concept van het Jachthuis. Het dienstgebouw en het wachthuis kenmerken zich door Wrightiaanse invloeden en voorts door het gebruik van baksteen in combinatie met pleisterwerk. In gedeelten van de ommuring en in het toegangshekwerk valt het expressieve baksteengebruik op (uitmetselingen) en het decoratieve smeedwerk, waarin lantaarns zijn verwerkt.
  - Wegens zorgvuldig materiaalgebruik, constructie en detaillering
  - Wegens de ouderdom
  - Van stedenbouwkundige waarde als onlosmakelijk en structurerend onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus', waarbinnen het dienstgebouw met toegangshek en wachthuisje een belangrijk beeldbepalend element vormen en een van de hoofdtoegangen markeert naar het landgoed.
- Van cultuurhistorische waarde wegens de typologie van het gebouw als dienstgebouw met personeelswoning, koetshuis met paardenstallen, batterij voor het Jachthuis en bedrijfsruimte en als zodanig functioneel onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus'.

INSCHRIJVING Kantoor bewaarder : Arnhem Inschrijvingsdatum : 18 06 2007 Deel/Registratienummer : 52412/124

UITTREKSEL UIT DE OBJECTEN DATA BANK

Onderstaand object is EEN RIJKSMONUMENT, opgenomen in het Register van beschermde monumenten ingevolge artikel 6 van de Monumentenwet 1988.

Provincie: Gelderland
Monumentnummer: 523557
Gemeente: Ede
Besluitnummer: RNO 2000 3190
Objectcode: 6710 BA 00001 09
Besluitdatum: 18 11 2002
Aanduiding: RdMz
Onderdeel van Complex: 530191 Rijksmonument
6730 AA C 01
Sint Hubertus

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats: Otterlo
Locatie: kern Otterlo

KADASTRALE AANDUIDING

Kad. Gemeente: Otterlo
Sectie: I
Nummer: 81
Mate: Gedeeltelijk

OMSCHRIJVING

Omschrijving GRAFTEKEN als onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus' als markering van de overleden en begraven tekkel van mevrouw Kröller Müller genaamd 'Schufterl' (schurkje). Schufterl was een tekkel, de lievelingshond van het echtpaar Kröller Müller. Het GRAFTEKEN is een eenvoudige, rechthoekige stèle uit Maulbronner hardsteen, met geheel vlakke zijden. Aan de voorzijde is de naam van het hondje aangebracht, in blokvormige letters in hoog reliëf bovenaan de steen.

Waardering

GRAFTEKEN voor 'Schufterl' als onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus' van algemeen belang wegens

- de kunsthistorische waarde als goed voorbeeld van een huisdierengraf, voorzien van een kleine sobere grafsteen. De steen kenmerkt zich door een zeer eenvoudige vormgeving, met een voor de bouwtijd typerende belettering.
- de landschappelijke waarde wegens de solitaire ligging van het object langs een weg op de buitenplaats, waar het een bijzondere waarde vertegenwoordigt.
- de cultuurhistorische waarde als onderdeel van de buitenplaats gerealiseerd door het echtpaar Kröller Müller.

INSCHRIJVING Kantoor bewaarder : Arnhem Inschrijvingsdatum : 03 02 2003 Deel/Registratienummer : 30199/155

UITTREKSEL UIT DE OBJECTEN DATA BANK

Onderstaand object is EEN RIJKSMONUMENT, opgenomen in het Register van beschermde monumenten ingevolge artikel 6 van de Monumentenwet 1988.

Provincie: Gelderland
Monumentnummer: 530190
Gemeente: Ede
Besluitnummer: MS 2006 4052
Objectcode: 6730 AA 00000 02
Besluitdatum: 21 03 2007
Aanduiding: RdMz
Onderdeel van Complex: 530191 Rijksmonument
6730 AA C 01
Sint Hubertus

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats: Otterlo
Locatie: Apeldoornseweg bij 258

KADASTRALE AANDUIDING

Kad. Gemeente: Otterlo
Sectie: I
Nummer: 26

OMSCHRIJVING

Omschrijving In het park 'De Hoge Veluwe' gelegen Jachthuis/ BUITENVERBLIJF/LANDHUIS, onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus', naar ontwerp van H.P. Berlage (1914-1916) in opdracht van het echtpaar A.G. Kröller en H.E.L.J. Kröller Müller. De bouw van het huis is uitgevoerd door de Haagse firma Nederlandsche Aannemings Maatschappij v/h H.F. Boersma. Architect H. van de Velde heeft, na het vertrek van Berlage in 1919, de werkzaamheden voltooid. Naast Berlage en Van de Velde hebben de kunstenaars B. van der Leck en professor A. Hennig uit Bunzlau een belangrijke bijdrage geleverd. B. van der Leck is verantwoordelijk voor de afwerking van de binnenruimten. A. Hennig ontwierp de glas in loodramen in de hal. Verschillende beeldhouwwerken zijn vervaardigd door J. Mendes da Costa en behoren tot de kunstcollectie van het Kröller Müller Museum.

Het huis bestaat uit een rechthoekig hoofdblok met een toren en twee vleugels. De belangrijkste woonvertrekken bevinden zich in het hoofdblok aan de vijverzijde (zuidwestgevel). Aan de hofzijde bevindt zich de entree aan een achzijdig binnenhof, omsloten door de noordoostgevel van het hoofdblok, de twee geknikte vleugels, de toegangshekken en het achtergebouw (hondenverblijf, fietsenstalling, berging). De vleugels bevatten de slaap-, logeer- en dienstvertrekken. De binnenhof van het Jachthuis is achzijdig en wordt gevormd door een ruitvormig plein met afgeschuinde hoeken. De hof is bereikbaar via twee hekken. De vloer bestaat uit bakstenen klinkers met langs de gevels, op de vluchtheuvel en de buitenkennel estriken. Centraal in de symmetrische gevel aan de hofzijde bevindt zich op de begane grond de ingang in een inpandig portiek onder een luifel. De gevel op de verdieping ligt terug. Aan weerszijden van de entreepartij bevindt zich een vleugel bestaande uit een bouwlaag, die met een knik de binnenhof omsluit. Centraal in de gevel bevindt zich een fors dakhuis. Aan de uiteinden van de gevels twee knikken die aansluiten op de muren en hekken die vervolgens weer aansluiten op het tegenover de ingang gelegen achtergebouw. In de muren zijn banken en reliëfs aangebracht. Het centrale deel van de symmetrische gevel aan de vijverzijde bestaat uit twee bouwlagen met op de begane grond zeven regelmatig verdeelde vensters met aan weerszijden een uitgebouwde veranda. Het terras tussen de veranda's wordt overkapt door een pergola. Op de verdieping bevinden zich eveneens zeven regelmatig verdeelde vensters met aan weerszijden een balkon, bereikbaar via een deur met zijramen. De gevel wordt afgesloten door een schilddak, waarachter de toren zich bevindt. Aan de kopse kanten van de vijverzijde is een halfronde kamer uitgebouwd, afgesloten door een halfrond dak dat door een lage dakkapelstrook wordt doorbroken. De linkerkamer heeft een hoog in de gevel geplaatste reeks vensters, de rechter heeft omlopende vensters met dezelfde hoogte als die van de huiskamer. De zuidoostgevel is het gedeelte waar zich de voormalige privé vertrekken van het echtpaar Kröller Müller bevinden. De gevel is, zij het spiegelbeeldig, vrijwel identiek aan de noordwestgevel. Uiterst links bevindt zich een halfronde theekamer gevolgd

door de rechte zijde van het hoofdblok met op de begane grond, de in 1918 toegevoegde erker aan de zitkamer van mevrouw. Op de verdieping bevindt zich het brede dakhuis van de voormalige linnenkamer met daarboven de dakkapel van de biljartkamer. Rechts van de rechte gevel van het hoofdblok een hoge bouwmassa met balkon waarna de gevelwand schuin naar voren buigt ter hoogte van de zitkamer van mijnheer. Op de verdieping wederom een breed dakhuis, ditmaal van de vroegere kinderspeelkamer. De gevel buigt weer af, bestaande uit twee bouwlagen met hoekbalkons. De gevel eindigt in een laag, ondiep gedeelte dat aansluit op de muur en het hek die de binnenhof omsluiten. De noordwestgevel is, zij het in spiegelbeeld, vrijwel identiek aan de zuidoostgevel met uiterst links de korte kant die aansluit op de muur en het hek die de binnenhof omsluiten, een korte gevel, de lange gevel met dakhuis schuin ten opzichte van het hoofdblok en het hoofdblok zelf met een dakhuis. Uiterst rechts een halfronde rookkamer. De rijzige toren met vierkante plattegrond wordt afgesloten door een zadeldak. De toren staat ten opzichte van de bouwmassa vrij vanaf niveau 3. Op dat niveau bevindt zich aan de vijverzijde een driezijdig uitgebouwd trappenhuis met aan de zijkanten een driehoekige loggia. Ter hoogte van de niveaus 4 tot en met 6 zijn de gevels ongeleed en blind, met uitzondering van de schoorsteen aan de hofzijde en een smal, doorlopend venster aan de vijverzijde. Ter hoogte van niveau 7 kraagt de toren op de hoeken iets uit en is daar van smalle vensters voorzien. Niveau 8 bevat de torenkamer, voorzien van kleine hoekbalkons en aan alle zijden van glas, behalve ter plaatse van de schoorsteen en de trap. In de topgevel aan de vijverzijde is een gestileerde voorstelling een hertengeweï met kruis. De gevels, vooral de oostgevel, hebben te lijden gehad van een mitrailleurbeschieting in september 1944. Het achtergebouw bestaande uit een bouwlaag is voorzien van een rechthoekige plattegrond met twee korte, schuin geplaatste vleugels. Aan de voorzijde is een buitenkennel voor honden omsloten door een hek. Centraal bevinden zich de toegangen tot de binnenkennel met daarboven een klok. Aan weerszijden van het hondenverblijf bevindt zich een berging met aan de achterzijde een autostandplaats. Aan de korte zijden bevindt zich een opening. Aan de vijverzijde bevindt zich een lange bakstenen keermuur met leistenen afdekking, die zich aan weerszijden van het huis uitstrekt met aan de uiteinden daarvan een identiek paviljoen. De paviljoens bestaan uit een lage bakstenen voet en een omlopende vensterstrook die slechts wordt onderbroken door de schoorsteen en de glazen ingangspartij die is georiënteerd op het huis. De paviljoens worden afgesloten door een rond tentdak gedekt met leien. Het interieur vormt samen met het exterieur een totaalconcept, waarbij het ontwerp voor de afwerking van de wanden is vervaardigd door B. van der Leck, het glas in loodwerk door A. Hennig en het meubilair zowel door Berlage als Van de Velde.

Waardering

Jachthuis/ BUITENVERBLIJF/ LANDHUIS als onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus', naar ontwerp van H.P. Berlage in 1914-1916 van bijzonder architectuurhistorisch, cultuurhistorisch en stedenbouwkundig belang:

- wegens de gaafheid,
- wegens de belangrijke plaats die het Jachthuis inneemt in de Nederlandse architectuurgeschiedenis,
- wegens de plaats in het oeuvre van de architect Berlage en Van de Velde en de kunstenaars B. van der Leek en A. Hennig wegens de kwaliteit van het ontwerp,
- wegens de kwaliteit van het materiaalgebruik,
- wegens de kwaliteit van het interieur en onderdelen,
- wegens de uiting van de verwezenlijking van de kunstzinnige en levensbeschouwelijke aspiraties van de opdrachtgevers,
- wegens de architectuurhistorische waarde van het Jachthuis als totaalconcept waarbij het gebouw, de inrichting en de afwerking van het interieur compleet met stoffering, meubilering en accessoires wegens de bijzondere samenhang tussen exterieur en interieur in een hand is ontworpen en op elkaar is afgestemd.

INSCHRIJVING Kantoor bewaarder : Arnhem Inschrijvingsdatum : 18 06 2007 Deel/Registratienummer : 52412/124

UITTREKSEL UIT DE OBJECTEN DATA BANK

Onderstaand object is EEN RIJKSMONUMENT, opgenomen in het Register van beschermde monumenten ingevolge artikel 6 van de Monumentenwet 1988.

Provincie: Gelderland
Monumentnummer: 530193
Gemeente: Ede
Besluitnummer: MS 2006 4052
Objectcode: 6730 AA 00000 06
Besluitdatum: 21 03 2007
Aanduiding: RdMz
Onderdeel van Complex: 530191 Rijksmonument
6730 AA C 01
Sint Hubertus

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats: Otterlo
Locatie: Apeldoornseweg bij 258

KADASTRALE AANDUIDING

Kad. Gemeente: Otterlo
Sectie: I
Nummer: 26

Kad. Gemeente: Otterlo
Sectie: I
Nummer: 54

Kad. Gemeente: Otterlo
Sectie: I
Nummer: 81

OMSCHRIJVING

Omschrijving Historische TUIN EN PARKAANLEG als onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus' naar ontwerp van H.P. Berlage gerealiseerd in de periode 1915-1920. De tuinaanleg is te onderscheiden in de formele, symmetrische aanleg direct rondom het huis en een meer landschappelijke aanleg rondom de speciaal gegraven vijver. De formele tuinaanleg aan weerszijden van het huis sluit aan bij de symmetrische opzet van de architectuur van het huis, de paviljoens en de keermuur. De oudste foto's laten een rechthoekig padenverloop zien en gesproken wordt van een invulling met rozen. Na de Tweede Wereldoorlog gaf Mien Ruys beplantingsadviezen, onder andere voor de Meditatietuin tenzuidoosten van het Jachthuis, waar het beeld De Raadsman van Mendes da Costa staat opgesteld. In tegenstelling tot het formele symmetrische karakter van de tuinaanleg aan weerszijden van het huis kenmerkt de tuinaanleg zich buiten de directe omgeving van het huis door een landschappelijke aanleg bestaande uit een open vlakte aan de zuidzijde van het huis waarvan het aanzicht sterk wordt bepaald door de landschappelijk gegraven vijver. De vijver is langgerekt en strekt zich uit naar het zuiden en zuidwesten. De vijver had mede tot doel het gebouw erin te laten spiegelen. Het gedeelte aan de noordzijde van het huis kent een dichte begroeiing bestaande uit bomen waar- tussen de gebogen lanen. De omstreeks 1930 naar ontwerp van Henry van de Velde rechtgetrokken lanen leiden naar de toegangshekken van het huis. Voor de beplanting rondom de vijver werd gebruik gemaakt van een afwisselende beplanting van blauwe of zilverachtige coniferen met lichte en donkergroene naalden, mede op advies van Th. C. Oudemans, eigenaar van het landgoed Schovenhorst tussen Putten en Garderen.

Waardering

Historische TUIN EN PARKAANLEG als onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus' is van algemeen belang:

- wegens de gaafheid,
- wegens de plaats in de Nederlandse tuingeschiedenis,
- wegens de plaats in het oeuvre van Berlage,
- wegens de kwaliteit van het ontwerp,
- als onderdeel van het totaalconcept en de relatie met de overige onderdelen van de buitenplaats,
- wegens de symmetrische opzet van de tuinen rondom het huis en het landschappelijke karakter van het daarom gelegen park.

INSCHRIJVING Kantoor bewaarder : Arnhem Inschrijvings-
datum : 18 06 2007 Deel/Registratienummer : 52412/124

UITTREKSEL UIT DE OBJECTEN DATA BANK

Onderstaand object is EEN RIJKSMONUMENT, opgenomen in het Register van beschermde monumenten ingevolge artikel 6 van de Monumentenwet 1988.

Provincie: Gelderland
Monumentnummer: 530194
Gemeente: Ede
Besluitnummer: MS 2006 4052
Objectcode: 6730 AA 00000 07
Besluitdatum: 21 03 2007
Aanduiding: RdMz
Onderdeel van Complex: 530191 Rijksmonument
6730 AA C 01
Sint Hubertus

PLAATSELIJKE AANDUIDING

Plaats: Otterlo
Locatie: Apeldoornseweg bij 258

KADASTRALE AANDUIDING

Kad. Gemeente: Otterlo
Sectie: I
Nummer: 81

OMSCHRIJVING

Omschrijving Bakstenen TOEGANGSTRAP met keermuur.

Voor het pomphuisje ligt een padwaarin een TOEGANGSTRAP van vier treden die tussen gemetselde muren en keermuren liggen, afgesloten met een rollaag. De muren worden door bakstenen pijlers beëindigd. De toegangstrap is tegelijkertijd met het pomphuis ontworpen (1923) door H. van de Velde.

Waardering

TOEGANGSTRAP, gebouwd in 1923 naar ontwerp van H. van de Velde, van belang

- Wegens zorgvuldig materiaalgebruik, constructie en detaillering,
- Wegens de ouderdom,
- Van stedenbouwkundige waarde wegens de situering in de nabijheid van de vijver als onlosmakelijk en structurerend onderdeel van de buitenplaats 'Sint Hubertus', waarbinnen het pomphuis met toegangstrap een belangrijk beeldbepalend element vormt.

INSCHRIJVING Kantoor bewaarder: Arnhem

Inschrijvingsdatum: 18 06 2007

Deel/Registratienummer: 52412/124

colofon

COLOFON | DE TUIN- EN PARKAANLEG VAN JACHTHUIS ST. HUBERTUS - HERINRICHTINGSPLAN

herinrichtingsplan

96

De tuin- en parkaanleg van **Jachthuis St. Hubertus**

Dit plan is opgesteld door H+N+S Landschapsarchitecten in samenwerking met Michael R. van Gessel in opdracht van Het Nationale Park De Hoge Veluwe

Ontwerpteam

Hank van Tilborg | H+N+S Landschapsarchitecten
Frank Talsma | H+N+S Landschapsarchitecten
Michael R. van Gessel | Tuin- en Landschapsarchitect

Foto's en Illustraties

H+N+S Landschapsarchitecten
Albers Adviezen (historisch materiaal)
Peter van Bolhuis (foto voorkant)

Lay out

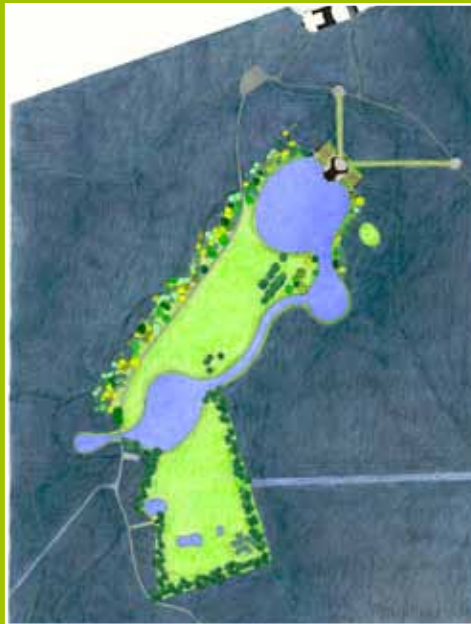
Ilonka van Slooten | Crevi dtp- ontwerpstudio, de Bilt

H+N+S Landschapsarchitecten

Postbus 10156
3505 AC Utrecht

T: 030 244 57 57
F: 030 244 66 77
E: mail@hnsland.nl
W: www.hnsland.nl

projectnummer: 1522

De tuin- en parkaanleg van
Jachthuis St. Hubertus herinrichtingsplan